19
-145
Αρ. 136

Η ΕΠΑΡΧΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΓΑΜΟΥ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΟΜΕΝΗ

ἀπὸ Ἱστορικῆς, Ἀρχαιολογικῆς, Τοπογραφικῆς, Κοινοτικῆς, Ἐκπαιδευτικῆς, Κοινωνικῆς, Γεωργικῆς καὶ Ἐμπορικῆς ἀπόψεως

ΕΝ ΠΕΡΙΛΗΨΕΙ

ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ διωγμοῦ.

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. ΧΟΝΔΡΟΝΙΚΗ

(Μενεκράτους)

ΜΕΤ' ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΕΝΟΣ ΧΑΡΤΟΥ ΕΚΤΟΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΕΝ ΜΥΤΙΛΗΝΗ

1915

Δώρον Δημ. Π. Βαρβακείου

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ ΤΩΝ ΝΕΟΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΔΙΩΓΜΩΝ 1915

27 Αυγούστου

19

ΤΗ Η ΕΠΑΡΧΙΑ Σ ΠΕΡΓΑΜΟΥ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΟΜΕΝΗ

ἀπὸ Ἱστορικῆς, Ἀρχαιολογικῆς, Τοπογραφικῆς, Κοινοτικῆς, Ἐκπαιδευτικῆς, Κοινωνικῆς, Γεωργικῆς καὶ Ἐμπορικῆς ἀπόψεως

ΕΝ ΠΕΡΙΛΗΨΕΙ

ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ διωγμοῦ.

1068

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. ΧΟΝΔΡΟΝΙΚΗ

(Μενεκράτους)

ΜΕΤ' ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΕΝΟΣ ΧΑΡΤΟΥ ΕΚΤΟΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΓΕΝ. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΠΕΡΓΑΜΟΥ 1914

ΕΝ ΜΥΤΙΛΗΝΗ

1915

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΛΕΝΗΣ ΣΒΟΡΩΝΟΥ ΣΑΜΟΣ

ΤΗ ΑΥΤΟΥ ΕΞΟΧΟΤΗΤΙ

ΤΩ ΓΕΝ. ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΚΥΡΙΩ

ΜΙΝΩΪ ΠΕΤΥΧΑΚΗ

Εἰς ἔνδειξιν τῶν ὑπὲρ τῶν ἀτυχῶν προσφύγων ΠΑΤΡΙΚΩΝ αὐτοῦ φροντίδων καὶ τῆς ἐμῆς εὐγνωμοσύνης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΧΟΝΔΡΟΝΙΚΗΣ
(πρόσφυξ)

Ἐν Μυτιλήνῃ τῇ 1 Μαρτίου 1915.

Η ΠΡΟΣΦΑΤΟΣ αἱματηρὰ καὶ φρικιαστικὴ τραγῳδία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὁ ἀπάνθρωπος νεοτουρκικὸς διωγμὸς τόσου Ἑλληνισμοῦ τῆς Τουρκικῆς λεγομένης Αὐτοκρατορίας, ἡ διαδραμάτησις τόσων ἀφαντάστων γεγονότων, ἡ βεβήλωσις τόσων ΙΕΡΩΝ ἡμῶν, προκαλοῦσι τὸ παγκόσμιον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐπίλεκτον ταύτην χώραν τῆς Μ. Ἀσίας, εἰς ἡμᾶς δὲ τοὺς ἀναξιοπαθοῦντας πρόσφυγας ἀκατάσχετον ἐπιθυμίαν ἐκδικήσεως κατὰ τοῦ τυράννου κατακτητοῦ ἡμῶν.

Καὶ δι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἄσκοπος μία περιγραφή, ἂν ὄχι ὅλης τῆς Μ. Ἀσίας, τοὐλάχιστον τῶν ἐγκρίτων πόλεων, μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτῶν, τῆς Ἑλληνικωτάτης καὶ πλουσιωτάτης Ἀνατολῆς, τῶν πόλεων ἐκείνων τῶν ὁποίων ἡ δρᾶσις εἶναι σημαντικωτάτη διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐν γένει τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν σταδιοδρομίας.

Μία τῶν πόλεων τούτων, μετὰ τῆς περιοχῆς της, ἡ ὁποία ὑπέστη τὴν ἀγρίαν καὶ βάρβαρον νεοτουρκικὴν μῆνιν εἶναι καὶ ἡ προσφιλὴς ΠΕΡΓΑΜΟΣ, ἡ ὁποία εἶναι ἐκ τῶν πρώτων πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἔπαθον ὁλοσχερῆ καταστροφήν,

Τῆς πόλεως ταύτης, ἐν συντόμῳ, τὴν περιγραφὴν καὶ τὴν διὰ μέσου τῆς ἱστορίας ἐξέλιξιν τῆς δράσεώς της, ἀνέλαβον νὰ ἐκδώσω εἰς βιβλίον, χάριν τοῦ ὅλου κοινοῦ διὰ νὰ γνωρίσῃ ποῖα ἦσαν τὰ μέρη ταῦτα τῆς Ἀνατολῆς, τῆς ἐπιγείου ταύτης Ἐδέμ, διὰ νὰ σχηματίσῃ μίαν εἰκόνα περὶ αὐτῶν.

Καὶ τὸ βιβλίον τοῦτο ἐγράφη μὲ πολὺν ζῆλον καὶ ἀγάπην ἀνταξίαν πρὸς τὸ ὄνομά της καὶ πρὸς τὰς τραγικὰς αὐτῆς συμφοράς.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ περιγραφὴ αὕτη εἶνε ἀτελής, ἰδίως τῆς συγχρόνου ἱστορίας. Ἀλλὰ τί ἠδυνάμην νὰ πράξω ἄνευ βοηθημάτων, παρὰ μ' ἕναν Στράβωνα (1) μὲ μίαν ἱστορίαν τοῦ Ν. Ράλλη (2) καὶ μὲ ὀλίγας προηγουμένας δημοσιευθείσας μελέτας μου; Αἱ ἀπὸ ἐτῶν συλλεγόμεναι διάφοροι πληροφορίαι, ἰδίως τῆς συγχρόνου αὐτῆς ἱστορίας, αἱ πλούσιαι ἐπιτόπιοι σημειώσεις ὅλης τῆς περιοχῆς, δυστυχῶς ἄλλαι μὲν κατεσχέθησαν πρὸ τοῦ ἐπαράτου διωγμοῦ (μετὰ τῆς ἀλληλογραφίας μου) ὡς ἐπιλήψιμοι, αἱ δὲ κατεστράφησαν (3) κατὰ τὸν διωγμόν, πρὸς ζημίαν αὐτῆς τῆς ἱστορίας τῆς πόλεώς μας, διὸ καὶ ἡ λύπη μου εἶνε πολλῷ περισσοτέρα ἢ διὰ κάθε ἄλλην ζημίαν μου.

Γ. Κ. Χ.

---

1) Ὡς ὑπ' ὄψιν μου ἔχω «τὰ περὶ Μικρᾶς Ἀσίας» ὑπὸ Π. Καρολίδου, 1889.

2) Τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν ἔργον περὶ Περγάμου, τὸ ὁποῖον καίτοι συντόμως γεγραμμένον, εἶνε ἐμβριθές, τοσοῦτον μᾶλλον ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ἔτος τῆς ἐκδόσεως 1870, ὅτε δὲν εὑρίσκοντο αἱ σημεριναὶ πηγαὶ κατόπιν τῶν ἀνασκαφῶν διὸ καὶ ἔχει ἀνακριβείας τινας ὡς πρὸς τὰ μνημεῖα τῆς πόλεως.

3) Μεταξὺ τούτων συγκαταλέγονται, ἡ ἐξ 800 βιβλίων βιβλιοθήκη, ἡ ἐκ 500 ἀρχαίων νομισμάτων συλλογὴ καὶ ἡ ἐκ 200 ἀρχαιολογικῶν ἀντικειμένων συλλογή μου.

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Ἐξαιρετικὴν σημασίαν καὶ ἐπιβολὴν ἐν τῇ καθόλου ἱστορίᾳ τοῦ Ἔθνους ἔχει ἡ ἱστορία τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Διότι ἡ Ἀνατολὴ κοιτὶς τῶν ὡραίων θρύλων καὶ τῶν μαγευτικῶν παραδόσεων ἐξεκόλαψε καὶ τὰς πρώτας θρησκευτικὰς ἰδέας, αἱ ὁποῖαι ἐλίκνισαν τοὺς πρώτους κατοίκους τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοὺς δμαίμονας αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκυριάρχησαν ὁλοκλήρου τῆς Μεσογείου. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό· εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὅπου ἤνθησαν πόλεις ἀφνειαὶ καὶ ἄστυ περίδοξα, ἐγεννήθη ἡ ποίησις, ἡ ἱστορία καὶ ἡ φιλοσοφία καὶ εἰς αὐτὴν ἐτόνισαν ὕμνον αἰώνιον οἱ ὑπερφυεῖς μυσταγωγοὶ τῶν Μουσῶν. Ὁ Ὅμηρος, ἵνα ἀναφέρω τὸν ὕπατον τῶν ἀοιδῶν ὅσοι ἐτόνισαν εἰς λαξευτοὺς στίχους τὰ ἔργα τῶν θεῶν καὶ τὰ κλέα τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος ὁ πρῶτος φιλοσοφήσας Ἕλλην εἶναι τέκνα τῆς Μικρασιατικῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἱστορία τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν πόλεων συμπίπτει μὲ τὴν ἀκμὴν τῶν Μικρασιατῶν Ἑλλήνων, τῶν ὁποίων ἡ μεγίστη ὑλικὴ καὶ πνευματικὴ ἐπίδοσις διέσπειρεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν θαλούσας πόλεις, ἐρυμνὰς τῶν Μουσῶν Ἀκροπόλεις, καλιὰς σφριγῶντος Ἐθνισμοῦ.

Μέχρι σήμερον ὅτε τετρακοσιετὴς στυγερωτάτη δουλωσύνη—ἀφίνω τοὺς προηγουμένους χειμῶνας ἄλλων ἐπιδρομῶν—ἀπεξήρανε πᾶσαν ἱκμάδα ἀνασπάσασα ἐκ τοῦ πατρίου ἐδάφους ἑκατοντάδας χιλιάδας Ἑλλήνων, ἐρείπια σεπτὰ ἐλθόντα εἰς φῶς διὰ τῆς σκαπάνης τῶν ἀρχαιολόγων τεκμηριώνουν τὴν ἐπίφθονον δύναμιν τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς ἀρχαιοτάτης, τῆς Ἑλληνιστικῆς καὶ Ρωμαϊκῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλὰ καὶ ὅτε ἀνέτειλε καὶ πάλιν ὁ ἀστὴρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τοὺς Μέσους αἰῶνας καὶ τὸ Βυζάντιον κατέστη πρωτεύουσα μεγάλου Κράτους imperium universale ὡς τὸ ἀπεκάλει ὁ Ἐρρῖκος Δάνδολος κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς του, ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ ὑπῆρχεν ἡ μεγίστη ἐναποταμίευσις τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων, αὐτὸς ἦτο ὁ γρανιτώδης προμαχὼν τῆς Ἐθνότητός μας.

Καὶ μόνον ὅτε τὸ πρῶτον οἱ Σελτσοῦκοι τοῦ Ἄρπ-Ἀσλὰν καὶ τοῦ Μαλὲκ-Σὰχ καὶ κατόπιν οἱ θρησκόληπτοι μαχηταὶ τοῦ Ὀσμὰν κατέκλυσαν τὴν Ἀνατολὴν καὶ κατέθραυσαν τὰς Βυζαντινὰς στρατιάς, τότε ἐξεδηλώθησαν οἱ πρῶτοι τοῦ θανάτου σπασμοὶ εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Καὶ πάλιν μετὰ ταῦτα μετὰ μακραίωνα δουλείαν, λαίλαπα αἰώνων χαλεπῶν ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀνατολῆς ἐτεκμηρίωσεν ἀξιοθαύμαστον ζωτικότητα κρατῶν ἄσβεστον τὴν δᾳδα τῆς παιδείας καὶ τῆς Ἐθνικῆς συνειδήσεως ὡς ἄσπιλος ἑστία εἰς τὸ σκοτεινὸν ἄδυτον ὑπὸ παγερὸν βορρᾶν.

Σχολεῖα καλλιμάρμαρα εἰς αὐτὰς τὰς ἐσχατιὰς τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ (1), ναοὶ καλλιπρεπέστατοι βροντοφωνοῦν τὴν μεγαλειώδη αὐταπάρνησιν τοῦ Μικρασιάτου ὁμογενοῦς καὶ ἐπιβεβαιοῦν τὸ ἀθάνατον καὶ αἰώνιον, τὸ πάντοτε νέον τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς.

Οἱ ξένοι, ὄχι τόσον δυστυχῶς οἱ ἡμέτεροι, ἐμελέτησαν τὸν Μικρασιατικὸν Ἑλληνισμὸν καὶ διεκήρυξαν οἱ φιλέλληνες ἀπὸ τοῦ Λεβᾶ καὶ τοῦ Λενορμὰν μέχρι τοῦ Γαστὸν Δεσὰν ἐνώπιον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου ὅτι ὁ Μικρασιατικὸς Ἑλληνισμὸς σφύει ἐκ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὅτι τόσον εἶναι προσηλωμένος πρὸς τὰς Ἐθνικὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη ὅσον καὶ οἱ ἐν τῇ ἄλλῃ τῇ λυτρωθείσῃ Ἑλλάδι ἀδελφοί του.

Τοῦ Ἑλληνισμοῦ τούτου ἐπίλεκτος ἀκρόπολις εἶναι ἡ πόλις τῶν Ἀτταλιδῶν ἡ Πέργαμος.

Περίδοξος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαιότητος δὲν ὑστέρει μέχρι χθὲς εἰς ἐθνικὴν δρᾶσιν μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἡ Νεοτουρκικὴ καταιγὶς ἐφόνευσε διὰ τῆς ἀπαισίας πνοῆς της τὴν θάλλουσαν ζωήν της.

ΑΛΕΞ. ΚΟΛΥΦΕΤΗΣ δ. φ.
Καθηγητὴς ἐν τῷ Γυμνασίῳ Μυτιλήνης

---

1) Ἀναφέρω προχείρως τὸ ἐν Ζινδζὶ-δερὲ (Καισαρείας) Γυμνάσιον καὶ τοῦτο ἐξ αὐτοψίας μου.

Η ΕΠΑΡΧΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΓΑΜΟΥ

(Ἱστορία.— Ἀρχαιολογία.— Τοπογραφία.— Μνημεῖα.— Αἰολικαὶ ἀποικίαι.— Σύγχρονος ἱστορία.— Ὁμογενὴς πληθυσμός.— Κοινοτικὴ πρόοδος.— Γεωργία.- Ἐμπόριον.)

ΜΕΡΟΣ Α^ΟΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ (ΠΡΟ·Ι·ΣΤΟΡΙΚΗ ΑΡΧΑΙΑ) ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ. ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ. ΜΝΗΜΕΙΑ.

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΤΕΥΘΡΑΝΙΑΣ

Ἵδρυσις αὐτοῦ. Αἱ ἀποικία τοῦ 15ου πρ. Χρ. αἰῶνος. Οἱ βασιλεῖς αὐτοῦ. Ἡ πόλις Τευθρανία.

Α^ΟΝ

Κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνος δηλ. 1400—1300 π. Χρ. ἡ περὶ τὴν Πέργαμον χώρα ὠνομάζετο ΤΕΥΘΡΑΝΙΑ.

Ἡ χώρα αὕτη περιελάμβανε τὴν Ν. Α. γωνίαν τῆς Μεγάλης Μυσίας ἡ ὁποία κατόπιν ὠνομάσθη Αἰολὶς καὶ ἔκειτο ἀκριβῶς ἔναντι τῆς νήσου Λέσβου.

Ἡ χώρα αὕτη ὠνομάσθη Τευθρανία ἀπὸ τὸν Τεύθραντα, πρῶτον ἡγεμόνα αὐτῆς, ὅστις ἵδρυσε καὶ τὴν πόλιν Τευθρανίαν ἐπί τινος λόφου, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Βραδύτερον ἡ πόλις αὕτη καθίσταται καὶ πρωτεύουσα κράτους, τὸ

ὁποῖον ἀμέσως κυριαρχεῖ καὶ ἐπὶ τῆς παρακειμένης χώρας, εἰς τὴν ὁποίαν περιελαμβάνετο καὶ ἡ Πέργαμος.

Καὶ ἤδη ἐρωτᾶται:

Πόθεν κατήγετο ὁ Τεύθρας καὶ διατὶ ἵδρυσε τὸ κράτος τοῦτο; Ἀκριβὴς ἀπάντησις εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα εἶναι ἀδύνατος. Δυνάμεθα ὅμως νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οὗτος κατήγετο ἢ ἐκ Τρῳάδος ἢ ἐκ Μυσίας. Λέγεται ὅμως ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Παιδίονος, τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ ὁ Θέσπιος, ἦτο βασιλεὺς τῆς Μυσίας. Τὸ δὲ κράτος δυνάμεθα ἐπίσης νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἱδρύθη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὅπου συνέβησαν μέγιστα γεγονότα ἐκ τῆ Μ. Ἀσίᾳ, ἰδίως εἰς τὰ παράλια αὐτῆς, ἤτοι εἰς τὰς ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος μέχρι τοῦ 13ου τοιούτου πρ. Χρ. γενομένας διαφόρους ἀποικίας.

Τὸ κράτος τοῦ Τεύθραντος πάντως θὰ ἱδρύθῃ συγχρόνως μὲ τὰς ἐν Τρῳάδι καὶ Μυσίᾳ γενομένας ἀποικίας τοῦ Τεύκρου, τοῦ Δαρδάνου καὶ τοῦ Δευκαλίωνος (1444—1410 πρ. Χρ.), ὁπότε ἠναγκάσθη ἴσως ὁ Τεύθρας νὰ κατέλθῃ ἐκ Μυσίας ἢ ἐκ Τρῳάδος καὶ νὰ ἱδρύσῃ τὸ κράτος τοῦτο.

Κατὰ ταῦτα μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ κράτους τούτου ὁ Τεύθρας, τὸν ὁποῖον ὁ Αἰσχύλος ἀποκαλεῖ «πρῶτον ἱερέα τοῦ Καΐκου», ἔλαβεν τυχαίως ἴσως ὡς σύζυγον τὴν Αὔγην, θυγατέρα τοῦ Ἀλεοῦ βασιλέως τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ Τεγέας.

Ἡ Αὔγη, λέγεται ὅτι ἀφοῦ ἠράσθη τὸν Ἡρακλέα, ἀπέκτησεν υἱὸν ὁ ὁποῖος ἐκλήθη Τήλεφος. Σχετικῶς μὲ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην κατὰ τὸ 1906 ἀνεκαλύφθη ἐν τῷ Γυμνασίῳ μαρμαρίνη βάσις μετ' ἐπιγραφῆς ἥτις ἔχει ὡς ἑξῆς.

Παῖδα μ' ἐκηβελέταο περίκλυτον Ἡρακλῆος

Τήλεφον, ὅν ποτ᾽ ἔτικτε θεαῖς ἐναλίγκιος Αὔγη,
πατρίδι καὶ ναέτῃσιν ἐπίφροσι Βητειοισιν
εἰκτὴρ ἀνέθεκε φίλα φρονέων Ἀμαλώιος

Pergamon 1906—1907 σελ. 404

Κατὰ τὸν Στράβωνα (τὰ περὶ Μ. Ἀσίας Π. Καρολίδου, βιβλ. ιβ΄ 8, 4.) ὁ Τήλεφος ἔφθασεν εἰς τὴν Τευθρανίαν ἐξ Ἀρκαδίας μετὰ τῆς μητρός του Αὔγης ὅπου «γάμῳ δὲ τῷ ταύτης ἐξοικειωσάμενος τὸν ὑποδεξάμενον αὐτὸν Τεύθραντα ἐνομίσθη τε ἐκείνου καὶ παρέλαβε τὴν Μυσῶν ἀρχήν.»

Ἐπίσης κατὰ τὸν ἴδιον (βιβλ. ιγ΄ 1, 69) ὁ Ἀλεὸς μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Τηλέφου ἐκ τῶν σχέσεων τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, τοποθετήσας τὴν μητέρα καὶ τὸ τέκνον εἰς λάρνακα, ἔρριψεν αὐτὴν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ λάρναξ τότε, προνοίᾳ τῆς Ἀθηνᾶς, ἐρρίφθη ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ Καΐκου. Ταύτην δὲ παραλαβὼν ὁ Τεύθρας «τῇ μὲν ὡς γαμετῇ χρήσασθαι τῷ δὲ ὡς ἑαυτοῦ παιδί».

Τῷ ἀνωτέρω ὁ Στράβων χαρακτηρίζει ὡς μῦθον καὶ ὡς λέγει πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἄλλη τις σύμπτωσις διὰ τῆς ὁποίας ὁ Τεύθρας ἔλαβεν ὡς σύζυγον γυναῖκα καταγομένην ἀπὸ τόσον μεμακρυσμένον μέρος δηλ. ἀπὸ τὴν Τεγέαν τῆς Ἀρκαδίας, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθη ὁ Τήλεφος ὅστις καὶ «διεδέξατο τὴν ἐκείνου βασιλείαν».

Περὶ τῆς ἱστορίας ταύτης πλεῖστα γεγονότα μανθάνομεν καὶ ἐκ τῆς ἀνεκτιμήτου ζῳοφόρου τοῦ μεγάλου Βωμοῦ Διὸς τοῦ Σωτῆρος, ἥτις τώρα εὑρίσκεται ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου «τὸ τῆς Περγάμου» ἐπονομαζομένῳ. Ἡ ζῳοφόρος αὕτη μεταξὺ ἄλλων παριστάνει καὶ

ἐξόχους σκηνὰς ἐκ τῆς προϊστορικῆς ταύτης ἐποχῆς τῆς Τευθρανίας καὶ τοῦ Περγάμου.

Ὁλόκληρον τὸ δεύτερον διάζωμα τοῦ Βωμοῦ παριστάνει τὰς περιπετείας τοῦ Ἥρωος Τηλέφου ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. (1)

Ἐκ τῶν παραστάσεων τούτων μανθάνομεν 1) ὅτι ὁ Ἀλεὸς ἐρωτᾷ τὸ μαντεῖον καὶ εἶτα ὑποδέχεται τὸν Ἡρακλέα, ὅστις προσβλέπει τὴν Αὔγην καὶ εἶτα ἄλλας ἀπολεσθείσας παραστάσεις ἐν αἷς ὁ Τήλεφος ἐμφανίζεται. 2) τὴν κατασκευὴν καὶ ἀποβίβασιν τῆς λάρνακος. 3) τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους εὕρεσιν τοῦ Τηλέφου, 4) τὴν ἀποβίβασιν τοῦ Τηλέφου εἰς Μυσίαν, 5) τὸν ὑπὸ τοῦ Τεύθραντος χαιρετισμὸν τοῦ Τηλέφου, 6) τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ Τηλέφου ἀπὸ τῆς Αὔγης, 7) τὴν ὑπὸ τοῦ Τεύθραντος προσαγωγὴν τῆς Αὔγης εἰς τὸν Τήλεφον καὶ 8) τὸν διὰ τοῦ ὄφεως ἀποχωρισμὸν τῆς Αὔγης καὶ τοῦ Τηλέφου.

Ὡς παρατηροῦμεν αἱ περὶ τῆς Αὔγης καὶ τοῦ Τηλέφου εἰδήσεις διαφωνοῦσιν. Οὐδεμία ὅμως ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι ἡ Αὔγη ὑπῆρξε σύζυγος τοῦ Τεύθραντος, ὅτι ὁ Τήλεφος ἦτο υἱὸς τῆς Αὔγης καὶ ὅτι οὗτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τεύθραντος ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Τευθρανίας ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ Στράβων (βιβλ. ΙΓ΄, 1, 69) «πεπίστευται δι᾽ οὗν ὅτι ὁ Τεύθρας καὶ ὁ Τήλεφος ἐβασίλευσαν τῆς χώρας τῆς περὶ τὴν Τευθρανίαν καὶ τὸν Κάϊκον».

Ο ΤΗΛΕΦΟΣ

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τεύθραντος τὴν βασι-

1) Περὶ τῆς διατάξεως καὶ σημασίας τοῦ Τηλεφείου διαζώματος ἐπραγματεύθη ὁ γερμανὸς ἀρχαιολόγος Sshrader, ἐν τῷ Δελτίῳ τοῦ Αὐτοκρ. Γερμαν. ἀρχαιολ. Ινστιτούτου καὶ ἐν γένει περὶ τῆς ζωοφόρου τοῦ Βωμοῦ ὁ H. Winnefeld ἐν ἰδιαιτέρῳ τόμῳ (1910).

λείαν αὐτοῦ ἀνέλαβεν ὁ Τήλεφος. Οὗτος, λέγεται, ὅτι ἔλαβεν ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ πατρός του Ἀργιόπην. Αὕτη, χωρὶς νὰ ἀποκτήσῃ τέκνα, ἀπέθανεν, ὁ δὲ Τήλεφος ἐνυμφεύθη ἐκ δευτέρου καὶ ἔλαβεν ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα ἢ ἀδελφήν τοῦ Πριάμου Ἀστυόχην. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθη ὁ Εὐρύπυλος ὁ καὶ διάδοχος τοῦ Τηλέφου.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας του, ὁ Τήλεφος διεξήγαγε καὶ διαφόρους πολέμους, οὐχὶ κατακτητικοὺς ἀλλὰ μᾶλλον ἀμυντικοὺς κατὰ τῶν ἐξ Ἑλλάδος ἐπιδρομέων. Λέγεται ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐκστρατεύοντες κατὰ τῆς Τροίας, πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, χάριν λεηλασιῶν, ἦλθον εἰς τὰ παράλια τοῦ βασιλείου τοῦ Τηλέφου, ὁπότε οὗτος ἠναγκάσθη νὰ ἀντεπεξέλθῃ καὶ νὰ συνάψῃ μάχην παρὰ τὸν Κάϊκον ποταμόν. Κατὰ ταύτην διεσκόρπισε τοὺς ἐχθρούς, ἐφόνευσε τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως τῶν Θηβῶν Πολυνείκους Θέσανδρον καὶ κατόπιν ἐφορμήσας κατὰ τοῦ Ἀχιλλέως, ἐπληγώθη ὑπ' αὐτοῦ σοβαρῶς. Ὁ Τήλεφος κατόπιν χρησμοῦ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, ἀπῆλθεν εἰς Ἄργος ὅπου ἐθεραπεύθη δι' ἐπιθέσεως ἐπὶ τοῦ τραύματός του ὀλίγης σκωρίας ἐκ τοῦ δόρατος τοῦ Ἀχιλλέως.

Τὰ τῆς μάχης ταύτης μανθάνομεν καὶ ἐκ τοῦ Τηλεφείου διαζώματος τοῦ μεγάλου Βωμοῦ τοῦ Διός. Οὕτω πληροφορούμεθα·

1) διαφόρους σκηνὰς τῆς παρὰ τὸν Κάϊκον ποταμὸν μάχης, 2) τὸν τραυματισμὸν τοῦ Τηλέφου ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως, 3) τὴν φυγὴν τῶν Ἀργείων εἰς τὰς ναῦς, 4) τὴν ἀποβίβασιν τοῦ Τηλέφου ἐν Ἄργει, 5) τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Τηλέφου πρὸς τοὺς Ἀργείους, 6) τὴν τοῦ Τηλέφου πρὸς

τοὺς Ἀργείους ἡγεμόνας ὑπὲρ θεραπείας δέησιν, 7) τὴν πρὸ τοῦ βωμοῦ στάσιν τοῦ Τηλέφου μετὰ τοῦ μικροῦ Ὀρέστου, 8) τὴν ἵδρυσιν θρησκευτικοῦ θεσμοῦ ἐν Περγάμῳ καὶ 9) τὸν Τήλεφον ἐπὶ τῆς κλίνης ἐπιθανάτιον. Ποῦ ὅμως ἀπέθανεν καὶ ἐκηδεύθη ὁ Τήλεφος; Ἐν Ἀρκαδίᾳ ἢ ἐν Τευθρανίᾳ δὲν γνωρίζομεν.

Ο ΕΥΡΥΠΥΛΟΣ

Ἀναλαβὼν οὗτος τὴν βασιλείαν τοῦ πατρός του ἀνεδείχθη ἀντάξιος αὐτοῦ διὸ καὶ ὁ Ὅμηρος ἀποκαλεῖ αὐτὸν «ἥρωα».

Οὗτος περιελθὼν εἰς πόλεμον μετὰ τῶν γειτόνων του λαῶν,κατώρθωσε νὰ καθυποτάξῃ καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν Κητείους.

Τὶς ὁ πανάρχαιος οὗτος λαὸς τῶν Κητείων καὶ ποῦ ἀκριβῶς κατῴκει; Δυστυχῶς δὲν γνωρίζομεν. Πάντως ὅμως πρὸς Β. τῆς Περγαμηνῆς χώρας καὶ ἴσως κατήγετο ἐκ τῶν παναρχαίων ἐπίσης λαῶν ἢ τῶν Κιλίκων, ἢ τῶν Μυσῶν ἢ τῶν Λελέγων ἢ καὶ αὐτῶν τῶν Τρῴων. (1)

Καὶ ὁ Ὅμηρος οὐδὲν λέγει περιπλέον καὶ σαφὲς ἐκτὸς τῆς λέξεως μόνον Κήτειοι (Ὀδ. Λ. 521). Ἀλλ᾽ οὔτε καὶ ὁ Στράβων γνωρίζει τι «οὔτε γὰρ τοὺς Κητείους ἴσμεν οὔστινας δέξασθαι δεῖ» (ιγ΄ 1,69).

Ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης, ὑπάρχει ποταμός τις ὅστις διέρχεται καὶ διὰ τῆς πόλεως Περγάμου καὶ ὀνομάζεται Κήτειος μέχρι σήμερον.

Κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ὁ Εὐρύπυλος προσῆλθεν ἐπίκουρος εἰς τὸν Πρίαμον κατὰ προτρο-

(1) Κατὰ τὴν ἱστορίαν Ν. Ράλλη φαίνεται ὅτι ὁ λαὸς οὗτος ὠνομάσθησαν Κήτειοι ἐκ τῆς Κητοῦς θυγατρὸς τοῦ Πόντου καὶ τῆς Γῆς.

πὴν τῆς μητρός του. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην καὶ τὸ κράτος τοῦτο ὑπέστη ἐπιθέσεις καὶ λεηλασίας. Τὴν μεγαλειτέραν τοιαύτην ὑπέστη ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως ὅτε οὗτος ἐξεπόρθησεν εἰς τὴν περὶ τὴν Τροίαν χώραν, δώδεκα μὲν πόλεις διὰ θαλάσσης, ἕνδεκα δὲ διὰ ξηρᾶς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο «καὶ ἡ τοῦ Εὐρυπύλου τοῦ Τηλέφου παιδός»,ὡς τοῦτο λέγει καὶ ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Ὀδυσσέα «τάων ἐκ πασέων κειμήλια πολλὰ καὶ ἐσθλὰ ἐξελόμην» (Ἰλ. Ι 330-1).

Ὁ Εὐρύπυλος κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἐφονεύθη ὑπο τοῦ Νεοπτολέμου ὡς ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος «ἀλλ᾽ οἷον τὸν Τηλεφίδην κατενήρατο χαλκῷ ἥρω Εὐρύπυλον, πολλοὶ δ᾽ ἄμφ᾽ αὐτὸν ἑταῖροι Κήτειοι κτείνοντο γυναίων εἵνεκα δώρων» (Ὀδ. Λ. 519-521).

Ὁ Εὐρύπυλος διεκρίνετο ὄχι μόνον ὡς καλὸς ἡγεμὼν καὶ ἀνδρεῖος, ἀλλὰ καὶ ὡς ὡραιότατος ἀνὴρ μετὰ τὸν υἱὸν τῆς Ἠοῦς τὸν Μέμνονα.

Τοῦτον διεδέχθη ἴσως ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γρῦνος, περὶ τοῦ ὁποίου οὐδὲν περιπλέον γνωρίζομεν.

Κατόπιν τούτου ὄχι μόνον ἄλλον ἡγεμόνα γνωρίζομεν, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῶν ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Μ. Ασίας Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, αἱ ὁποῖαι συνέβησαν μετὰ τὰ Τρωϊκά, οὐδὲν θετικὸν γνωρίζομεν.

Φαίνεται ὅμως ὅτι θὰ ὑφίστατο ὡς κράτος ἀνεξάρτητον δεσπόζον ἐφ᾽ ὅλης τῆς παρακειμένης χώρας.

Ἥμισυν περίπου αἰῶνα μετὰ τὰ τρωϊκὰ γνωρίζομεν ὡς ἡγεμόνα τὸν Ἄρειον.

Τὶς ὅμως οὗτος; Ἀγνοοῦμεν.

Τοῦτο μόνον γνωρίζομεν ὅτι οὗτος ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Νεοπτολέμου Περγάμου ὡς τοῦ-

το ἀναφέρει καὶ ὁ Παυσανίας «Πέργαμος δὲ διαβὰς εἰς τὴν Ἀσίαν Ἄρειον δυναστεύοντα ἐν τῇ Τευθρανίᾳ κτείνει μονομαχήσαντα οἱ περὶ τῆς ἀρχῆς».

Μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο τὴν ἡγεμονίαν ἀναλαμβάνει ὁ Πέργαμος, περὶ τοῦ ὁποίου κατωτέρω. Ἔκτοτε οὐδένα ἄλλον γνωρίζομεν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἤτοι 80 περίπου ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας, ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης μετῴκησαν οἱ Αἰολεῖς, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον ἵδρυσαν καὶ ἄλλας πόλεις ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ καὶ πολὺ πλησίον τῆς πρωτευούσης, ἀλλὰ θὰ συνετέλεσαν ἴσως καὶ εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ Κράτους τούτου.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἱστορία τοῦ Κράτους τούτου, μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως ἁπάσης τῆς Μ. Ἀσίας ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἥτις ἦτο ἐποχὴ πολυκύμαντος καὶ πολυτάραχος, εἶναι λίαν σκοτεινή.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 8ου π. Χ. αἰῶνος ἡ Τευθρανία ὑπετάγη εἰς τὸν Βασιλέα τοῦ Λυδικοῦ Κράτους Γύγην. Κατόπιν τούτου εἰς τοὺς βασιλεῖς τῶν Περσῶν, ἥτις ἀργότερον ἐγένετο ἰδιαιτέρα σατραπεία, φόρου ὑποτελής, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν Δημαρατιδῶν. (1)

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος, ὡς διοικητὴν τῆς Τευθρανίας γνωρίζομεν τὸν Προκλῆν «Προκλῆς ὁ Τευθρανίας ἄρχων, γεγονὼς ἀπὸ Δημαράτου τοῦ Λάκωνος» (Ξενοφ. Κύρου Ἀνάβασις βιβλ. Βον 1, 3.) καὶ τὸν Εὐρυσθένην ὅστις ἦτο ἡγεμὼν καὶ τοῦ Περγάμου (Ξεν. Ἑλλην. III, 6).

(1) Οἱ Δημαρατίδαι ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ ἐξορίστου βασιλέως τῆς Σπάρτης Δημαράτου

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μ. Ἀσίας ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου,ἡ Τευθρανία συμπεριελήφθη εἰς τὸ ἱδρυθὲν νέον Ἑλλην. κράτος τῆς Περγάμου.

Β^ον

ΚΑΙ ἤδη μετὰ τὰς ἀνωτέρω πενιχρὰς γραμμάς, θὰ πραγματευθῶμεν καὶ ὀλίγα περὶ τῆς πρωτευούσης τοῦ Κράτους τούτου, τῆς Τευθρανίας (οὕτω ὠνομάζετο καὶ ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ).

Αὕτη ἔκειτο πρὸς Ν. τῆς Περγάμου καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν πόλεων Ἐλαίας, Πιτάνης, Ἀταρνέως καὶ Περγάμου «διέχουσα οὐδεμιᾶς αὐτῶν ὑπὲρ ἑβδομήκοντα σταδίους ἐντὸς τοῦ Καΐκου (Στρ.ιβ΄. 1, 62).

Ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο αὕτη;

Μέχρι τοῦ 1908 ἐνομίζετο ὅτι ἔκειτο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, ὡς ἀπεδείχθη τότε καὶ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Conze.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταύτης κατὰ τὸ 1907 ὁ P. Friedlander καὶ ὁ H. Pringcheim, ἐπεχείρησαν ἀνασκαφὰς καὶ ἀνεκάλυψαν δύο εἰδῶν τεῖχοι, πολυγωνικὰ καὶ ἰσόδομα, τὸ ἕν ὑπὲρ τὸ ἄλλοο.

Προσέτι ἀνεκάλυψαν καὶ διάφορα ἀγγεῖα.

Τὰ τείχη ταῦτα τὰ ὁποῖα ἀνήκουσιν εἰς δύο διαφόρους ἐποχὰς δὲν εἶνε δυνατόν, κατὰ τὸν καθηγητὴν κ. Δαῖρπφελδ, νὰ εἶναι ἀρχαιότερα τῶν οἰκοδομημάτων τῆς Περγάμου·

Ὥστεπρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ προϊστορικὴ αὕτη πόλις ἡ Τευθρανία δέον νὰ εἶνε ἐκτισμένη ἐπὶ ἄλλου μέρους καὶ οὐχὶ ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ.

Ἀλλὰ ποῖον τὸ μέρος τοῦτο, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶναι εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην;

Ὁ κ. Δαῖρπφελδ, ὁ βαθὺς μελετητὴς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων τῶν ἐνασχολουμένων ἰδίως εἰς γεωγραφικὰς καὶ τοπογραφικὰς περιγραφάς, τοποθετεῖ τὴν πρωτεύουσαν ἐπὶ τοῦ ἐκεῖ πλησίον χαμηλοῦ καὶ μονήρους γηλόφου Μπαξὲ-τεπέ ὀνομαζομένου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται καὶ θρύμματα προϊστορικῶν ἀγγείων. Ὁ κ. Δαῖρπφελδ μετὰ τοῦ ἀρχαιολόγου κ. H. Hepding καὶ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. P. Schazmann κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1908 ἐπεχείρησε μικρὰς ἀνασκαφὰς καὶ εἰς ἕτερον γήλοφον ἐπὶ τοῦ ὁποίου τώρα ὑπάρχει ἀνεμόμυλος. Αἱ ἀνασκαφαὶ αὗται ἔφερον εἰς φῶς τείχους ἐκτισμένους ἐκ μικρῶν λίθων καὶ πολλὰ τεμάχια μονοχρώμων προϊστορικῶν ἀγγείων. Πλεῖστα τῶν τεμαχίων τούτων κατετέθησαν εἰς τὸ ἐπιτόπιον μουσεῖον τῆς Περγάμου. Ὡς ἐκ τῶν σπουδαίων τούτων ἀνακαλύψεων ὁ κ. Δαῖρπφελδ καθορίζει ὅτι ἡ προϊστορικὴ πόλις Τευθρανία ἐπεξετείνετο καὶ ὑπεράνω τοῦ ὅλου ἐπιπέδου τοῦ προσηρτημένου πρὸς νότον τοῦ Μπαξὲ-τεπέ.

Ἀλλ' ἤδη γεννᾶται τὸ ζήτημα:

Διατὶ νὰ ὑπάρχουν δύο πόλεις ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα Τευθρανία εἰς δύο διάφορα μέρη καὶ πολὺ πλησίον ἀλλήλων; Τὸ τοιοῦτον ὁ κ. Δαῖρπφελδ ἐξηγεῖ οὕτω πῶς.

Ὡς ἐκ τῶν πλημμυρῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, ἐπήρχοντο ἐρημώσεις, αἱ ὁποῖαι κατέστησαν ἀδύνατον τὴν ζωὴν ἐπὶ τῶν χαμηλῶν τούτων γηλόφων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπεξετείνετο ἡ προϊστορικὴ πόλις Τευθρανία.

Οὕτω οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἵδρυσαν ἐπὶ τοῦ ἐγγὺς ὑψηλοῦ λόφου τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ ἑτέ-

ραν πόλιν μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα, ἥτις ὑφίστατο καὶ ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς Περγάμου.

ΤΟ ΠΕΡΓΑΜΟΝ

Ὁ Πέργαμος. Ἵδρυσις τῆς πόλεως Περγάμου. Ἐποχὴ Ξενοφῶντος.

Α΄ν

Πρὸ τῶν τριῶν μεγάλων Ἐθνικῶν ρευμάτων τῆς Ἑλλ φυλῆς πρὸς τὴν Μ. Ἀσίαν ἤτοι τῶν Δωριέων, τῶν Αἰολέων καὶ τῶν Ἰώνων, ἐγένοντο μικραὶ καὶ μεμονωμέναι τινὲς Ἑλλ. ἀποικίαι εἰς διάφορα μέρη τῆς Μ. Ἀσίας. Μία τοιαύτη ἦτο καὶ ἡ τοῦ ἥρωος ΠΕΡΓΑΜΟΥ, κατὰ τὸ 1140—1130 π. Χρ.

Ὁ Πέργαμος ἦτο εἷς ἐκ τῶν τεσσάρων υἱῶν τοῦ Νεοπτολέμου (1) καὶ τῆς ἄλλοτε συζύγου τοῦ Ἕκτωρος Ἀνδρομάχης ἦτοι ἔγγονος τοῦ Ἀχιλλέως. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ποῖος γνωρίζει ἕνεκα τίνων ἀφορμῶν ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἤπειρον καὶ μετά τινων ὀπαδῶν του Ἠπειρωτῶν νὰ φθάσῃ εἰς τὰ παράλια τῆς Τευθρανίας. Ἐκεῖ ἀφοῦ συνηντήθη μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς χώρας ταύτης Ἀρείου ἐμονομάχησε «περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῇ πόλει». Κατὰ τὴν μονομαχίαν ταύτην ὁ Πέργαμος ἐφόνευσε τὸν Ἄρειον, κατέλαβε τὴν ἀρχὴν καὶ ἔκτισεν εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης ταύτης ἰδίαν πόλιν ἐπὶ μιᾶς ὑψηλῆς διακλαδώσεως τοῦ ὄρους Πηνδάσου (Μαδαρὰ-δὰγ), τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν ΠΕΡΓΑΜΟΝ.

Καὶ νομίσματα ἐκ τῶν πολλῶν τοιούτων εὑρε-

(1) Ὁ Νεοπτόλεμος ἦτο βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου.

θέντων, φέρουσι τὴν κεφαλὴν τοῦ Περγάμου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «Πέργαμος κτίστης».

Παράδοσις τις λέγει ὅτι τὸ Πέργαμον ἀπῳκίσθη ἐξ' Ἐπιδαύρου, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Τὸ βεβαιότερον πάντων εἶνε ὅτι ἡ προϊστορικὴ Πέργαμος εἶναι κτῖσμα τοῦ Περγάμου καὶ Ἡπειρωτῶν ἀποικία.

Μετὰ τὸν Πέργαμον καὶ τὴν ἑδραίωσιν τῆς πόλεως ταύτης, ἥτις ἔμελλεν εἰς χρόνους ὑστέρους νὰ ἀποβῇ ἓν τῶν πλέον πεπολιτισμένων Ἑλληνικῶν κέντρων, ρέουσιν ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου, αἰῶνες διηνεκοῦς πολέμου καὶ μάχης, αἰῶνες πολυκύμαντοι, πάντοτε ὑπὲρ Ἐθνικῆς ἀνυψώσεως καὶ ἐπικρατήσεως, ὑπὲρ ἑδραιώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀτταλιδῶν.

Καὶ τὸ Πέργαμον ὅπως καὶ ἡ Τευθρανία ὑπέστη τὰ δεινὰ ἐκεῖνα τῶν μακροχρονίων πολέμων, περὶ τῶν ὁποίων δὲν ἔχομεν νὰ μεταδώσωμεν σαφεῖς καὶ ἀκριβεῖς πληροφορίας, καθότι καὶ ἡ ἱστορία δὲν κάμνει ἰδιαιτέραν μνείαν αὐτῶν.

Ἡ Πέργαμος μεθ' ὅλης τῆς περιοχῆς της ἀπὸ τοῦ 8ου π. Χ. αἰῶνος ἦτο ὑποτεταγμένη εἰς τὸν Βασιλέα τοῦ Λυδικοῦ κράτους Γύγην. Κατόπιν τούτου περιῆλθεν εἰς τοὺς Πέρσας. Ὁ Ξέρξης προσέφερεν αὐτὴν ὡς δῶρον εἰς τὸν ἐξ Ἐρετρείας τῆς Εὐβοίας ἐξόριστον ἡγεμόνα Γόγγυλον, διὰ τὰς πρὸς τὸν βασιλέα τοῦτον ὑπηρεσίας του. (480 π. Χ.)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γογγύλου τὴν ἡγεμονίαν ἀνέλαβεν ὁ Εὐρυσθένης (Ξενοφ. Ἑλλ. III, 6).

Κατόπιν τούτου ἡ Πέργαμος συμπεριελήφθη

εἰς τὴν μεγάλην σατραπείαν Κύρου τοῦ Νεωτέρου. Ὅτε οὗτος ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀρταξέρξου, τοῦτον δυνώδευσε καὶ Ἑλληνικὸς στρατὸς μετὰ τοῦ Ξενοφῶντος. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἐφονεύθη ὁ Κῦρος μετὰ τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν ὑπὸ τοῦ Τισσαφέρνους, ὅστις καὶ παρέλαβεν ὡς ἀμοιβὴν τὴν σατραπείαν τοῦ Κύρου. Τὴν στρατηγίαν τότε τοῦ ἐναπομείναντος Ἑλλ. στρατοῦ ἀναλαμβάνει ὁ Ξενοφῶν, ὅστις καὶ ὡδήγησεν αὐτὸν περὶ τὸ 399 π. Χ. μέχρι τῆς Περγάμου.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθασεν ἐξ Ἑλλησπόντου ὁ Σπαρτιάτης καὶ στρατηγὸς Θίβρων, ὅστις παραλαβὼν τὸ στράτευμα τοῦ Ξενοφῶντος ἤρχισε τὸν κατὰ τοῦ Τισσαφέρνους πόλεμον καὶ κυριεύει τὰς πλείστας τῶν πόλεων τῆς περιοχῆς ταύτης, τὴν δὲ «Πέργαμον ἑκοῦσαν προσέλαβε καὶ Τευθρανίαν καὶ Ἀλίσαρνα, ὧν Εὐρυσθένης τε καὶ Προκλῆς ἦρχον οἱ ἀπὸ Δημαράτου τοῦ Λακεδαιμονίου».

Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τοῦ Ξενοφῶντος ἡ Πέργαμος ὑπέστη ἀνυπολόγιστα δεινά. Ἡ πεδιὰς αὐτῆς ἦτο τὸ κέντρον τῶν Ἑλληνικῶν κατὰ τῶν Περσῶν δυνάμεων, ἡ δὲ Πέργαμος ὡς πόλις συγκεντρώσεως τῶν Ἑλλήνων δυναστῶν τῶν ἐν τῇ πεδιάδι πόλεων.

ΤΟ ΠΕΡΓΑΜΗΝΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ἡ ἵδρυσις καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτοῦ.—Αἱ σπουδαιότεραι μάχαι καὶ ναυμαχίαι τῶν βασιλέων αὐτῆς.—Ἡ ἀκμὴ τοῦ Περγαμηνοῦ Κράτους.—Τὰ γράμματα, αἱ τέχναι καὶ τὸ ἐμπόριον.

Α΄

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἡ με-

γάλη αὐτοῦ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία διῃρέθη, ὡς γνωστόν, εἰς διάφορα μικρὰ κράτη. Ἓν τῶν τοιούτων τὸ καὶ σημαντικώτερον, εἶναι τὸ τῆς Περγάμου.

Ἡ Πέργαμος κατὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην τῶν στρατηγῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου προσηρτήθη εἰς τὸ Θρᾳκικὸν κράτος τοῦ Λυσιμάχου. Οὗτος τὸ ὀχυρὸν φρούριον αὐτῆς κατέστησε «γαζοφυλάκιον» Τὴν δὲ φύλαξιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐν αὐτῇ χρήματος ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ Φιλέταιρον.

Κατὰ τοὺς ταραχώδεις ἐκείνους χρόνους τῶν ἀλληλοσπαραγμῶν τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλξάνδρου ὁ Φιλέταιρος «πολιτευόμενος δι' ὑποσχέσεων καὶ τῆς ἄλλης θεραπείας ἀεὶ πρὸς τὸν ἰσχύοντα» (Στραβ. ιγ', 4, 1.) κατώρθωσεν ὄχι μόνον νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ σύνορα τῆς χώρας του, ἀλλὰ καὶ νὰ καταστῇ ἀνεξάρτητος ἐπὶ 20 ἔτη δηλ. μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπισυμβάντος περὶ τὸ 263 π. Χ.

Τὸν Φιλέταιρον διεδέχθη ὁ ἐξ ἀδελφοῦ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Εὐμένης ὁ Α'. ὅστις ἐβασίλευσεν 22 ἔτη ἀπὸ τὸ 263—241 π. Χ. Ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος τούτου τὸ μικρὸν τοῦτο κράτος ἤρχιζε νὰ ἀκμάζῃ, ἡ δὲ ἰσχύς του ἀναπτυσσομένη νὰ γίνηται τὸ φόβητρον τῶν πέριξ κρατῶν αὐτοῦ.

Εὐμένην τὸν Αον διεδέχθη ὁ ἐξάδελφος αὐτοῦ Ἄτταλος ὁ Αος ὅστις «καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς πρῶτος νικήσας Γαλάτας μάχῃ μεγάλῃ» (Στρ. ιγ'. 4, 2) περὶ τὸ 230 π. Χ. Ἐβασίλευσεν 44 ἔτη ἀπὸ τὸ 241—197 π. Χ.

Ἄτταλον τὸν Αον διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Εὐμένης ὁ Βος, ὅστις σπουδαίως ἐπεξέτεινε τὸ

κράτος του, τὸ ὁποῖον «πρότερον δι' ἦν τὰ περὶ Πέργαμον οὐ πολλὰ χωρία μέχρι τῆς θαλάττης τῆς κατὰ τὸν Ἐλαΐτην κόλπον καὶ τὸν Ἀδραμυττηνὸν» (Στραβ. ιγ'. 4, 2.) Ἐβασίλευσεν 49 ἔτη ἀπὸ τὸ 197—159 π. Χ.

Εὐμένην τὸν Βον διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἄτταλος ὁ Βος, ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ του Ἀττάλου. Καὶ Ἄτταλος ὁ Βος ἐφάνη καθόλα ἀντάξιος τῶν προκατόχων του. Ἐβασίλευσεν 21 ἔτη ἀπὸ τὸ 159—138.

Ἄτταλον τὸν Βον διεδέχθη ὁ ἐνηλικιωθεὶς υἱὸς Εὐμένους τοῦ Βου, Ἄτταλος ὁ Γος, ὅστις ὑπῆρξε καθ' ὅλα ἀνάξιος τῶν προκατόχων του. Ἐβασίλευσεν μόνον 5 ἔτη ἀπὸ τὸ 138—133 π. Χ. ὁπότε καὶ ἀπέθανεν ἀφήσας κληρονόμον τοῦ θρόνου διὰ διαθήκης τὴν Ρώμην.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Ἀττάλου τοῦ Γου, ἄρχεται ἡ παρακμὴ καὶ κατάπτωσις τοῦ μεγάλου Περγαμηνοῦ Ἑλλ. Κράτους, τὸ ὁποῖον καίτοι ὑπῆρξε βραχύβιον, ἀριθμοῦν 150 ἐτῶν ζωήν, ἐν τούτοις ἔδρασεν ἀξιοθαυμάστως πολιτικῶς, στρατιωτικῶς καὶ πνευματικῶς, καταλιπὸν μέχρις ἡμῶν ἀνεξίτηλα ἴχνη ὄχι μόνον τοῦ εὐκλεοῦς Ἑλλ. πολιτισμοῦ τῶν χρόνων ἐκείνων, ὄχι μόνον τῆς πνευματικῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος αὐτοῦ.

Μετὰ τὸν θάνατον Ἀττάλου τοῦ Γου ὁ Ἀριστόνικος, νόθος υἱὸς Εὐμένους τοῦ Βου «ἀντιποιούμενος» τοῦ Περγαμηνοῦ θρόνου ὡς «δοκῶν τοῦ γένους εἶναι τοῦ τῶν βασιλέων καὶ διανοούμενος εἰς ἑαυτὸν ποιεῖσθαι τὴν ἀρχὴν» (Στρ. ιδ'. 1, 38) ἐξήγειρε τοὺς κατοίκους καὶ ἐκήρυξε τὸν κατὰ τῶν Ρωμαίων πόλεμον. Πολεμῶν ἐπὶ

τρία κατὰ συνέχειαν ἔτη μετὰ θαυμαστῆς ἀνδρείας καὶ ἐγκαρτερήσεως κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς ἀπληστίας, ἐνικήθη καὶ ἀφοῦ συνελήφθη ἀπήχθη εἰς Ρώμην ὅπου ἐστραγγαλίσθη ὡς προασπιστὴς τῶν Ἐθνικῶν δικαίων τῆς πατρίδος του.

Καὶ οὕτω καταληφθὲν τὸ Περγαμηνὸν κράτος ὑπὸ τῶν ρωμαίων καὶ καταλυθέν, κατέστη Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν ΑΣΙΑΝ «οἱ δὲ ἐπαρχίαν ἀπέδειξαν τὴν χώραν Ἀσίαν προσαγορεύσαντες ὁμώνυμον τῇ Ἠπείρῳ» (Στραβ. ιγ΄. 4, 2).

Ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ σφετερισμοῦ ξένων χωρῶν καὶ ἡ κατάργησις ἰδίως κράτους πεπολιτισμένου καὶ ἡ ὑποδούλωσις λαῶν ἱστορικῶν, οἷος ὁ τοῦ Περγαμηνοῦ κράτους, ἀποδεικνύεται ἀναμφισβητήτως ἐπονείδιστος καὶ βάρβαρος.

Ἀλλὰ μήπως ἡ αὐτὴ πολιτικὴ δὲν ἐπικρατεῖ καὶ τώρα εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων;

Β΄ν

ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ τοῦ Περγαμηνοῦ κράτους διεξήγαγον διαφόρους πολέμους καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλλασαν κατὰ τῶν πέριξ κρατῶν. Ἐκ τῶν πολέμων τούτων ἀναφέρομεν τοὺς σπουδαιοτέρους.

Πόλεμοι Εὐμένους τοῦ Αου. 1) Κατὰ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Αου καὶ Σωτῆρος ἐπικαλουμένου. Παρὰ τὰς Σάρδεις (262) π. Χ.) 2) Κατὰ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἱέρακος υἱοῦ Σελεύκου Βου τοῦ Καλλινίκου (242 π. Χ.) 3) Κατὰ τῶν Γαλατῶν (241 π. Χ.)

Πόλεμοι Ἀττάλου τοῦ Αου. 1) Κατὰ τῶν

Γαλατῶν, νικήσας αὐτοὺς εἰς διαφόρους μάχας. «Βασιλεὺς Ἄτταλος νικήσας μάχῃ Τολιστοβογίους Γαλάτας περὶ πηγὰς Καΐκου ποταμοῦ χαριστήριον Ἀθηνᾷ» 229—230 π. Χ. (Ἐπιγραφή). Αἱ μάχαι αὗται ἦσαν σημαντικώταται καὶ ἐπέφερον τότε παγκόσμιον ἐνθουσιασμόν. Τότε ἀκριβῶς ἔλαβεν ὁ Ἄτταλος καὶ τὸν τίτλον τοῦ Βασιλέως. 2) Πόλεμοι κατὰ Φιλίππου τοῦ Γου.

Ναυμαχίαι. 1) Παρὰ τὴν νῆσον Λάδην (πλησίον τῆς Μιλήτου) 2) Παρὰ τὴν Χίον.

Συμμαχία Ἀττάλου μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ τὸ 200—199 π. Χ. ἐκυρίευσεν ὁ Ἄτταλος τὴν Ἄνδρον, τὸν Ὠρεὸν καὶ κατέλαβεν ὁλόκληρον τὴν Εὔβοιαν. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ Ἄτταλος παρεχείμασεν εἰς Αἴγιναν καὶ Σικεῶνα τῆς Πελοποννήσου.

Πόλεμοι Εὐμένους τοῦ Βου. 1) Κατὰ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Γου. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Σέλευκος ὁ Γος ἐλεηλάτησε τὴν Ἐλαίαν, τὴν Πέργαμον καὶ τὸ Ἀδραμύτιον. Ἐν μεγάλῃ μάχῃ παρὰ τὴν Ἐλαίαν ὁ Εὐμένιος ἐνίκησε τὸν Σέλευκον καὶ τὸν ἐξεδίωξεν. 2) Δευτέρα μάχη κατὰ τοῦ Ἀντιόχου, παρὰ τὴν Μαγνησίαν (190 π. Χ.)

Πόλεμοι Ἀττάλου τοῦ Βου. Οὗτος ἀφοῦ διεξήγαγε διαφόρους ἄλλας ἐπιτυχεῖς μάχας, ἐπολέμησε καὶ κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Βιθυνίας Προυσία τοῦ Βου, ὅπου ὁ Ἄτταλος ἐνικήθη (155 π. Χ.), ὁ δὲ Προυσίας εἰσέβαλεν εἰς Πέργαμον. Ὁ Προυσίας ἐν Περγάμῳ ἐδείχθη ἀπανθρωπότατος. Δὲν ἐσεβάσθη οὔτε ὅσιον οὔτε ἱερόν. Πάντα τὰ μνημεῖα καλλιτεχνίας κατέστρεψε καὶ κατὰ τὸν Πολύβιον «Ἀνδρὸς μὲν γὰρ ἔργον οὐδὲν ἐπιτελεσάμενος κατὰ τὰς προσβολάς, ἀγενῶς δὲ καὶ

γυναικοθύμως χειρίσας καὶ τὰ πρὸς θεοὺς καὶ τὰ πρὸς ἀνθρώπους μετήγαγε τὸ στράτευμα πρὸς Ἐλαίαν» καὶ κατόπιν εἰς Θυάτειρα.

Πόλεμοι Ἀριστονίκου. Ὁ ἀντάξιος τῶν Ἀτταλιδῶν κατὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸ φρόνημα Ἀριστόνικος, μετὰ τὸν θάνατον Ἀττάλου τοῦ Γ΄, ἔλαβε τὴν τόλμην νὰ ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς ἀπλειστίας χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ τὸν ὄγκον τῆς Ρώμης. Ὁ Ἀριστόνικος ἀφοῦ ἐκήρυξε τὸν κατ᾽ αὐτῆς τίμιον ἀγῶνα, κατέλαβε πλείστας πόλεις. Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας ταύτας πολυάριθμος ρωμαϊκὸς στρατὸς ἐπῆλθε κατὰ τῆς Λεύκης, 132 π. Χ.) ὅπου ὁ Ἀριστόνικος ἐνίκησεν, ἡ δὲ κεφαλὴ τοῦ ρωμαίου στρατηγοῦ Ποπλίου Κράσσου ἐδόθη εἰς τὸν Ἀριστόνικον.

Μάχη παρὰ τὴν Στρατονίκειαν τῆς Καρίας 130 π. Χ. Ὁ Ἀριστόνικος μ᾽ ὅλας τὰς νίκας ταύτας, μ᾽ ὅλον τὸ θάρρος ὅπως συγκρατήσῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὸ Περγαμ. Κράτος, δὲν ἦτο δυνατὸν τὸ τοιοῦτον πρὸ τῆς ἰσχυρᾶς κατακτητικῆς ὁρμῆς τῆς Ρώμης. Καὶ κατὰ τὸ 130 π. Χ. ὅτε ὁ Ἀριστόνικος εὑρίσκετο εἰς Στρατονίκειαν, ἐπετέθη κατ᾽ αὐτοῦ ὁ ρωμαῖος Ὕπατος Μάρκος Πεπέρνας μετὰ πολλῶν δυνάμεων καὶ ἐνίκησε τὸν Ἀριστόνικον «κατέλυσε τὸν πόλεμον, ζωγρία λαβὼν τὸν Ἀριστόνικον καὶ ἀναπέμψας εἰς Ρώμην, ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ κατέστρεψε τὸν βίον».

Συνεπείᾳ τῶν νικηφόρων τούτων πολέμων καὶ τῆς διπλωματικῆς ἱκανότητος τῶν Ἀτταλιδῶν, τὸ Περγαμηνὸν Κράτος ἐπεξετάθη ἀπὸ τῆς Θρακικῆς χερσονήσου καὶ τοῦ Βυθυνικοῦ ὄρους τοῦ Ὀλύμπου μέχρι τῆς Κιλικίας ἤτοι τῶν παραλίων τῶν κειμένων ἀπέναντι τῆς Κύπρου. Ἀκριβῶς δὲ

τὸ Περγαμηνὸν Κράτος περιελάμβανε τοὺς σημερινοὺς νομούς· α) μέρος τοῦ νομοῦ Ἀνδριανουπόλεως, β) τὴν διοίκησιν Βίγας ἢ Ἑλλησπόντου, γ') ὁλόκληρον τὸν νομὸν Ἀϊδινίου (ἢ Σμύρνης), δ') τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ νομοῦ Προύσης, ε) μέρος τοῦ νομοῦ Ἰκονίου καὶ στ) τὰς πλείστας νήσους τοῦ Αἰγαίου.

Γ'

ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ τοῦ Περγαμηνοῦ κράτους ὄχι μόνον ἐκυβέρνησαν τὸ κράτος των μετὰ θαυμασίας συνέσεως καὶ δικαιοσύνης, ἀλλ' ἐξωράϊζον καὶ ἐξευγένιζον τὰ πάντα. Μετέδιδον εἰς τὸν λαόν των δύναμιν πνεύματος καὶ ἰδέας φιλοκάλους, διὸ καὶ ἐτιμήθησαν παρ' αὐτοῦ προσηκόντως καὶ ἀπήλαυον θείων τιμῶν. Τοιούτων τιμῶν ἀπήλαυον καὶ παρ' ἄλλων λαῶν ἰδίως τοῦ Ἑλληνικοῦ. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι εἰς ἔνδειξιν ὑψίστης τιμῆς ἀνεκήρυξαν καὶ 13ην φυλὴν τὴν Ἀτταλίδα.

Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τιμᾷ ὑπερβαλλόντως τοὺς Ἀταλλίδας, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κατέστησε θαυμαστὸν καὶ ἀθάνατον τὸ Περγαμηνὸν κράτος, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀνεβίβασε τὴν Πέργαμον μέχρι τῆς 3ης βαθμίδος τῆς παγκοσμίου ἱστορικῆς καὶ ἀρχαιολογικῆς δόξης (1) εἶναι ἡ ἔνθερμος καὶ ζωηροτάτη ὑποστήριξις τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τῆς ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἱδρύθησαν Γυμνάσια καὶ ἀνώτεραι σχολαὶ ὡς φιλοσοφικαί, ἰατρικαί, καλλιτεχνικαί, μουσικαὶ καὶ Ἀ-

(1) Τὴν πρώτην βαθμίδα κατεῖχον αἱ Ἀθῆναι καὶ τὴν δευτέραν ἡ Ρώμη.

καδημίαι. Ἓν ἀπὸ τὰ μέγιστα μνημεῖα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδοξάσθη τὸ κοινὸν τῆς Περγάμου εἶναι ἡ σύστασις τῆς περιωνύμου Βιβλιοθήκης καὶ ἡ ἐφεύρεσις τῆς ἐκ δερμάτων Περγαμηνῆς, ἥτις προὐτιμήθη τοῦ Αἰγυπτιακοῦ παπύρου καὶ διὰ τὴν στερεότητα καὶ διὰ τὸν πολὺ προχειρότερον σχηματισμὸν βιβλίων ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις. Συνεπεία τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ἡ Περγαμηνὴ Βιβλιοθήκη ηὐξήθη εἰς 200 χιλ. τόμους. Κατὰ τὴν περίλαμπρον ταύτην ἐποχὴν ἐν Περγάμῳ ἀνεφάνησαν πλεῖστοι λόγιοι καὶ σοφοί, ἐκ τῶν ὁποίων προχείρως ἀναφέρομεν τὸν ποιητὴν Μουσαῖον, τὸν ρήτορα Ἀπολλόδωρον, τὸν Διονύσιον τὸν Ἀττικὸν ἐπικληθέντα, τὸν γεωγράφον Μένηπον, τὸν ἱστορικὸν Καρύστιον, τὸν ἀκαδημαϊκὸν Ἀγησίνουν τοὺς ἰατροὺς Στράτιον, Στρατόνικον καὶ Ἀπολλώνιον, τὸν ἀνατόμον Σάτυρον, τὸν φαρμακοποιὸν Μέννιον, τὸν φιλόσοφον Ἀθηνόδωρον, διευθυντὴν τῆς βιβλιοθήκης, τὸν ἀρχηγὸν τῆς Περγαμηνῆς Σχολῆς τῶν γραμματικῶν Κράτητα, τὸν γεομέτρην Ἀπολλώνιον καὶ ἄλλους.

Ἡ γλυπτικὴ, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ ἐν γένει καλλιτεχνία ἦτο ἀφαντάστως ἀνεπτυγμένη ἐν Περγάμῳ.

Λέγεται μάλιστα ὅτι καθ' ἣν ἐποχὴν ἤκμασεν ἡ καλλιτεχνικὴ Σχολὴ τῆς Περγάμου καὶ τῆς Ρόδου, ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἐν παρακμῇ. Τὸ καλλιτεχνικὸν ἐργαστήριον τῆς Περγάμου ἐθεωρεῖτο μεταξὺ τῶν πρώτων. Τὰ ὑπ' αὐτοῦ παραχθέντα πλεῖστα ἔργα ἐκ τῶν ὁποίων οὐκ ὀλίγα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν καὶ τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὰ Μουσεῖα τῆς Περγάμου, τῆς Κων)πόλεως, τῶν Ἀθηνῶν,

τῆς Νεαπόλεως, τῆς Φλωρεντίας, τῆς Ρώμης, τοῦ Λούβρου. τῶν Παρισίων, τοῦ Λονδίνου, τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης καὶ ἰδίως εἰς τὰ πλουσιώτατα μουσεῖα τοῦ Βερολίνου, κινοῦσιν ἀμέριστον τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐπισκεπτῶν. Ἡ ἐν Βερολίνῳ Γιγαντομαχία, τὸ ἄφθιτον τοῦτο καλλιτεχνικὸν μεγαλούργημα τῆς Περγαμηνῆς Τέχνης, ἡ μεγάλη αὕτη καὶ πλήρης συνθέτων εἰκόνων καὶ παραστάσεων ἀνάγλυφος ζωοφόρος τοῦ μεγάλου Βωμοῦ τοῦ Διός, ὁ ἐν Κων)πόλει χαριέστατος εἰς φυσικὴν τέχνην ὁλόχρυσος στέφανος, ἡ χαριεστάτη καὶ μὲ ζωντανὰς γραμμὰς ἀνάγλυφος χορεύτρια καὶ πλεῖστα ἄλλα εἶναι τρανοτάτη ἀπόδειξις τῆς ὑπεροχῆς καὶ ἀναπτύξεως τοῦ Καλλιτεχνικοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Περγάμου.

Παιδίον κρατοῦν περιστεράν. (Ἐν τῷ Μουσείῳ Περγάμου).

Ἡ Ἀκρόπολις τῆς Περγάμου ἦτο ἓν ἀπέραν-

τον καλλιτεχνικὸν Μουσεῖον. Τὰ ὑπὸ τῶν Ἀτταλιδῶν οἰκοδομηθέντα μνημεῖα διέμεναν κατὰ πάντα τὸν χρόνον τὰ μέγιστα ἀρχιτεκτονικὰ καὶ γλυπτικὰ μεγαλουργήματα καὶ τὸ θαῦμα τῶν κατόπιν αἰώνων.

Ἐπὶ τῶν ἐξόχων τούτων καλλιτεχνικῶν ἔργων εἰργάσθησαν οἱ κράτιστοι τῶν γλυπτῶν καὶ ἀρχιτεκτόνων.

Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν τὸν Πυρόμαχον, τὸν περίφημον Ἀλκαμένην, τὸν Καφισόδοτον, τὸν Ἀγήσανδρον, τὸν Πολύδωρον, τὸν Μενεκράτην, τὸν Φιλόμαχον, τὸν Ὀρέστην τὸν Θεώρητον, τὸν Ἐπίγονον, τὸν Βούπαλον, τὸν Ὀνάταν, τὸν ζωγραφον Πυθαγόραν, τὸν Μελάνιππον, τὸν Νικήταρον, ὅστις κατὰ τὸν ἀρχαιολόγον Φὸν Σάλις ἀποδεικνύεται μέγας Περγαμηνὸς καλλιτέχνης, διότι ἐγνώριζε νὰ μεταδίδῃ ζωὴν καὶ ὡραιότητα εἰς τὰ ἐν πλήρει κινήσει παριστανόμενα ἔργα του καὶ ἄλλους.

Ὁ Φὸν Σάλις ἐν τῇ Περγαμηνῇ καλλιτεχνικῇ Σχολῇ, διέκρινε τὸν λεγόμενον «ρεαλισμόν, ἤτοι τὴν τέχνην ἥτις πάντοτε τείνει εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς φύσεως ἄλλοτε ἠρέμου καὶ ἄλλοτε ζωηρᾶς».

Καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν δὲν ὑστέρησε τὸ Περγαμηνὸν Κράτος. Ὡς ἐκ τῆς προαγωγῆς ταύτης κατέστη πλούσιον. Ἡ ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐμπορικὴ κίνησις ἦτο ζωηροτάτη. Μόνον ἐν τῇ ἀκροπόλει ὑπῆρχον δύο Ἀγοραὶ ἡ Ἄνω καὶ ἡ Κάτω, αἱ ὁποίαι διηροῦντο κατὰ τὰ πωλούμενα εἴδη εἰς δύο διάφορα τμήματα.

Τὰ βιομηχανικὰ ἰδιόρρυθμα προϊόντα τῆς Περγάμου κατέστησαν περιζήτητα εἰς τὸν ἔξω κόσμον.

Αἱ περγαμηναὶ μετάξιναι ἐσθῆτες, αἱ ὀνομαζό-

μεναι Ἀτταλικαὶ ἦσαν περιζήτητοι ἐν Ρώμῃ καὶ ἐν Ἀθήναις. Διὰ τὰ Περγαμηνὰ ταῦτα βιομηχανικὰ προϊόντα Ἄτταλος ὁ Βος ἵδρυσεν ἐν Ἀθήναις ἰδιαιτέραν Στοάν.

Ἐν Περγάμῳ ὑπῆρχε καὶ δημοσία Τράπεζα, ἥτις ὑφίστατο καὶ ἐπὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, τῆς ὁποίας μακροσκελὲς διάταγμα ἀνεκαλύφθη ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ τὸ 1900 (Pergamon 1900—1901 σελ. 78).

Οἱ Ἀτταλίδαι δὲν περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὰ ἔργα ταῦτα ἀλλ' ἵδρυσαν καὶ πόλεις ὡς τὴν Φιλεταιρίαν, τὴν Ἀπολλωνίαν,τὴν Στρατονείκιαν (παρὰ τὸν Κάϊκον), τὸ Εὐμένειον, τὴν

Γυναικεία μαρμαρίνη προτομὴ ρωμαϊκῆς τέχνης.
(Ἐν τῷ Μουσείῳ Περγάμου).

Φιλαδέλφειαν, τὴν Ἀττάλειαν καὶ ἄλλας. Τῶν πόλεων τούτων δύο μόνον ὑπελείφθησαν μέχρις ἡμῶν θυγατέρες τῆς εὐκλεοῦς Περγάμου ἡ

Φιλαδέλφεια καὶ ἡ Ἀττάλλεια καλιαὶ τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὑφιστάμεναι καὶ μετὰ τὴν θύελλαν τοῦ Νεοτουρκικοῦ διωγμοῦ, ὡς προπύργια τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μικρασίας, μὲ τοὺς διαπρεπεῖς αὐτῶν Μητροπολίτας.

ΕΝ ΓΕΝΕΙ ἡ πνευματική, ἡ καλλιτεχνικὴ καὶ ἡ ἐμπορικὴ ἀνάπτυξις τοῦ Περγαμηνοῦ Κράτους ἦτο σπουδαιοτάτη καὶ ἀνωτέρα τῆς τῶν λοιπῶν τότε κρατῶν. Διὰ τῆς ὑπεροχῆς ταύτης ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ ἡ Πέργαμος κατέστη Μητρόπολις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν πάσῃ παιδείᾳ καὶ τέχνῃ. Καὶ ἀληθῶς ἡ ἐποχὴ αὕτη τῆς Περγάμου κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνυψώθη εἰς τὴν προεδρείαν ὑπὲρ τὰς ἄλλας Ἑλληνίδας πόλεις, λογίζεται ἡ σπουδαιοτέρα, διὸ καὶ δικαίως αὕτη πρέπει νὰ ὀνομάζηται Χρυσοῦς αἰὼν τῆς Περγάμου.

Ἡ Πέργαμος εἶχε σειρὰν διαφόρων καὶ ποικίλων νομισμάτων χαλκῶν, ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν μὲ διαφόρους καὶ πολλοὺς τύπους, ἅτινα κέκτηνται σπουδαῖον ἀρχαιολογικὸν ἐνδιαφέρον. Τὰ πλεῖστα σχεδὸν τῆς περιόδου τῶν Ἀτταλιδῶν, φέρουσι τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Φιλεταίρου, τὰς κεφαλὰς Ἀθηνᾶς, Ἀσκληπιοῦ, Ἀπόλλωνος καὶ Δήμητρος μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Φιλεταίρου» καὶ μὲ παραστάσεις συμβολικάς.

Ἐπὶ Εὐμένους τοῦ Βου ἐκόπησαν 4)δραχμα μὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἰδίου καὶ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «Βασιλέως Εὐμένους».

Τὸ Περγαμηνὸν Κράτος ὑπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν.—Χριστιανικὴ καὶ Τουρκικὴ ἐποχὴ μέχρι τοῦ 15ου μ. Χ. αἰῶνος.—Ἡ Ἀκρόπολις τῆς Περγάμου.—Αἱ ἀρχαιότητες τῆς πόλεως.

Α΄ον

Ὅτε ὁριστικῶς πλέον τὸ Περγαμηνὸν Ἑλληνικὸν Κράτος κατελύθη ὑπὸ τῆς τότε κοσμοκρατείρας Ρώμης, μετὰ τοῦ Ὑπάτου Μανίου Ἀκυλλίου ἔφθασαν εἰς Πέργαμον καὶ δέκα ἄλλοι πρεσβευταί, οἱ ὁποῖοι ἔθεσαν τὰς βάσεις τῆς διοικήσεως τῆς νέας ταύτης κτήσεως, ἥτις ὡς ἀνεφέραμεν καὶ ἀνωρέρω ἔλαβε «τὸ προσημαντικὸν τοῦ μέλλοντος ὄνομα τῆς Ἀσίας» ὄνομα τὸ ὁποῖον ἐμπεριεικλείει τόσας ἁγνὰς ἡμῶν ἐθνικὰς παραδόσεις, τόσα ἐθνικὰ ἡμῶν ἰδεώδη καὶ μεγαλεῖα, ἅτινα πρὸς στιγμὴν διακυβεύονται. . . . .

Τὸ πολίτευμα τῆς ἐπαρχίας ταύτης φαίνεται ὅτι δὲν μετεβλήθη οὐσιωδῶς. Ἐκυβερνᾶτο διὰ δημοτικῆς Ἀρχῆς τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Δήμου ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἑνὸς διοικητοῦ, ὅστις ἔφερε τὸν τίτλον ἢ «Στρατηγός» ἢ «Πραίτωρ» ἢ «Ὕπατος» ἢ «Ἀνθύπατος» ἢ «Ἀσιάρχης» ἢ «Γραμματεύς» ἢ «Γυμνασιάρχης», ὡς ταῦτα μανθάνομεν ἐκ τῶν πολυπληθῶν ἐπιγραφῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνεκαλύφθησαν καθ' ὅλην τὴν πόλιν τῆς Περγάμου.

Ἡ ἐπαρχία αὕτη φαίνεται ὅτι δὲν ἐκυβερνήθη καλῶς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀρχόντων καὶ κατὰ τὸ 89 π. Χ. ἐπανεστάτησεν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Μιθριδάτου τοῦ ΣΤ΄ βασιλέως τοῦ Πόντου, ὅστις κατώρθωσεν ἐπὶ 3 ἔτη νὰ εἶναι κύριος καὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Ὁ Μιθριδάτης εἰς τὴν Πέργαμον μετέφερε καὶ τὴν ἕδραν του. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην διέταξε καὶ ἐσφάγησαν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν 80 χιλ. Ρωμαῖοι. Κατὰ

τὸ 85 π. Χ. εὑρισκόμενος ὁ Μιθριδάτης ἐν Περγάμῳ καὶ πολεμῶν κατὰ τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Γαΐου Φλαβίου Φιμβρία, ἀπεκλείσθη εἰς Πιτάνην καὶ ἀφοῦ ἐνικήθη ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ οὕτω ἡ Ἐπαρχία τοῦ Περγαμηνοῦ Κράτους περιῆλθε καὶ πάλιν εἰς χεῖρας τῶν Ρωμαίων ἵνα ἡ «τελευταία αὕτη ἀναλαμπὴ τῆς σβεννυμένης ἑστίας τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων, ἡ τελευταία αὕτη ἀναζωογόνησις τῆς θνησκούσης Ἑλλάδος» καλυφθῇ ὑπὸ βαρυτάτου πέπλου ἴσως . . . . διὰ παντός.

Ὑπεδουλώθη λοιπὸν τὸ Περγαμηνὸν Κράτος, ἔχασε τὴν ἐλευθερίαν του καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὴν πτέρναν δεσπότου κατακτητοῦ.

Ὁποία ὅμως δόξα εἰς τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν; Ὁποία τιμὴ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα εἰς τὴν ἐθνικήν μας αἴγλην;

Ἡ πνευματικὴ ὑπεροχὴ ἦτο τόσον ἐρριζωμένη εἰς τὸν Περγαμηνὸν λαόν, ὥστε οἱ Ρωμαῖοι ἂν καὶ νικηταὶ ἐνικήθησαν ὅμως ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς καὶ ἀναγκάζονται νὰ ὑποκύψωσι πρὸ τῆς κυριαρχίας τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ νὰ ὑποδουλωθῶσι πνευματικῶς ὑπὸ τῶν ὑποδούλων των, ὅπως καὶ οἱ τοῦρκοι.

Ἡ Ρωμαϊκὴ σύγκλητος μεταξὺ ἄλλων ἐπιτίμων ἀστικῶν τίτλων, τοὺς ὁποίους προσένειμεν εἰς τὴν Πέργαμον, προσένειμε καὶ τὸν ἑξῆς «ἡ πρώτη τῆς Ἀσίας Μητρόπολις», ὅστις τυγχάνει λίαν χαρακτηριστικός.

Καὶ ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς ταύτης κατακτήσεως ἀνεφάνησαν σπουδαῖοι Περγαμηνοὶ λόγιοι καὶ ἐπιστήμονες ὡς ὁ Μιθριδάτης ὁ Μηνοδότου, ὁ ῥήτωρ Ἀπολλόδωρος, ὁ περίφημος

σοφιστὴς Ἀριστοκλῆς, ὁ φιλόσοφος Κράτιππος, ὀπαδὸς τῆς περιπατικῆς σχολῆς, οἱ ἀρχιτέκτονες καὶ μαθηματικοὶ Νίκων, πατὴρ τοῦ Γαληνοῦ καὶ Αἰλησίδοτος ὁ Πρᾶος, ὁ ὀδοντοϊατρὸς Ἀντίπας ὁ κατόπιν ἱερομάρτυς Ἐπίσκοπος Περγάμου, ὁ Γαληνὸς ὁ γίγας τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, ὁ Ὀρειβάσιος μέγας ἰατρὸς καὶ φαρμακολόγος, ὅστις εἶναι ὁ πρῶτος καὶ τελευταῖος ἰατρός, ὁ ἀναδειχθεὶς ἐν τῇ καταπτώσει καὶ ληθάργῳ τῆς ἐπιστήμης ὑπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν.

Ἡ Ρωμαϊκὴ αὕτη ἐπαρχία ἐξηκολούθει νὰ διοικεῖται κατὰ τὸ προηγούμενον δημοκρατικὸν Ρωμαϊκὸν σύστημα μέχρι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.

Ἔκτοτε ἄρχεται ἡ τελεία αὐτῆς παρακμὴ ἕνεκα τῶν πολυταράχων καὶ μαρτυρικῶν ἐκείνων χρόνων ἐξ ἀφορμῆς τῶν θρησκευτικῶν περιπετειῶν τῶν πρώτων χριστιανῶν καὶ ἐθνικῶν.

Βον

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ἢ Βυζαντιακὴ ἐποχὴ ἄρχεται κυρίως, ὅτε ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐξέδωκε τὸ «περὶ ἀνεκτηκότητος διάταγμα», διὰ τοῦ ὁποίου κατεπαύετο ὁ κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμὸς (313 μ. Χ.) μέχρι τῆς καταλήψεως τοῦ πλείστου μέρους τῆς μικρᾶς Ἀσίας ὑπὸ τῶν Σελτζουκιδῶν (1338) καὶ κατόπιν ὁλοκλήρου αὐτῆς ὑπὸ τῶν τούρκων (1392). Περὶ τῶν περιπετειῶν τῆς παρακμῆς τῆς Περγάμου κατὰ τοὺς Χριστιανικούς, Σελτζουκικοὺς καὶ Τουρκικοὺς χρόνους δὲν γνωρίζομεν, καθότι οὔτε καὶ τὰ ἀπαιτούμενα μέσα δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν, οὔτε καὶ τὴν πρὸς τοῦτο ἱκα-

νότητα, καθ' ὅτι καὶ αἱ εἰδήσεις εἶναι ἐλλιπεῖς. Τοῦτο μόνον δυνάμεθα μετὰ πεποιθήσεως νὰ εἴπωμεν ὅτι καὶ ἡ Ἀκρόπολις καὶ ἡ πόλις ὁλονὲν περιωρίζοντο ἕως ὅτου ἔπαυσαν νὰ κατοικῶνται κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου μ. Χ. αἰῶνος.

Ὁ Χριστιανισμὸς εἰσήχθη ἐν Περγάμῳ κατὰ τὸ 60—65 μ. Χ ὑπὸ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἀντίπα. Ἰωάννης ὁ Θεολόγος ἀφοῦ συνέστησε καὶ τὴν τρίτην Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, ἐχειροτόνησε καὶ τὸν πρῶτον αὐτῆς Ἐπίσκοπον τὸν ἱερὸν Ἀντίπαν, ὅστις ἀπέθανε διὰ μαρτυρικοῦ θανάτου κατὰ τὸν δεύτερον διωγμὸν τῶν χριστιανῶν.

Μετὰ τὸν ἱερὸν Ἀντίπαν, ἀνῆλθον καὶ ἄλλοι διαδοχικῶς εἰς τὸν Ἐπισκοπικὸν Θρόνον τῆς Περγάμου ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν πάντας ὅσους γνωρίζομεν. Οὗτοι εἶναι οἱ ἑξῆς:

Γάϊος, Θεόδοτος, Εὐσέβιος, Δρακόντιος, Βαρλάαμος ἢ κατ' ἄλλους Βαρλάμειος, Φίλιππος, Εὐτρόπιος, Ἰωάννης, Θεόδωρος καὶ Βασίλειος.

Ἡ Ἐπισκοπὴ τῆς Περγάμου διετηρήθη ὡς φαίνεται, μέχρι τοῦ 12ου μ. Χρ. αἰῶνος, ὁπότε προῆχθη εἰς Μητρόπολιν, κατατασσομένη εἰς τὸν 19ον Μητροπολιτικὸν Θρόνον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ὡς Μητροπολίτας γνωρίζομεν μόνον τοὺς κατωτέρω. Τὸν Μεθόδοτον, τὸν Γεώργιον, περὶ τοῦ ὁποίου γνωρίζομεν ὅτι ἐν ὑποθέσει τοῦ Οἰκουμ. Πατριάρχου Ἀρσενίου μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Μυτιλήνης ὑπέγραψεν εἰς τὸ πρωτόκολλον τῆς συνεδριάσεως τελευταῖος (τοῦ Περγάμου Γεωργίου) καὶ τὸν Ἀρσένιον, ὅστις ἦκ-

μασε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου μ. Χ. αἰῶνος.

Ἡ Μητρόπολις τῆς Περγάμου κατηργήθη ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου τοῦ Νείλου ἀκριβῶς τὴν 11 Σεπτεμβρίου 1387, τῇ ἀπαιτήσει τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου.

Ἡ Πέργαμος κατελήφθη ὑπὸ τῶν Σελτσουκιδῶν τῷ 1336. Μετὰ 62 δὲ ἐτῶν κατοχὴν κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζὶτ τοῦ Κεραυνοῦ ἤτοι κατὰ τὸ 1398. Λέγεται ὅτι ὁ Βαγιαζὶτ εὗρε μεγάλην ἀντίστασιν κατὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς πόλεως, διὸ καὶ αὕτηὑπέστη πλείστας καταστροφάς. Τὰς μεγαλειτέρας ὅμως τοιαύτας ἢ μᾶλλον τὴν τελείαν καταστροφὴν αὐτῆς ὑπέστη κατὰ τὸ 1402 ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου, ὁπότε βεβαίως ἐξέλειπε καὶ αὐτὴ ἡ Κοινότης, ἡ ὁποία ἐτάφη ὑπὸ τὰ ἔνδοξα αὐτῆς λείψανα, ἵνα ἀναστηθῇ καὶ πάλιν μετὰ παρέλευσιν πολλῶν δεκάδων ἐτῶν ἀκμαία, σφριγῶσα καὶ μὲ δύναμιν νὰ ἀνυψωθῇ εἰς ἐμπρέπουσαν θέσιν ἀναλόγως τῶν σημερινῶν συνθηκῶν καὶ τοῦ ἀρχαίου ἐνδόξου μεγαλείου αὐτῆς.

Γον

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ τῆς Περγάμου ὑψοῦται ἐν μέσῳ δύο κοιλάδων τῆς τοῦ Σελινοῦντος καὶ τοῦ Κητείου. Τὸ ὄρος ἐπὶ τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ Ἀκρόπολις εἶναι μία διακλάδωσις τοῦ ὄρους Πηνδάσου (Μάδαρα-δὰγ) τὸ ὁποῖον ἔχει σχῆμα «στροβιλοειδὲς εἰς ὀξεῖαν κορυφὴν ἀπολῆγον». Τὸ ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ὕψος αὐτοῦ εἶναι 335 μέτρα, ἡ δὲ ἐπιφάνεια αὐτοῦ ἔχει περὶ τὰ 36,000 μετρα. Διαιρεῖται δὲ φυσικῶς αὕτη εἰς 4 κλιμακηδὸν ἰσοπεδώματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκτίσθησαν τὰ μνημεῖα τῶν Ἀτταλιδῶν καὶτὰ τῆς ἐποχῆς τῶν Ρωμαίων.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταύτης ὁ ἥρως Πέργαμος, ὡς γνωρίζομεν, ἵδρυσε τὸ ὁμώνυμον φρούριον, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ ἀποβῇ ἓν τῶν πλέον πεπολιτισμένων Ἑλληνικῶν κέντρων. Τὸ φρούριον τοῦ Περγάμου περιῆλθεν, ὡς γνωστόν, εἰς διαφόρους λαοὺς κατὰ διαφόρους ἐποχάς, μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀτταλιδῶν, ὁπότε πλέον ἄρχεται νέα ζωή, νέα περίοδος, ὅλως διάφορος τῶν προηγουμένων, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλεται ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ τῆς Ἀκροπόλεως πλέον, ἥτις κατέστη, χάρις τῶν μεγαλοϊδεατῶν Ἀτταλιδῶν, ὁ πυρὴν τῆς πόλεως, ἡ καθ' ἑαυτοῦ πρωτεύουσα τοῦ Περγαμηνοῦ Ἑλλ. Κράτους, τὸ ἱερὸν Τέμενος τῆς λατρείας καὶ θεῶν καὶ ἐπιστημῶν, διὰ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἱδρύσεως καλλιμαρμάρων καὶ περιλάμπρων μνημείων.

ΚΑΙ ἐπὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων ἡ Ἀκρόπολις διετήρη τὴν προτέραν αὐτῆς λαμπρότητα. Ἐπὶ τῶν χρόνων μάλιστα τούτων ἐπῆλθον πολλαὶ μεταβολαί, κατέστη πλουσιωτέρα καὶ θαυμασιωτέρα διὰ τῆς ἱδρύσεως καὶ ἄλλων μνημείων.

ΕΠΙ τῶν βυζαντινῶν χρόνων οὐδὲν τὸ ἀξιοσημείωτον ἔχομεν νὰ ἀναφέρωμεν, παρὰ μόνον παραμορφώσεις καὶ καταστροφάς. Μετὰ τὸν 5ον μ. Χ. αἰῶνα ἱδρύθησαν πολλαὶ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι. Περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ 10ου μ. Χ. αἰῶνος ἐπὶ τῆς κορυφῆς, πρὸς τὸ μέρος τῆς ἄνω Ἀγορᾶς, ἐκτίσθη μέγα τεῖχος ἐκ τεσσάρων μέτρων πάχους διὰ τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιήθησαν λίθοι καὶ μάρμαρα τῶν ναῶν καὶ βωμῶν, ἰδίως τοῦ μεγάλου βωμοῦ τοῦ Διός, τοῦ ὁποίου ἅπασαν τὴν ζωοφόρον ἐνετείχισαν εἰς τὸ μέγα τοῦτο τεῖχος. Καίτοι ἐπῆλθον πολλαὶ καταστροφαὶ ἵνα κτισθῇ τὸ τεῖ-

χος τοῦτο, ἐν τούτοις δι' αὐτοῦ διεσώθη τὸ πλεῖστον μέρος τῆς περιφήμου ἐκείνης ζῳοφόρου, ἥτις οὕτω διετέλει ἐπὶ αἰῶνας κεκρυμμένη καὶ θὰ ἀπώλετο ἀνυπερθέτως διὰ παντὸς ἐὰν ὁ φανατισμὸς τῶν Χριστιανῶν δὲν ἐπρολάμβανε νὰ μᾶς διασώσῃ τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς Περγαμ. Τέχνης.

ΕΠΙ τῶν τουρκικῶν χρόνων ἄρχεται ἡ τελεία καταστροφὴ αὐτῆς. Ὅ,τι διεσώθη ἐκ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, κατεστράφη ἤδη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἡ πρώτη αὐτῆς κλασικὴ μορφὴ παρεμορφώθη τελείως καὶ κατεκαλύφθη ὑπὸ χωμάτων καὶ ἐρειπίων. Τὰ περισωθέντα ὡς ἐκ τύχης ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα ἢ κατεκερματίζοντο ὡς περικλείοντα νομίσματα ἢ μετεβάλλοντο εἰς ἄσβεστον εἰς αὐτὴν τὴν Ἀκρόπολιν. Τοιοῦτοι κάμινοι ὑφίσταντο 18 πρὸ 60—70 ἐτῶν καὶ θὰ ἐξηκολούθει ἴσως τὸ ἀπαίσιον καὶ βάρβαρον τοῦτο ἔργον ἂν ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Ἀπτοὺλ Ἀζίζ, δὲν ἐξεδίδετο ἰδιαίτερος νόμος περὶ ἀρχαιοτήτων.

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ κατόπιν τοσούτων καταστροφῶν καὶ ἐρημώσεων, κατόπιν τοσαύτης ἐπιχώσεως καὶ καταπτώσεως, ἔμεινεν ἀρκετὰ ἔτη εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ τυχόντος ἀσβεστοποιοῦ καὶ ἀμαθοῦς ἢ περιέργου ἐπισκέπτου μέχρι τοῦ 1870, ὁπότε ἀνέτειλεν ἡ λαμπροτέρα ἡμέρα δι' αὐτήν, διὰ τῆς ὁποίας ἔμελλον οἱ ἐκ συστήματος θαυμασταὶ τοῦ ἀρχαίου κόσμου νὰ ἀναπολήσωσιν ἐπὶ τῆς ψυχρᾶς ταύτης κορυφῆς τῆς Ἀκροπόλεως τὴν ὄψιν 2χιλιετοῦς περίπου παρελθόντος, νὰ ἀνασκάψωσιν αὐτὴν καὶ νὰ μᾶς παρουσιάσωσι τὸ πραγματικὸν καὶ ἀρχικὸν αὐτῆς σχέδιον.

Τὴν ἀφορμὴν τῶν ἀνασκαφῶν τούτων, κατὰ

τὸν ὑπὸ τῆς Γεν. Διευθύνσεως τῶν ἐν Βερολίνῳ Βασιλικῶν Μουσείων συνταχθέντα Ὁδηγὸν τῆς ἀρχαίας Περγάμου, ἔδωκεν ὁ Γερμανὸς ἀρχιτέκτων Κάρολος Χούμαν (Humann), ὅστις τὸ 1873, εὑρισκόμενος ἐν Περγάμῳ ἀπέστειλεν εἰς Βερολῖνον τὰ πρώτα τεμάχια μεγάλων ἐξεχόντων ἀναγλύφων. Κατά τινα ὅμως ἄλλην πληροφορίαν, τὴν πρώτην ἀφορμὴν ἔδωκεν ὁ λόγιος Περγαμηνὸς Νικόλαος Ράλλης, ἰατρός, διὰ τῆς ἀνακαλύψεως μεγάλου τεμαχίου τῆς Γιγαντομαχίας. Τὸ τεμάχιον τοῦτο ἔπεμψεν εἰς τὸν ἐν Κων)πόλει Καραθεοδωρῆ, τὸ ὁποῖον κατόπιν οὗτος ἐδώρησεν εἰς τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον Κων)πόλεως. Τὸ τεμάχιον τοῦτο, ὡς μανθάνομεν ἔκ τινος ἐπιταφίου λόγου (1) «ᾔτησεν ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνησις, ἠρνήθη δὲ ὁ Σύλλογος ἐν ἀλλεπαλλήλαις θυελλώδεσι συνεδρίαις προεξάρχοντος τοῦ ἀειμνήστου Ἡρ. Βασιάδου νὰ χορηγήσῃ, ἀλλ' ἐν τέλει ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, διότι τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ σπουδαίου διπλωματικοῦ ἐπεισοδίου ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς διπλωματίας ἐγερθέντος καὶ συνδεθέντος μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος ἐν τῷ Βερολινείῳ συνεδρίῳ τῷ κατὰ τὸ 1877 λαβόντι χώραν. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἐγένετο ἀφορμή, ἵνα οἱ Γερμανοὶ ἐνεργήσωσι ἐνταῦθα ἀνασκαφάς.».

Αἱ ἀνασκαφαὶ ἤρχισαν τὸ 1878 μετὰ διακοπῶν μέχρι τοῦ 1886, τὰς ὁποίας διεξήγαγεν μετὰ πλείστης ἐπιτυχίας ὁ Χοῦμαν, ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῆς διευθύνσεως τῶν ἐν Βερολίνῳ Μουσείων, τῇ συμπράξει καὶ ἄλλων Γερμανῶν ἀρχαιολόγων ὡς τῶν W. Diest, E. Fabricius, C.

(1) Ἐπιτάφιος ἀπαγγελθεὶς εἰς Νικ. Ράλλην τῷ 1890 ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Ν Π. Μεταξᾶ.

Schuchhardt, F. Gräber καὶ ἄλλων ἰδίως ὅμως τῶν R. Bohn καὶ Ἀλεξ. Conze, τῶν ὁποίων ἡ συμμετοχὴ ἦτο διαρκὴς καὶ λίαν ἀποτελεσματική. Κατὰ τὴν Κολοσσιαίαν ταύτην ἐργασίαν, ἀνεκαλύφθησαν πλεῖστα ὅσα κινητὰ μνημεῖα καλλιτεχνίας, τὰ ὁποῖα τεθέντα εἰς 400 καὶ πλέον κιβώτια μετεφέρθησαν εἰς Βερολῖνον. Ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνησις διὰ τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας ἐδαπάνησε πλέον τῶν 350 χιλ. μάρκων. Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἀπέναντι τοῦ σεβαστοῦ τούτου ποσοῦ ἀρκούντως ἀπεζημιώθη διὰ τῆς μεταφορᾶς πάντων τῶν ἀνακαλυφθέντων τούτων ἀρχαιοτήτων, αἱ ὁποῖαι ἀνυπερθέτως θὰ κατεστρέφοντο ἂν παρέμενον ἐπὶ τόπου. Τιμὴ ὅθεν ὀφείλεται εἰς τὸ Γερμανικὸν ἀρχαιολογικὸν Ἰνστιτοῦτον, διότι ἐφρόντισε νὰ περισώσῃ καὶ περισυλλέξῃ οὕτω, τὰς ἀνακαλυφθείσας ἀρχαιότητας, διὰ τὰς ὁποίας ἡ Πέργαμος κατέστη περιώνυμος ἀνὰ τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον.

Ἀπὸ τοῦ 1886 μέχρι τοῦ 1899 αἱ ἀνασκαφαὶ διεκόπησαν καὶ ἐπανελήφθησαν συστηματικώτεραι καὶ ἐπιστημονικώτεραι τὸ 1900 τῇ ἐπιμόνῳ ἐνεργείᾳ τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Cônze (1). Αὗται διενεργοῦνται κατ' ἔτος ἐπὶ 3 μῆνας ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριον μέχρι τοῦ Νοεμβρίου ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Γερμαν. ἀρχαιολογ. Σχολῆς, αἱ ὁποῖαι θὰ παραταθῶσιν ἐπὶ πολλὰ κατὰ συνέχειαν ἔτη, μέχρι τελείας ἐξερευνήσεως τῆς Ἀκροπόλεως.

(1) Ὁ διακεκριμένος ἀρχαιολόγος Conze, τοῦ ὁποίου ἡ πρὸς τὴν Πέργαμον ἀγάπη ἦτο ἀπέραντος, ἀπέθανεν ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Περγαμηνῶν. Τοσοῦτον δὲ ἐμερίμνει διὰ τὴν Ἀκρόπολιν ὥστε δικαίως ὠνομάσθη «ἡ ψυχὴ τῆς Ἀκροπόλεως Περγάμου».

Ἡ ἐτησία δαπάνη αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς 1000 λιρ. Τουρκίας.

Διὰ τῶν συστηματικῶν τούτων ἀνασκαφῶν ὁλόκληρος πόλις ἀναγεννᾶται, ἡ ἐξαφανισθεῖσα αὐτῆς λαμπρότης λαμβάνει ιὴν προτέραν αὐτῆς λάμψιν, αἱ ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἀνακαλυπτόμεναι ἐπιγραφαὶ παρέχουσιν ἀκριβεῖς καὶ πλήρεις εἰδήσεις περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Περγάμου. Αἱ πολυετεῖς αὗται ἀνασκαφαὶ καὶ ἡ ἐξακολούθησις αὐτῶν ἀποτελοῦν ἕνα στέφανον δόξης διὰ τὸ Γερμανικὸν ἔθνος, στέφανον τόσον πολύτιμον ἀπὸ τὰς πολεμικὰς δόξας, ὅσον πολύτιμος εἶναι ἡ νίκη τοῦ πνεύματος.

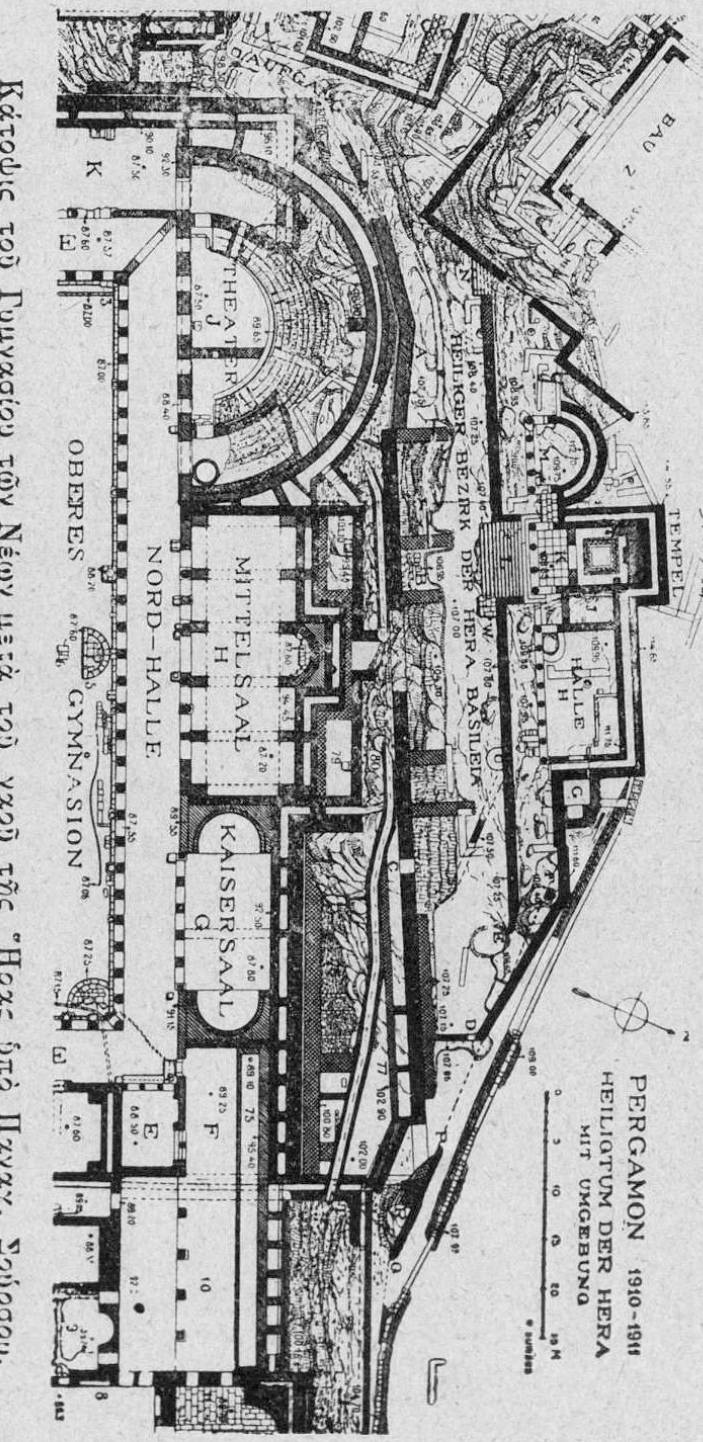
Τὰς ἀνασκαφὰς τῆς δευτέρας ταύτης περιόδου μέχρι τοῦ 1911 διηύθυνεν ὁ πολὺς ἀρχαιολόγος καὶ σοφὸς καθηγητὴς κύριος Γουλιέλμος Dörpfeld (Δαῖρπφελδ) (1) τῇ συμπράξει πάντοτε τοῦ Conze, τοῦ ὁμογενοῦς ἀρχιτέκτονος κ. Παναγ. Σούρσου, τελευταίως καὶ τοῦ Ἑλβετοῦ ἀρχιτέκτονος κ. P. Schazmann καὶ ἄλλων Γερμανῶν ἀρχαιολόγων ὡς τοῦ κ. H. Hepding.

Ἡ Ἀκροπολις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ ἐνιαίου σχεδίου καὶ παρουσιάζει τοιαύτην κανονικότητα τὴν ὁποίαν στερεῖται καὶ αὐτὴ ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ δὲ ἐν αὐτῇ ἀρχιτεκτονικὴ δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν ἁρμονικότητα τῶν κτιρίων, τὰ ὁποῖα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ἀπομεμονωμένα, ἀλλ' ἐπέδρασε καὶ εἰς τὸ περιβάλλον αὐτῶν, τὸ ὁποῖον ὑπέστη τὴν ἐπιροὴν τῆς καλλιτεχνικῆς ὡραιότητος, διὸ καὶ τὰ σημερινὰ ἀκόμη

(1) Ὁ κ. Δαῖρπφελδ διακρίνεται καὶ μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ μεγάλων φιλελλήνων τοῦ κόσμου.

ἐρείπια αὐτῆς προξενοῦσι μεγαλοπρεπῆ ἐντύπωσιν.

ΤΑ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀρχαῖα μνημεῖα εἶναι τὰ ἑξῆς κατὰ σειράν, περὶ ὧν ἄλλοτε διὰ

Κάτοψις τοῦ Γυμνασίου τῶν Νέων μετὰ τοῦ ναοῦ τῆς Ἥρας ὑπὸ Περγ. Σούσσου.

μακρῶν.

1) Ἡ Κυρία Πύλη τῆς Ἀκροπόλεως, 2) ἡ Κάτω ἀγορά. Εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν αὐτῆς

ὑπάρχει καὶ τὸ ἐκ 4 δωματίων Μουσεῖον εἰς τὸ ὁποῖον φυλάσσονται ἀρκεταὶ καὶ πολύτιμοι ἀρχαιότητες(1). 3) Ἡ Οἰκία τοῦ Ὑπάτου τῶν Ρωμαίων, 4) τὸ Γυμνάσιον τῶν παίδων, τῶν ἐφήβων καὶ τῶν νέων, 5) τὸ Τέμενος τῆς Δήμητρος, 6) ὁ Ναὸς τῆς Ἥρας. Εἰς τὸν ναὸν ἵστατο μέχρι τοῦ 1914 καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς ἄγαλμα τοῦ Διός, τὸ ὁποῖον μετεφέρθη εἰς Κων) πολιν, διότι θὰ κατεστρέφετο ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐπισκέπτας.7) Ἡ Ανω Ἀγορά, 8) ὁ Μέγας Βωμὸς τοῦ Διὸς Σωτῆρος, 9) Αἱ Βασιλικαὶ Ἀποθῆκαι, 10) τὸ Ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς Νικηφόρου καὶ Πολιάδος, 11) τὰ Ἀνάκτορα τῶν Ἀταλιδῶν, 12) ὁ Ναὸς τοῦ Τραϊνοῦ, 13) Ἡ Βιβλιοθήκη, 14) τὸ Θέατρον, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει περὶ τὰς 8,000 θεατάς. 15) ὁ Ναὸς τοῦ Καρακάλλα.

Δον

ΑΙ ΕΝΤΟΣ τῆς πόλεως ἀρχαιότητες εἶναι πᾶσαι σχεδὸν ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Πολλῶν ἐξ αὐτῶν δὲν καθωρίσθη εἰσέτι ποῖος ἦτο ὁ προορισμός των.

1) Τὸ περιφανέστατον διὰ τὸ μέγεθος τῶν ἐν τῇ πόλει μνημείων εἶνε ἡ Βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Ἀντύπα ἢ Κιζὶλ-Ἀβλὶ ὡς συνήθως τὸ ὀνομάζουν. Τὸ κτίριον τοῦτο ἦτο κατ' ἀρχὰς Βαλανεῖον ἢ Θέρμαι, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν ἀληθῆ πόλιν ὑδροθεραπείας καὶ καθαριότητος. Κατὰ

(1) Ἡ ἵδρυσις τοῦ Μουσείου τούτου ὀφείλεται καὶ εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ πρό τινων ἐτῶν ἀποθανόντος ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων Δημ. Τσολακίδου.

τοὺς πρώτους δὲ χριστιανικοὺς χρόνους εἰς ἰδιαίτερα διαμερίσματα ἐγίνοντο καὶ συνελεύσεις πολιτῶν, διὰ τῶν ὁποίων κατεδικάζοντο εἰς τὸν διὰ τοῦ μαρτυρίου θάνατον πλεῖστοι τῶν Χριστιανῶν. Ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸ κτίριον τοῦτο ἦτο τὸ κέντρον τῆς καταδιώξεως παντὸς χριστιανικοῦ, διότι ἐνταῦθα κατῴκει ὁ Σατανᾶς, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπολεμεῖτο ἡ ἀλήθεια, τὸ φῶς τῆς τρίτης ταύτης Χρυσῆς Λυχνίας τῆς Περγάμου καθὼς ἀναφέρεται καὶ ἐν τῇ θείᾳ Ἀποκαλύψει «καὶ κρατεῖς τὸ ὄνομά μου καὶ οὐκ ἠρνήσω τὴν πίστιν μου καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐν αἷς Ἀντύπας ὁ μάρτυς μου ὁ πιστός, ὅς ἀπεκτάνθη παρ' ὑμῶν ὅπου κατοικεῖ ὁ Σατανᾶς.» (Κεφ. Β'. 13). Ἐντὸς τοῦ κτιρίου τούτου ἐφονεύθη ὁ ἱερὸς Ἀντύπας, τοῦ ὁποίου ὁ τάφος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ εἶναι τὸ μέρος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται μέχρι σήμερον «δεδές».

Κατὰ τὸν 4ον μ. Χ. αἰῶνα ἡ Ἀνατολικὴ αὐτοῦ πλευρὰ μετεσχηματίσθη εἰς Ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἀντύπα, ἥτις διετέλει καὶ ὡς Μητρόπολις.

Ἑκατέρωθεν τῆς ἀνατολικῆς αὐτῆς πλευρᾶς ὑπάρχουν δύο θολοτὰ κυλινδρικὰ δωμάτια 18 μέτρων ὕψους καὶ 9 διαμέτρου, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν πρὸς τὰ ἀριστερὰ παραμένει ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὡς παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγ. Ἀντύπα καὶ Ἰωάν. τοῦ Θεολόγου (1), τὸ δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ μόλις κατὰ τὸ 1914 μετεσχηματίσθη εἰς Μουσεῖον (2).

(1) Τὸ παρεκκλάσιον τοῦτο ἐπεσκευάσθη καὶ ἐκαλλωπίσθη καταλλήλως ὑπὸ τῆς καλλίστης Ἀδελφότητος «ὁ Ἅγιος Ἀντίπας».

(2) Ἡ σύστασις αὐτοῦ ὡς Μουσείου ὀφείλεται καὶ εἰς τὰς παρὰ τῇ διευθύνσει τοῦ Μουσείου Κων)πόλεως ἐνεργείας τοῦ Ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Περγάμου κ. Ἀρ. Σοφιανοῦ.

2) Τὸ Ἀμφιθέατρον τὸ ὁποῖον διὰ τοὺς ἀπείρους ἐν αὐτῷ μαρτυρικοὺς θανάτους τῶν χριστιανῶν, εἶναι ὅ,τι τὸ Στάδιον τῆς Σμύρνης καὶ τὸ Κολοσσαῖον τῆς Ρώμης. Ὀλίγον ἀνωτέρω αὐτοῦ ὑπῆρχε καὶ τὸ Ρωμαϊκὸν θέατρον.

3) Τὸ Ἀσκληπιεῖον, καὶ 4) τὸ Ὑδραγωγεῖον, ἐκ τοῦ ὁποίου σώζονται πλέον τῶν 20 μεγαλοπρεπῶν ἀψίδων, ἐκτὸς τῆς πόλεως ἐπὶ τῆς ἀγούσης εἰς τὸν ἅγ. Γεώργιον (τοῦ βουνοῦ). Εἰς τὸ μέρος τοῦτο ἡ πίεσις ἀνεβίβαζε τὸ ὕδωρ ὑπὲρ τὰ 150 μέτρα. Τὸ μεταφερόμενον τοῦτο ὕδωρ ὑπάρχει μέχρι σήμερον, ἡ δὲ πηγὴ αὐτοῦ εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ ὄρους ὅπου ὑπάρχει σήμερον τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΑΙΟΛΙΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ

Αἱ ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας Περγάμου Αἰολικαὶ πόλεις.—Αἱ γεωλογικαὶ μεταβολαὶ τῆς χώρας Περγάμου.—Ἡ θεωρία τοῦ κ. Dörpfeld.

Α΄.

ΜΕΤΑ τὸ πρῶτον μέγα Ἐθνικὸν γεγονὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἤτοι τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, οἱ Αἰολεῖς κατὰ τὸ 1055—1054 π. Χ. ἦρχισαν τὰς μετοικεσίας αὐτῶν ἐπὶ τῆς νήσου Λέσβου, ἐπὶ τῶν Ἑκατονήσων (Μοσχονήσια) καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ τοῦ Λεκτοῦ ἀκρωτηρίου μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἕρμου ποταμοῦ Μικρασ. παραλίας. Οἱ Αἰολεῖς ὄχι μόνον κατέλαβον τὰς προϋπαρχούσας ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης πόλεις, ἀλλ᾽ ἵδρυσαν καὶ νέας τοιαύτας. Πᾶσα δὲ ἡ χώρα αὕτη ὠνομάσθη ἔκτοτε ΑΙΟΛΙΣ.

Μόνον ἐπὶ τῆς περιωρισμένης Μικρασιατικῆς ταύτης παραλίας, ἥτις κεῖται ἀκριβῶς ἔναντι τῆς Λέσβου, ἠριθμοῦντο πλέον τῶν 50 Αἰολικῶν πόλεων, αἱ ἑξῆς:

1) Ἐλαία, 2) Κιδαΐνις, 3) Ἀταρνεύς, 4) Πιτάνη, 5) Ἀλίσαρνα, 6) Κάνη, 7) Μυρίνη, 8) Γρύνειον, 9) Ἄττεα, 10) Ἄστυρα, 11) Περπερίνη, 12) Τράριον, 13) Γάμβριον, 14 Παλαιογάμβριον, 15) Γέρμη, 16) Τίσνα, 17) Αἰγαί, 18) Κισθίνη, 19) Ἡράκλεια, 20) Πορoσελήνη, 21) Κορυφαντή, 22) Αὐτοκάνη, 23) Βοτώνη, 24) Κύμη, 25) Λάρισσα, 26) Μαγνησία, 27) Νέον Τεῖχος, 28) Νότιον, 29) Τῆμνος, 30) Νάσος, 31) Ἀδραμύττιον, 32) Ἰόλλα, 33) Λυρνησός, 34) Κίλλα, 35) Γάργαρα, 36) Ἄσσος, 37) Αἰγηρόεσσα, 38) Λαμπωνία, 39) Παρθένιον, 40) Πιονίς, 41) Κολωναί, 42 Σκῆψις, 43) Γέργη, 44) Νεάνδρεια, 45) Ἴλιον, 46) Κοκύλιον κ. τ. λ.

Ὅλαι αἱ πόλεις αὗται ἦσαν πλούσιαι, ἰσχυραὶ καὶ πολυάνθρωποι. Εἶχον ἐγχώρια αὐτοτελῆ νομίσματα καὶ ἦσαν ὡσεὶ ἀνεξάρτητοι. Αἱ πλεῖσται σχεδὸν ἐξ αὐτῶν εἶναι ἤδη ἀφανεῖς, κεκαλυμμέναι ὑπὸ τοῦ σκότους τῆς ἱστορίας, καθότι αἱ περὶ αὐτῶν εἰδήσεις εἶναι πενιχρόταται, ἡ δὲ μελέτη μιᾶς αὐτῶν εἶναι ἔργον ἂν ὄχι ἀδύνατον τοὐλάχιστον δυσχερέστατον. Ἐκτὸς τούτου πολλῶν ἐξ αὐτῶν δὲν καθωρίσθη καὶ ἡ θέσις, καὶ οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ, διότι ἐξηφάνισαν αὐτὰς γεωλογικαὶ μεταβολαί, αἱ ὁποῖαι προῆλθον καὶ ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκ τῶν προσχώσεων τῶν ποταμῶν καὶ ἐκ τῶν σεισμῶν.

Ὡς γράφει δὲ ὁ γάλλος περιηγητὴς Ch. Texier «αἱ ἀκταὶ τῆς Αἰολίδος, αἱ ὁποῖαι ἐκοσμοῦντο τό-

τε ὑπὸ λαμπρῶν λιμένων, διεξαγόντων ζωηρότατον κατὰ θάλασσαν ἐμπόριον, παρίστανται σήμερον ὡς ἀναπεπταμέναι τελματώδεις παράλιοι ἐκτάσεις».

Ἐπὶ τῆς Ἐπαρχίας Περγάμου ἔκειντο πολλαὶ Αἰολικαὶ πόλεις, ἐκ τῶν ὁποίων γνωρίζομεν ἤδη δεκατέσσαρας.

Βον

ΕΛΑΙΑ, ΑΔΙΣΑΡΝΑ, ΠΙΤΑΝΗ, ΑΤΑΡΝΕΥΣ.

Αἱ πόλεις αὗται κεῖνται ἐπὶ τοῦ Ἐλαϊτικοῦ κόλπου ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης. Ἡ τοποθεσία αὐτῶν δὲν εἶναι ἐπακριβῶς καθωρισμένη, ἡ δὲ τοιαύτη παραδεχομένη σήμερον ἀποδεικνύεται ἐσφαλμένη, διότι ἡ σύγχρονος γεωγραφία δὲν ἐστηρίχθη εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ Στράβωνος περὶ τοῦ κόλπου τούτου καὶ τῆς χερσονήσου Κάνης, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὰς νεωτέρας περιγραφάς.

Κατὰ τοὺς σημερινοὺς γεωγράφους, ὁ Στράβων πλανώμενος ἐκλαμβάνει τὸν Ἐλαϊτικὸν κόλπον, ὡς τμῆμα τοῦ μεγάλου Ἀδραμυττινοῦ τοιούτου, πλανώμενος ἐπίσης τοποθετεῖ αὐτὸν βορείως τῆς χερσονήσου Κάνης καὶ τέλος ὅλως ἀδικαιολογήτως τοποθετεῖ τὴν Ἐλαΐτιδα χώραν (σήμερον τὴν Περγαμηνὴν), βορείως ἀντὶ νοτίως τῆς χερσονήσου Κάνης. Τὰς φερομένας ταύτας πλάνας τοῦ Στράβωνος, ὅστις τυγχάνει τόσον ἐνήμερος καὶ ἀκριβολόγος γεωγράφος, δὲν ἀποδέχεται ὁ κ. Δαῖρπφελδ, ὅστις παραδέχεται ὅτι πλανῶνται μόνον οἱ σημερινοὶ γεωγράφοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ὡδηγήθησαν ὑπὸ τῆς γεωλογίας ἀπατηθέντες μᾶλλον

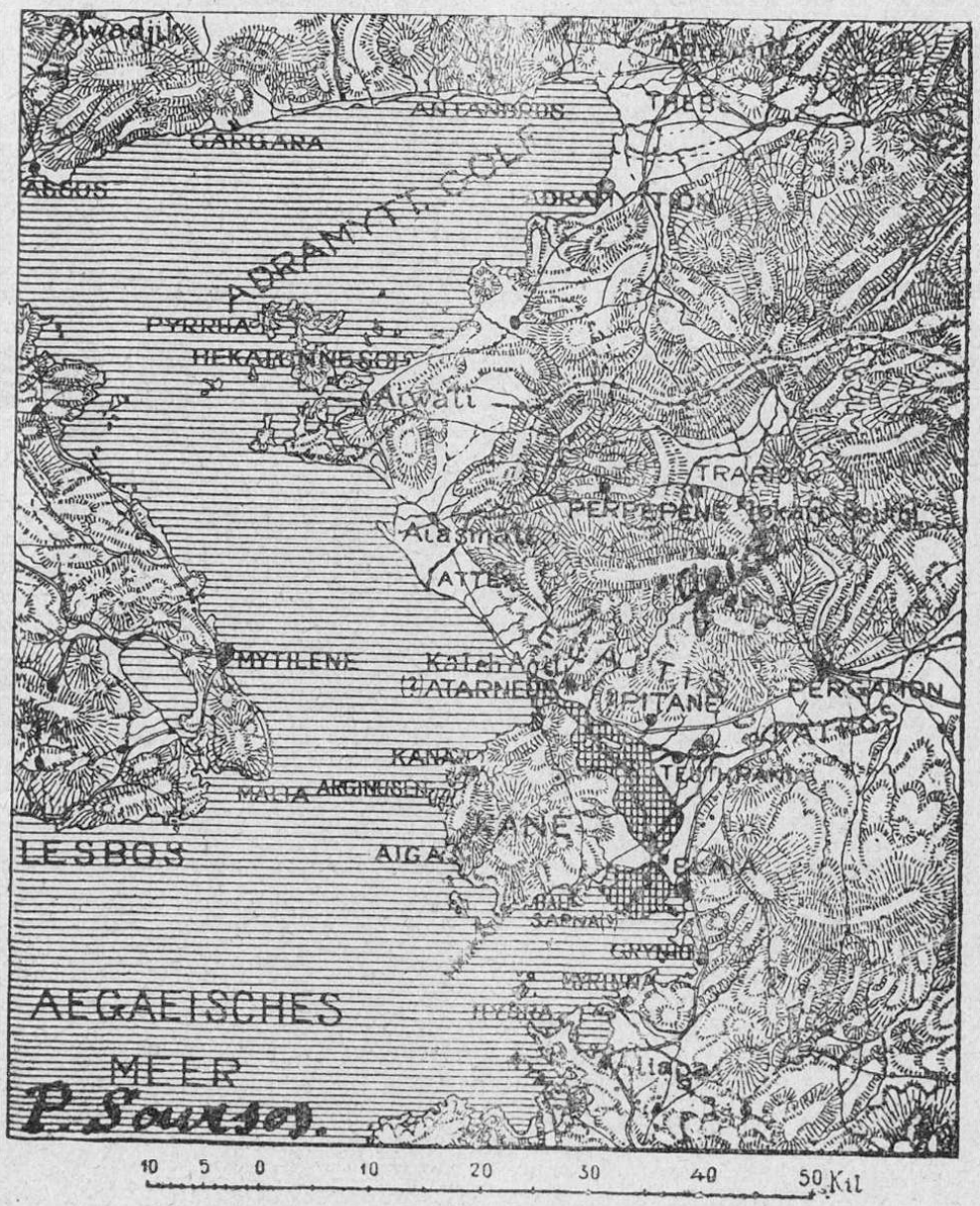
ἀπὸ σπουδαίας γεωλογικὰς μεταστροφὰς τῆς χώρας ταύτης.

Κατὰ τὸν κ. Δαῖρπφελδ, ἡ ἀπὸ Δικελὴ μέχρι Τσανδαρλῆ περιοχὴ μετὰ τοῦ ὄρους Καρὰ-δάγ, ἀπετέλει κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὴν χερσόνησον Κάνην ὡς περιγράφει αὐτὴν καὶ ὁ Στράβων «κύκλῳ δὲ περὶ τὸ ὄρος πρὸς νότον μὲν καὶ δύσιν ἡ θάλαττα πρὸς ἕω δὲ τὸ Καΐκου πεδίον ὑπόκειται, πρὸς ἄρκτον δὲ ἡ Ἐλαΐτις» (ιγ΄. 1, 68), ἡ δὲ μεταξὺ τῆς χερσονήσου Κάνης, τοῦ Καϊκίου πεδίου καὶ τῆς Ἐλαΐτιδος χώρας εἰσχωροῦσα θάλασσα, ἐσχημάτιζε μετὰ τοῦ ἔξω κόλπου, τὸν τοῦ Δικελί, τὸν Ἐλαϊτικὸν κόλπον, ὅστις ἦτο τμῆμα τοῦ μεγάλου Ἀδραμυττινοῦ τοιούτου, καθότι οὗτος ἐξετείνετο ἀπὸ τὸ Λεκτὸν ἀκρωτήριον (Βαβὰ-πουρούν) μέχρι τῆς θαλάσσης τοῦ Ἁλῆ-Ἀγᾶ), ὡς περιγράφει αὐτὸν καὶ ὁ Στράβων (ιγ΄. 1, 51 καὶ 68).

Σήμερον ὅμως ὁ Ἐλαϊτικὸς οὗτος κόλπος, ὁ ὀνομασθεὶς οὕτω ἀπὸ τὴν Ἐλαΐτιδα χώραν, δὲν ὑφίσταται, εἰμὴ μόνον τὸ ἔξω μέρος αὐτοῦ, δηλ. ὁ σημερινὸς κόλπος τοῦ Δικελί. ἕνεκα τῶν γεωλογικῶν μεταβολῶν καὶ τῆς προσχώσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Καΐκου ποταμοῦ καὶ τοῦ παρακειμένου Ὀυζουν-Καραγάτς-τσάϊ (πιθανῶς Εὔηνος). Τὸ τοιοῦτον δεικνύει καὶ ἡ σημερινὴ κατάστασις τοῦ μέρους τούτου ἰδίως κατὰ τὴν τοποθεσίαν Καϊνάρτζα. Προσέτι δὲ καὶ τὸ βάθος τοῦ νοτίου Ἐλαϊτικοῦ κόλπου προσεχώσθη ἀρκούντως διὰ τῆς πρὸς νότον μεταστροφῆς τῶν ὑδάτων τοῦ Καΐκου, ὡς φαίνεται εἰς τὸν παρατιθέμενον χάρτην.

Τὸν χώρον τοῦτον τοῦ κόλπου κατὰ τὸ 1911 ἐχωροστάθμισεν ὁ ἀρχιτέκτων μηχανικὸς τῆς ἐν

Ἀθήναις Γερμαν. Ἀρχαιολ. Σχολῆς κ. Παναγιώτης Σοῦρσος (1) ὅστις εὗρεν ὕψος ἐκ τῆς ἐπιφα-

Ὁ Ἐλαϊτικὸς κόλπος, ὅστις προσεχώσθη ὑπὸ τοῦ Καΐκου
τὰ ὅρια τῆς Ἐπαρχίας Πέργάμου.

νείας τῆς θαλάσσης ἀπὸ 1)2 μέτρον ἕως 5. Τὸ μεγαλείτερον ὕψος ἐξ 9 μέτρων εὗρεν ἀκριβῶς εἰς

Τὴν ἐργασίαν ταύτην τοῦ κ. Σούρσου παρηκολούθησα τότε ἵνα καλλίτερον γνωρίσω τὰ μέρη ταῦτα.

τὸ μέρος τοῦ ἰσθμοῦ, ὅπου νῦν ὑπάρχει γέφυρα κάτωθεν τοῦ Πεστεμαλτζῆ-τσιφλίκ.

Μετὰ τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα, κατὰ τὸν κ. Δαῖρπφελδ, οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει πλέον ὅτι ἡ Ἐλαϊτις καὶ ὁ Ἐλαϊτικός κόλπος ἔκειντο βορείως τῆς Κάνης, ὁ δὲ νότιος κόλπος, ὅστις καὶ τώρα κεῖται πρὸς νότον τῆς Κάνης παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Ἐλαίαν, ὠνομάζετο κατὰ τὸν Στράβωνα Ἐλαϊτῶν κόλπος (ὁ σημερινὸς τοῦ Τσανδαρλῆ μέχρι τῆς Σκάλας Κλησὲ-κιοϊ) ὄνομα σχηματισθὲν ἀπὸ τὴν Ἐλαίαν, ἐνῷ Ἐλαϊτικὸς ἀπὸ τὴν Ἐλαΐτιδα χώραν, ἥτις ὠνομάσθη οὕτω ἀπὸ τοὺς ἀπεράντους αὐτῆς ἐλαιῶνας. Μέχρι σήμερον δὲ ἡ χώρα αὕτη εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαίας.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ πόλις Ἐλαία ἔκειτο ἐν τῷ Ἰσθμῷ πρὸς τὸν νότιον κόλπον, παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Κιδαΐνιδα, τῆς ὁποίας σήμερον οὔτε ἴχνη σῴζονται, ἤτοι μεταξὺ Σκάλας Κλισὲ-κιοΐ καὶ Τσανδαρλῆ.

Ἡ Ἁλίσαρνα ἔκειτο ἐπίσης πρὸς τὸν νότιον κόλπον παρὰ τὸ σημερινὸν Τσανδαρλῆ, τὸ ὁποῖον ἐκλαμβάνεται ὡς Πιτάνη.

Ἡ Πιτάνη ἔκειτο εἰς τὸν βόρειον κόλπον ὀλίγον πρὸς βορρᾶν τοῦ Δικελὶ ἢ παρὰ τὸ Καλὲ-Ἀγιλί, ἢ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρὸς βορρᾶν τοῦ Βαϊρὰμ Τεπέ.

Ὁ Ἀταρνεὺς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔκειτο παρὰ τὸ στόμιον τοῦ βορείου κόλπου ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἴσως παρὰ τὸ σημερινὸν Καπακοὺμ «καλεῖται δὲ καὶ ἐν τῇ Πιτάνῃ καὶ τόπος ἐπὶ θαλάττῃ Ἀταρνεὺς ὑπὸ τῇ Πιτάνῃ. . . » (Στράβ. ιγ΄, 6,67).

Η ΕΛΑΙΑ ἐκτίσθη εἰς μεταγενεστέρους χρόνους. Αὕτη ἐπὶ Ἀτταλιδῶν κατέστη ἐπίνειον τῆς

Περγάμου, μὲ ἀξιόλογον λιμένα. Ἐντὸς αὐτοῦ ὑπῆρχε καὶ ὁ ναύσταθμος τῶν Ἀτταλιδῶν, ὅστις ἦτο «Μενεσθέως κτίσμα καὶ τῶν σὺν αὐτῷ Ἀθηναίων» (Στρ. ιγ΄ 3,5).

Ἐκ τῆς πόλεως ταύτης κατήγετο ὁ περίφημος φιλόσοφος Μενεκράτης, καί τινες ἄλλοι. Καὶ ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἡ πόλις αὕτη ἤκμαζεν. Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ἦτο ἕδρα Ἐπισκόπου μὲ τὸν ὁμώνυμον τῆς πόλεως τίτλον «Ἐλαίας» ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου. Μετὰ τὸν 10ον αἰῶνα ἐπὶ Μητροπολίτου Ὑπατίου ἤρχετο ὡς πρὸς τὴν σειρὰν 4ος Ἐπισκοπικὸς θρόνος.

Νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης γνωρίζομεν ἀπὸ τοῦ 300 π. Χ. ἅτινα φέρουσι τὰς κεφαλὰς Ἀθηνᾶς, Δήμητρος, Μενεσθέως, Ἀσκληπιοῦ μετὰ διαφόρων παραστάσεων, ὡς κόκκον σίτου ἐν μέσῳ στεφάνου ἐλαίας μὲ τὰ μονογράμματα ἑκατέρωθεν τοῦ κόκκου Ε—Λ.

Η ΑΛΙΣΑΡΝΑ, τυγχάνει πόλις περὶ τῆς ὁποίας οὐδὲν περιπλέον γνωρίζομεν. Μνημονεύεται μόνον εἰς τὰ «Ἑλληνικὰ Ξενοφῶντος» (βιβλ. Γον 6) καὶ εἰς τὴν «Κύρου Παιδείαν» ἔνθα πληροφορούμεθα ὅτι ὑπήγετο εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Τευθρανίας «συνεβοήθη δὲ καὶ Προκλῆς ἐξ Ἀλισάρνης καὶ Τευθρανίας».

Ἐν Τσανδαρλῇ, ὅπου ἴσως πρέπει νὰ τοποθετηθῇ Ἡ Ἁλίσαρνα κατὰ τὸ 1911 διενεργήθησαν ὑπὸ τοῦ κ. S. Loeschche ἀνασκαφαὶ (1) κατὰ τὰς ὁποίας ἀνεκαλύφθησαν πολλὰ ἀγγεῖα διαφόρων σχημάτων, τὰ ὁποῖα διεκρίνοντο ἰδίως διὰ τοὺς ὡ-

(1) Αἱ ἀνασκαφαὶ διενεργήθησαν εἰς τὴν θέσιν ὅπου ὑπάρχουσι τὰ κτήματα τοῦ κ. Ν. Ἀγγελοπούλου.

ραίους χρωματισμοὺς αὐτῶν. Δυστυχῶς οὐδεμία ἐπιγραφὴ ἀνεκαλύφθη ἵνα δι᾽ αὐτῆς καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐξακρίβωσις τῆς πόλεως.

Η ΠΙΤΑΝΗ ἦτο πόλις σημαντικὴ καὶ κατεῖχε θέσιν μεταξὺ τῶν πρώτων Αἰολικῶν. Εἶχε δύο λιμένας καὶ παρ᾽ αὐτὴν διήρχετο ὁ Εὔηνος ποταμὸς «ἐξ οὗ ὑδραγωγεῖον πεποίηται τοῖς Ἀδραμυττινοῖς» (Στρ. ιγ΄. 1, 67). Λέγεται ὅτι τὸ χῶμα τῆς πόλεως ταύτης ἐπιπολάζει ἐν τῷ ὕδατι καθότι «κουφοτέρα γὰρ ἡ γῆ, τοῦ ἐπισόγκου ὕδατος». Ἐκ τῆς πόλεως ταύτης κατήγετο καὶ ὁ Ἀρκεσίλαος, ὁ ἱδρυτὴς καὶ ἀρχηγὸς τῆς μέσης λεγομένης Ἀκαδημίας.

Ἡ Πιτάνη εἶχε αὐτόνομα νομίσματα, διαφόρων τύπων καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων. Τὰ γνωστότερα αὐτῶν φέρουσι τὴν κεφαλὴν τοῦ Διὸς ἐν κατατομῇ καὶ πεντάγωνον ἢ πεντάλφα, τὸ ὁποῖον συμβολίζει τὴν λατρείαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΠΙΤΑΝΕΩΝ ἢ ΠΙΤΝΗΩΝ.

Ο ΑΤΑΡΝΕΥΣ ἦτο πόλις ἰσχυρά, σημαντικὴ καὶ ὑπὸ ἔποψιν γραμμάτων. Κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα π. Χ. ἡ πόλις αὕτη κατὰ τὸν Παυσανίαν προσεφέρθη ὑπὸ τῶν Περσῶν ὡς δῶρον εἰς τοὺς Χίους, ὡς ἀνταλλαγμα τῆς παρ᾽ αὐτῶν παραδόσεως τοῦ Πακτύου «τὸ δὲ χωρίον ἔστιν ὁ Ἀταρνεύς, ὁ Χίων μισθός, ὃν παρὰ τοῦ Μήδου λαμβάνουσιν ἄνδρα ἐκδόντες ἱκέτην Πακτύην τὸν Λυδόν». Ἔκτοτε ὁ Ἀταρνεὺς κατέστη κτῆμα καὶ ἀποικία τῶν Χίων, μέχρις ὅτου ὁ στρατηγὸς Δερκυλλίδας ἐκυρίευσεν αὐτὴν «ἀπὸ τοὺς κρατοῦντας Χίους φυγάδας» κατόπιν ὀκτὼ μηνῶν πολιορκίας, τὸ 398 π. Χ., ὅστις διώρισε καὶ «ἐπιμελητὴν» αὐτοῦ τὸν Δράκοντα Πελ-

ληνέα. Μετὰ ταῦτα ὡς δυνάστην τῆς πόλεως ταύτης γνωρίζομεν τὸν Εὔβουλον καὶ κατόπιν τὸν εὐνοῦχον καὶ φιλόσοφον Ἑρμείαν, (350 π. Χ). Ὁ Ἑρμείας ὑπῆρξε συμμαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ κατόπιν συνεδέθησαν καὶ διὰ συγγενικῶν δεσμῶν. Κατὰ τὸ 346 π. Χ. ὁ Ἀριστοτέλης μετὰ τοῦ Ξενοκράτους ἦλθον εἰς Ἀταρνέα καὶ διέμειναν ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη διδάσκοντες, μέχρις ὅτου Μέμνων ὁ Ρόδιος συνέλαβε τὸν Ἑρμείαν καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὸν Δαρεῖον, ὅστις καὶ τὸν ἐφόνευσε. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ Ἀριστοτέλης ἔκτισε πρὸς τιμήν του κενοτάφιον.

* *
*

Πρὸς βορρᾶν τοῦ νῦν Δικελί, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας καὶ ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῆς ἀπὸ Πέργαμον εἰς Κυδωνίας καὶ Δικελὶ ἀγούσης, ὑπάρχει λόφος τις, ἰδιοκτησία τοῦ κ. Ἠλιοπούλου, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Καλὲ-ἀγιλί, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάχουσιν ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, ἥτις ὑπολαμβάνεται ὡς ὁ Ἀταρνεύς. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταύτης ἐνεργήθησαν κατὰ καιροὺς διάφοροι μικραὶ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τῶν Conze, Schazmann, von Prinz καὶ Rodenwaldt καὶ κατὰ τὸ 1911 συστηματικώτεραι ὑπὸ τῶν κ. P, Schazmann καὶ G. Darier, ὅπου ἀνεκαλύφθησαν τὰ τείχη τῆς Ἀκροπόλεως καὶ διάφορα ἀγγεῖα μὲ κοσμήματα. Συμφώνως πρὸς ταῦτα ὁ οἰκισμὸς οὗτος δύναται νὰ θεωρηθῇ τῆς 2ας π. Χ. 100)ρίδος. Ὁ κ. Δαῖρπφελδ ὅμως ἀμφιβάλλει ἂν πρέπει νὰ ὀνομασθῇ ἡ πόλις αὕτη τοῦ Ἀταρνέως. Κατὰ τὴν γνώμην του λοιπὸν ἡ πόλις αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν NEON ΑΤΑΡΝΕΑ, ὅπου ὑπῆρχε καὶ τὸ τοῦ «Ἑρμείου

τυραννεῖον» ἴσως δὲ καὶ εἰς τὴν κατόπιν Ἀττάλειαν.

Νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης γνωρίζομεν χαλκᾶ ἀπὸ τοῦ 2ου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, τὰ ὁποῖα φέρουσι κεφαλὴν Ἀπόλλωνος καὶ πρόσθιον ἵππου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΑΤΑΡ.

Γον

ΚΑΝΗ, ΜΥΡΙΝΗ, ΓΡΥΝΙΟΝ, ΑΤΤΕΑ, ΠΕΡΠΕΡΙΝΗ, ΤΡΑΡΙΟΝ ΚΑΙ ΓΑΜΒΡΙΟΝ

Η ΚΑΝΗ ἢ Κάναι κεῖται ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου χερσονήσου, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Ἀτζανός καὶ ἐπὶ τῆς θέσεως ὀβρεόκαστρο, ὅπου ὑπάρχουσι καὶ ἐρείπια. Ἡ πόλις αὕτη ἦτο «πολίχνιον Λοκρῶν τῶν ἐκ Κύθου, κατὰ τὰ ἄκρα τῆς Λέσβου τὰ νοτιώτατα κείμενον» (Στραβ. ιγ΄ 1,68). Ἡ χερσόνησος Κάνη ἀρχικῶς ἦτο σχεδὸν νῆσος καὶ μόνον Ν. Α. αὐτῆς συνεδέετο διὰ σειρᾶς ὑψωμάτων στενῶν καὶ χαμηλῶν μετὰ τῆς ξηρᾶς πρὸς τὴν Ἐλαίαν. Ὁ ἰσθμὸς οὗτος διετμήθη ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ Καΐκου, ὅταν ἡ εἴσοδος τοῦ βορείου κόλπου ἐκλείσθη καὶ ἡ ἐπιφάνεια ἀνέβαινεν ὑψηλότερον τῆς σχηματισθείσης οὕτω λίμνης. Ὁ Κάϊκος τότε ἐσχημάτισε νέαν κοίτην καὶ νέον στόμιον τὸ ὁποῖον ἔχει καὶ τώρα. Ἡ πρώτη αὐτοῦ κοίτη ἦτο βορειότερον τῆς σημερινῆς μεταξὺ τῆς παλαιοτέρας καὶ τῆς νέας Τευθρανίας (Κάλαργα) ὅπου καὶ τώρα ὑπάρχει αὕτη, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ασμάκι.

Τὸ δὲ κλείσιμον τοῦ βορείου κόλπου ἐγένετο βαθμηδὸν διὰ τοῦ ποταμοῦ ὅστις ρέει μεταξὺ τοῦ Καλὲ-Ἀγιλὶ καὶ τοῦ ἁγ Ἰωάννου (Δεμετζῆ-πο-

γὰζ) ὅστις τώρα, μὲ τὸ κλείσιμον, ἐκβάλλει πρὸς νότον εἰς τὸν Κάϊκον. Ἡ ἀρχικῶς αὕτη νῆσος καὶ κατόπιν χερσόνησος φαίνεται ἐκ Μυτιλήνης ἰδίως ἀπὸ ὕψωμά τι ὡς ἐκ Κιοσκίου ἢ ἐξ Ἀκλειδιοῦ. Τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τὸ ἀπὸ Δικελὶ μέχρι τῶν νησίδων τῶν Ἀργυνουσσῶν καὶ πέραν ἀκόμη, τὸ ὁποῖον εἰσχωρεῖ εἰς τὴν θάλασσαν εἶνε ἡ δυτικὴ πλευρὰ αὐτῆς· τὸ δὲ ἐπ᾽ αὐτῆς σκοτεινὸν ὄρος εἶναι ἡ Κάνη (διότι οὕτω ὀνομάζεται καὶ τὸ ὄρος) ἢ Καρὰ-δὰγ (μαῦρον ὄρον.)

Η ΜΥΡΙΝΗ ἢ Μύρινα κεῖται ἐντὸς τοῦ Ἐλαϊτῶν κόλπου κατὰ τὴν σημερινὴν τοποθεσίαν Καλαβάκ-σεράϊ, πλησίον τοῦ χωρίου Σακράη. Ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἀνήκει εἰς Ἀμαζόνα τινα Μυρίνην ὡς τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ Ὅμηρος (Ἰλ. Β. 813-815).

Ἡ Μυρίνη ἦτο πόλις λίαν σημαντική, πλουσία καὶ κέντρον τῶν πέριξ πόλεων. Εἰς ταύτην μεταξὺ ἄλλων κτιρίων ὑπῆρχον καὶ οἱ Βωμοὶ τῶν δώδεκα Θεῶν, κτίρια θαυμαζόμενα διὰ τὴν χάριν καὶ κομψότητα αὐτῶν.

Ὡς τοιοῦτον κέντρον καὶ ὡς ἑστία τῶν Ἐθνικῶν, ἡ πόλις αὕτη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους κατέλαβεν ἀξιόλογον θέσιν. Οἱ πλεῖστοι τῶν βωμῶν μετεβλήθησαν εἰς Ἐκκλησίας. Κατόπιν ἐγένετο ἕδρα Ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν ὁμώνυμον τῆς πόλεως τίτλον, ἡ ὁποία κατετάσσετο μεταξὺ τῶν πρώτων τῆς Ἐπαρχίας Ἐφέσου. Ἡ Ἐπισκοπὴ αὕτη διετηρήθη μέχρι τοῦ 13ου π. Χ. αἰῶνος (1).

(1) Ὁ Ἐπισκοπικὸς οὗτος τίτλος «Μυρίνης» διετηρήθη μέχρι σήμερον, ὅστις δίδεται ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι εἰς Ἐπισκόπους τοῦ ἁγ. Ἐφέσου. Τὸν τίτλον τοῦτον φέρει ἤδη ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος κ. Ἀλεξ. Δηλανᾶς, ἀνὴρ ἀνταποκρινόμενος εἰς τὸν ἱστορικὸν

Νομίσματα αὐτῆς γνωρίζομεν ἀπὸ τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνος, ἅτινα φέρουσι τὰς κεφαλὰς Ἀπόλλωνος, Ἀθηνᾶς, εἰκόνας τοῦ Γρυνείου Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΜΥΡΙΝΑΙΩΝ.

ΤΟ ΓΡΥΝΕΙΟΝ κεῖται μεταξὺ τῆς Ἐλαίας καὶ τῆς Μυρίνης ἐπὶ τῆς σημερινῆς θέσεως Τσιφοὺτ - Καλεσί. Ἦτο μᾶλλον «πολίχνιον Μυριναίων» μὲ λιμένα ἀξιόλογον. Ἐνταῦθα ἐτιμᾶτο κατ' ἐξοχὴν ὁ Ἀπόλλων καὶ ἦτο διάσημος πόλις διὰ τὸ ἐν αὐτῇ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ διὰ τὸν πολυτελέστατον ναὸν αὐτοῦ,ὅστις ἦτο ἐκτισμένος ὁλόκληρος ἀπὸ λευκὸν μάρμαρον. Τὴν πόλιν ταύτην λέγεται ὅτι ἵδρυσεν ὁ υἱὸς τοῦ Τηλέφου Γρῦνος. Κατὰ τοὺς περσικοὺς χρόνους (5ος π. Χ. αἰὼν) ἡ Μυρίνη καὶ τὸ Γρύνειον διετέλουν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Γογγύλου «προσεχώρησαν δὲ αὐτῷ καὶ Γοργίων καὶ Γόγγυλος, ἀδελφοὶ ὄντες, ἔχοντες ὁ μὲν Γάμβριον καὶ Παλαιογάμβριον, ὁ δὲ Μύριναν καὶ Γρύνειον· δῶρον δὲ καὶ αὗται αἱ πόλεις ἦσαν παρὰ βασιλέως Γογγύλῳ».

Τὰ νομίσματα αὐτῆς φέρουσι κεφαλὴν Ἀπόλλωνος καὶ ὄστρακον θαλασσίου μυὸς μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΓΥΡΝΗΩΝ.

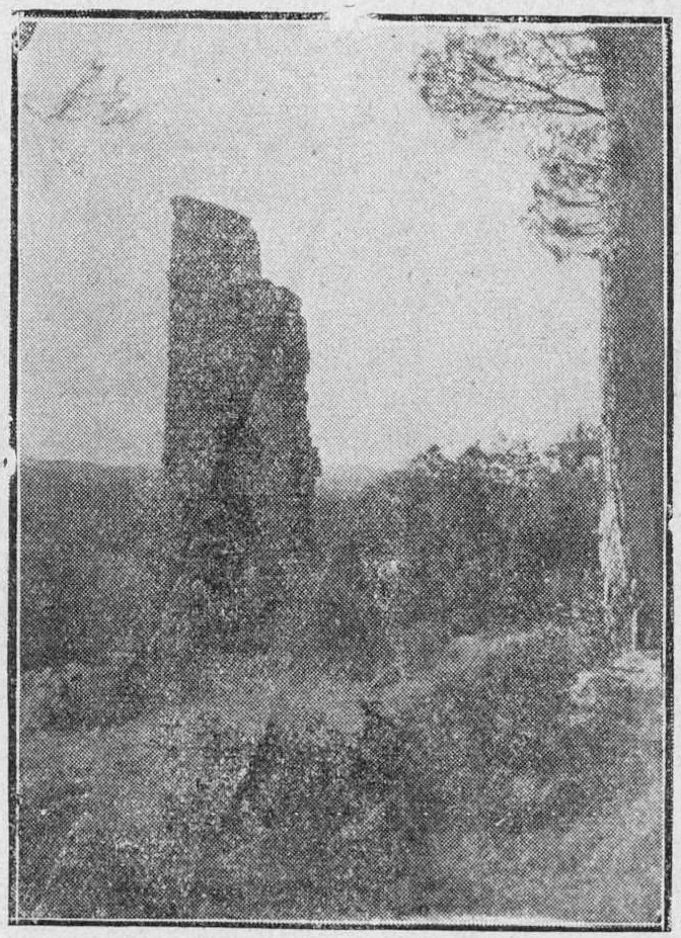
Η ΑΤΤΕΑ κεῖται μεταξὺ τῆς Ἡρακλείας καὶ τοῦ Ἀταρνέως ἤτοι ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς ἐπαύλεως Ἡλιοπούλου καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα παρὰ τὸ χωρίον Μακαρονία. Αἱ περὶ τῆς πόλεως ταύτης εἰδήσεις ἐλλείπουσι. Φαίνεται ὅμως ὅτι θὰ ἦτο πόλις ἀκμαία καὶ ὑπὸ ἐμπορικὴν ἔποψιν, ἰδί-

τοῦτον τίτλον καὶ λόγῳ σοβαρᾶς μορφώσεως καὶ λόγῳ σεμνότητος καὶ αὐστηρότητος ἠθῶν. Κατὰ τὸν διωγμὸν τῆς Περγάμου ὑπέστη καὶ οὗτος πλεῖστα δεινά.

ως κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους καθότι εἶχε καὶ συμμαχικὰ νομίσματα μετὰ τῆς Ἐφέσου.

Τὰ νομίσματα αὐτῆς φέρουσι τύπους τοῦ Ἀσκληπιοῦ, Ἀφροδίτης, ἀετῶν, ρωμαίων ἀρχόντων μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν ΑΤΤΑΙΩΝ, ΙΕΡΟΣ ΔΗΜΟC καὶ ΤΥΧΗΠΟΛΕΩC.

Η ΠΕΡΠΕΡΙΝΗ καὶ τὸ ΤΡΑΡΙΟΝ κειν-

Ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Περπερίνη

ται «ἐν τῇ μεσογαίᾳ», ΒΔ. τῆς Περγάμου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κοζάκι (1). Εἰς τὴν περιοχὴν ταύ-

(1) Τὸ Κοζάκι εἶναι σύνολον τουρκικῶν χωρίων διεσκορπισμένων ἐπὶ καταφύτων, ὡραιοτάτων καὶ ὑψηλῶν τοποθεσιῶν, 1000 περίπου μέτρων· Αἱ μαγευτικαὶ αὗται Ἀνατολικαὶ τοποθεσίαι συγκρίνονται ἴσως καὶ ὑπερτεροῦν καὶ αὐτῶν τῶν φημισμένων Ἑλβετικῶν.

την ὑπάρχουσι πλεῖσται ἀρχαιότητες, ἐκ τῶν ὁποίων ὠνομάσθησαν καὶ τὰ χωρία Ἀσσὰρ-κιοϊ (ἀρχαῖον χωρίον,) Ἀσσὰρ-καγιὰ (ἀρχαία πέτρα) κ. ἄ. Καὶ ἡ μὲν Περπερίνη τοποθετεῖται παρὰ τὸ χωρίον Ἀσαγὶ-βὲκ-κιοϊ, τὸ δὲ Τράριο παρὰ τὸ Ἀσσὰρ-καγιά. Κατὰ τὸν Στράβωνα πέριξ τῶν πόλεων τούτων ὑπάρχουσι «καὶ ἄλλαι τοιαῦται κατοικίαι». Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην τοῦ Καζάκι τοποθετεῖται καὶ ἡ ΑΣΤΥΡΑ, ἴσως παρὰ τὸ Βε-

Λαξευτοὶ τάφοι Περπερίνης

ϊλὲρ χωρίον, ἔνθα ὑπῆρχε καὶ τὸ «ἄλσος τῆς Ἀστυρινῆς Ἀρτέμιδος ἅγιον». Πέριξ τῶν πόλεων τούτων ὑπῆρχε πλούσιον μεταλλεῖον χαλκοῦ καὶ λουτρὰ τῶν ὁποίων λείψανα σώζονται μέχρι σήμερον.

Αἱ πόλεις αὗται ἤκμασαν καὶ ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Ἡ Περπερίνη ἦτο ἕδρα Ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν ὁμώνυμον τίτλον «Περπερίνης» καὶ

ἦτο 36ος Ἐπισκοπικὸς θρόνος τῆς Ἐπαρχίας Ἐφέσου. Ἐπὶ Λέοντος Σοφοῦ ἔγεινε 32ος.

Τὰ νομίσματα Περπερίνης φέρουσι τύπους τοῦ Διονύσου, τῆς Δήμητρος καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν ΠΕΡΠΕΡΗΝΩΝ.

ΤΟ ΓΑΜΒΡΙΟΝ κεῖται πρὸς Α. τῆς Περγάμου παρὰ τὸ τουρκικὸν χωρίον Πόργιατζίκι. Καὶ περὶ τῆς πόλεως ταύτης οὐδὲν περιπλέον γνωρίζομεν, οὔτε καὶ περὶ τοῦ ΠΑΛΑΙΟΓΑΜΒΡΙΟΥ, τὸ ὁποῖον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ ἔκειτο ἐκεῖ ποῦ πλησίον τοῦ Γαμβρίου. Ἄρχων αὐτῶν κατὰ τοὺς περσικοὺς χρόνους (5ος π. Χ. αἰὼν) ὑπῆρξεν ὁ υἱὸς τοῦ Γογγύλου Γοργίας. Ὅτε ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Περσῶν διῆλθε καὶ διὰ τῆς πόλεως ταύτης, ὅπου καὶ διεχείμασεν ὡς λέγεται. Ἐπὶ τοῦ χώρου τούτου πρὸ ἐτῶν ἀξιόπιστος πολίτης Κινικίου διεβεβαίωσεν ἡμῖν ὅτι εἶδεν ἐπιγραφὴν ἐκ τῆς ὁποίας ἠδυνήθη νὰ ἀναγνώσῃ τὰ ἑξῆς:

Τύχῃ Ἀγαθῇ

Ἀλεξάνδρου βασιλεύοντος ἐπὶ ἐνδεκάτου.....

Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἀνεκαλύφθησαν πλεῖστα χρυσᾶ νομίσματα μικροῦ ἰδίως σχήματος, τὰ ὁποῖα φέρουσι κεφαλὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ προτομὴν Ταύρου ἢ ἀστέρα μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΓΑΜ. Ἐπίσης ἐπὶ τόπου σώζονται, ἰδίως εἰς τὰ τζαμιὰ τοῦ χωρίου, διάφορα ἀρχιτεκτονικὰ ἀντικείμενα χριστιανικῆς ἐποχῆς, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων ἤκμαζον αἱ πόλεις αὗται.

* *
*

ΤΟΙΑΥΤΗ εἶναι ἐν ὀλίγοις καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἡ ἱστορία τῶν περιφανῶν τούτων αἰολι-

κῶν πόλεων τῆς Ἐπαρχίας Περγάμου. Αἱ πόλεις αὗται δὲν ἠρευνήθησαν, δὲν ἐμελετήθησαν εἰσέτι, ἐκτὸς τινῶν μόνον καὶ τούτων ὅλως ἀτελῶς. Ἡ ἔρευνα μιᾶς ἑκάστης αὐτῶν εἶναι καθαρῶς ἔργον ἐπιστημονικόν. Καὶ ἐπειδὴ αἱ ἱστορικαὶ αὐτῶν πηγαὶ εἶνε μᾶλλον ἀσαφεῖς καὶ βραχεῖαι, πολλῶν δὲ τούτων καὶ ἐλλιπεῖς, ἀπαιτοῦνται πρωτίστως συστηματικαὶ ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαί, ἵνα δι' αὐτῶν ἐξαχθῶσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὅσα μνημεῖα καὶ ἐρείπια διέφυγον τὴν μανίαν τῶν ποικίλλων καταστροφέων εἴτε κατακτητῶν εἴτε καμινευτῶν, εἴτε κτιστῶν, εἴτε φανατικῶν Τούρκων καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν δυνηθῇ ἡ Ἐπιστήμη νὰ φέρῃ εἰς φῶς τὴν ἱστορίαν αὐτῶν, ἔστω καὶ μὴ τελείαν, χάριν τῆς μεγάλης ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἡμῶν Ἔθνους.

Ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ αὕτη τῆς Περγάμου, εἶναι πλήρης ἀρχαιολογικοῦ πλούτου. Πολλαὶ πόλεις ἄγνωστοι εἰς ἡμᾶς, μένουσιν εἰσέτι ὑπὸ τὴν γῆν. Πολλῶν πάλιν, τῶν ὁποίων σώζονται τὰ ἐρείπια, ἀγνοοῦμεν τὰ ὀνόματα. Εἰς ἕκαστον βῆμα αὐτοῦ ἀπαντᾷ τις καὶ διαφόρους ἀρχαιότητας ἰδίως τῶν χριστιανικῶν χρόνων, αἱ ὁποῖαι σὺν τῷ χρόνῳ ἐξαφανίζονται καὶ καταστρέφονται μέχρι σήμερον ὑπὸ τὰ ὄμματα καὶ τῇ ἐπινεύσει αὐτῶν τῶν ἀρχῶν.

Διότι τὶ καλόν, τὶ εὐγενὲς δύναταί τις νὰ ἀναμένῃ ἀπὸ μίαν τοιαύτην νεοτουρκικὴν κυβέρνησιν, ἥτις χαρακτηρίζεται σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἀπὸ ἀσέβειαν πρὸς πᾶν ἀνθρώπινον δίκαιον;

ΜΕΡΟΣ Γ΄.

ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

Αἱ σημεριναὶ πόλεις καὶ τὰ χωρία ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἄνω ἀναφερομένας ἀρχαίας πόλεις.—Ὁμογενὴς πληθυσμός.—Κοινοτικὴ ἀνάπτυξις.—Ἐκπαίδευσις.—Ἐμπόριον.—Γεωργία.—Βιομηχανία.

Α΄.

ΠΑΣΑΙ αἱ ἀνωτέρω Αἰολικαὶ πόλεις κατόπιν μακρᾶς, πολυκυμάντου καὶ ἐνδόξου σταδιοδρομίας, ἥτις ὑπῆρξε σημαντικωτάτη διὰ τὴν καθόλου ἐξέλιξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Χριστιανικῆς Θρησκείας μέχρι τοῦ 14ου μ. Χ. αἰῶνος, ἐξηφανίσθησαν ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης ἰδίως ὅτε ἐπῆλθε κατ᾽αὐτῶν ὁ Ταμερλᾶνος (1402), τοῦ ὁποίου πρόγραμμα ἦτο αἱ λεηλασίαι καὶ αἱ καταστροφαὶ παντὸς Χριστιανικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ.

Ἔκτοτε αἱ πόλεις αὗται μένουσιν ἄλλαι κατερειπωμέναι, ἄλλαι δὲ τελείως ἐξηφανισμέναι· οἱ δὲ ἐκ τῶν διασωθέντων κατοίκων ἄλλοι μὲν ἐξισλαμίσθησαν, ἄλλοι δὲ ἔφυγον μακρὰν αὐτῶν καὶ ἄλλοι παρέμειναν καὶ προσελήφθησαν ὡς δοῦλοι, ὡς εἵλωτες πλουσίων ἀγάδων καὶ κτηματιῶν τούρκων, χάριν τῶν ἀπεράντων αὐτῶν γαιῶν (τσιφλίκια). Οἱ οὕτω προσληφθέντες παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις τούρκοις, κατώρθωσαν καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν καὶ τὸν οἰκογενειακὸν αὐτῶν βίον νὰ διαφυλάξωσιν ἔστω καὶ ὑπὸ πολλῶν κινδύνων περιστοιχιζόμενοι.

Ἐπίσης κατώρθωσαν πολὺ ταχέως, ἕνεκα τῆς φιλεργίας αὐτῶν νὰ ἀποκτήσωσι καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτῶν καὶ οὕτω ὀλίγον κατ᾽ὀλίγον ἀπο-

κτῶντες καὶ σχετικὰς ἐλευθερίας νὰ ἀποτελέσωσι συνοικισμοὺς εἴτε ἰδιαιτέρους εἴτε ἐντὸς τῶν τουρκικῶν χωρίων ὑπὸ τὴν προστασίαν καλῶν Τούρκων καὶ οὕτω ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰῶνος ἤρχισαν πάλιν νὰ ἀναφαίνωνται ἑλληνικαὶ κοινότητες καὶ χωρία ὡς ἡ τῆς Περγάμου, ἡ τῆς Καλάργης, ὁ τοῦ Τσανδαρλῆ καὶ κατόπιν ἄλλαι μικρότεραι, αἱ ὁποῖαι διὰ τῆς προσελεύσεως καὶ ἄλλων ὁμογενῶν ὡς Λακεδαιμονίων, Μακεδόνων, Ἠπειρωτῶν, Λεσβίων, Χίων καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καταγομένων προήχθησαν καὶ ἀπετέλεσαν ἰδιαιτέρας προοδευτικὰς Κοινότητας, περὶ τῶν ὁποίων κατωτέρω.

* * *

Ἡ Ἐπαρχία τῆς Περγάμου συνορεύεται πρὸς Β. μὲ τὴν ἐπαρχίαν Κυδωνιῶν, πρὸς Α. μὲ τὰς ἐπαρχίας Σόματος καὶ Κιρκαγατσίου, πρὸς Ν. μὲ τὰς ἐπαρχίας Μαινεμένης καὶ Μαγνησίας καὶ πρὸς Δ. μὲ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Καΐκου ποταμοῦ (Βακίρτσαϊ) ὅστις ἐκπηγάζει ἀπὸ τὸ ὄρος Τμῶλον καὶ ἐκβάλλει παρὰ τὸ Τσανδαρλῆ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ὑπὸ πλέον τῶν τριάκοντα παραποτάμων καὶ χειμάρρων ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ὀνομαστότεροι εἶνε ὁ Σελινοῦς (ποκλοῦ-τσάϊ), ὁ Κήτειος Κηστὲλ-τσάϊ), ὁ Εὔηνος (οὐζοὺν Καραγὰτσ-τσάϊ ἢ Ἰνγκὶλ-τσάϊ) ὁ τοῦ Ἁγιασματίου καὶ ὁ Καρὰ-δερές.

Τὰ σπουδαιότερα ὄρη αὐτῆς εἶναι τὸ Γκεϊκλῆ 800 μ. ὕψους, τὸ Ἀσποροηνὸν (Γιοὺν-δὰγ) 1100 μέτρων ὕψους, τὸ Τσὰμ-Χαβλῆ (Κοζάκι) 1050μ. ὕψους, τὸ Γιαϊλατσὶκ 1250μ. ὕψους, τὸ Καρὰδὰγ (Κάνη) 750 μ. ὕψους, ἅπαντα διακλαδώσεις τοῦ Πηνδάσου (Μάδαρα-δάγ). Ἡ ἔκτασις αὐ-

τῆς εἶναι 2800 περίπου τετρ. χιλιόμ. Κέκτηται ἀρκετὰ ἀνεκμετάλλευτα μεταλλεῖα καὶ ἀπέραντα καὶ πλούσια δάση, τὰ ὁποῖα εἶνε τόσον ἀπεριποίητα, ὅσον καὶ ἐγκαταλελειμμένα. Ἐπίσης κέκτηται καὶ πολλὰ λουτρὰ θερμὰ ἐκ τῶν ὁποίων τὸ περιφημότερον εἶνε τὰ «Πασᾶ-Λίτζα».

Ὁλόκληρος ἡ ἐπαρχία περιλαμβάνει, ἐκτὸς τῆς Περγάμου, 212 χωρία, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 7 εἶναι καθαρῶς Ἑλληνικά, 16 δὲ ἐξ αὐτῶν κατοικοῦνται καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀνέρχονται εἰς 70 χιλ. ἐκ τῶν ὁποίων 25 χιλ. Ἕλληνες, 1200 Ἀρμένιοι καὶ 800 Ἑβραῖοι, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται ἰδίως εἰς τὴν Γεωργίαν, Κτηνοτροφίαν καὶ Ἐμπόριον τὸ ὁποῖον διεξήγετο κυρίως ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς χεῖρας. Τὸ κλῖμα αὐτῆς εἶναι ὑγιεινότατον καὶ μόνον εἰς ὡρισμένα μέρη τῶν παραλίων αὐτῆς ὑπάρχει πυρετὸς συνεπείᾳ τῶν λιμναζόντων ὑδάτων, τὸ δὲ ἔδαφος εἶναι εὐφορώτατον καὶ ἀνεκμετάλλευτον.

Ἡ ἐπαρχία τῆς Περγάμου εἶναι Καϊμακαμλίκι (ὑποδιοίκησις) δευτέρας τάξεως καὶ ὑποδιαιρεῖται εἰς 7 ναχιέδες (δήμους) ἐκτὸς τῆς Περγάμου ἤτοι 1) τοῦ Ἁγιασματίου, 2) τοῦ Δικελί, 3) τοῦ Τσανδαρλῆ, 4) τοῦ Κλησὲ-κιοϊ, 5) τοῦ Κινικίου, 6) τοῦ Ζάναζ καὶ 7) τοῦ Κοζάκι.

Διοικητικῶς ὑπάγεται εἰς τὴν Νομαρχίαν Ἀϊδινίου (Σμύρνης) ἐξαρτωμένη ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν Νομαρχίαν. Στρατιωτικῶς ὑπάγεται εἰς τὸ σύνταγμα τοῦ Σόματος τοῦ 4ου στρατ, σώματος τῆς Σμύρνης. Ἡ Πέργαμος ἀποτελεῖ τὸ 2ον ἐφεδρικὸν τάγμα τοῦ συντάγματος τούτου.

Ἐκκλησιαστικῶς ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἐφέσου, ἡ ὁποῖα ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον τμῆμα

τῆς εὐρείας καὶ ἱστορικῆς ταύτης ἐπαρχίας,τὴν ὁποίαν ἀπὸ τοῦ 1897 διακυβερνᾷ Ἰωακεὶμ ὁ Εὐθυβούλης ἐκ τῶν διακεκριμένων Ἱεραρχῶν τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας λόγῳ ἀξίας καὶ καταγωγῆς.

Ἡ Α. Σ. ὁ Γέρων ἅγιος Ἐφέσου Κύρ. Ἰωακείμ, διακρίνεται ἐπὶ συναίσει καὶ σωφροσύνῃ καὶ τυγχάνει ἐκ τῶν Μητροπολιτῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δρῶσι πάντοτε ὅλως ἀθορύβως, ἀλλ' ἐθνικῶς ὑπὲρ τῶν γενικῶν ἡμῶν συμφερόντων. (1)

Ἡ συγκοινωνία τῆς Περγάμου μετὰ τῶν πέριξ χωρίων της, εἶναι λίαν δυσάρεστος. Πρό τινων ἐτῶν μόλις κατωρθώθη νὰ ἐπισκευασθῇ ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα εἰς Δικελί, Κινίκιον καὶ Σόμα. Αἱ ἀποστάσεις μεταξὺ Περγάμου καὶ τῶν πόλεων μετὰ τῶν ὁποίων συγκοινωνεῖ καὶ μετὰ τῶν πέριξ κυριωτέρων χωρίων εἶνε αὗται·

Πέργαμος—Μαινεμένη 70 χιλιόμ., Πέργαμος—Κλησέκιοϊ 35 χιλιόμ. Πέργαμος—Τσανδαρλῆ 34 χιλιόμ., Πέργαμος—Λικελί 28 χιλιόμ., Πέργαμος—Κυδωνίαι 85 χιλιόμ., Πέργαμος—Κινίκιον 18 χιλιόμ., Πέργαμος—Σόμα 43 χιλιόμ., Πέργαμος—Παλουκεσὲρ—Πάνορμος 183 χιλιόμ.

Ἡ ἐπαρχία Περγάμου ἔχει καὶ τοὺς ἑξῆς λιμένας: Δικελί, Μακαρονίας, Καπακούμ, Ἁγιασματίου, Ἀτζανός, Τζανδαρλῆ καὶ Κλησὲ-κιοϊ. Πάντων τούτων ὁ σπουδαιότερος καί ἄξιος λόγου εἶναι ὁ τοῦ Δικελί, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξάγονται τὰ

(1) Κατὰ τὸν Νεοτουρκικὸν διωγμὸν ἡ Α. Σ. εὑρίσκετο εἰς Ἀδραμύττιον, κατὰ θείαν τινα ἴσως τύχην, ὅπου ἐπέπρωτο καὶ οὗτος νὰ ὑποστῇ μετὰ τοῦ ποιμνίου του τοὺς ἐξευτελισμοὺς καὶ τὰ μαρτύρια ἐκεῖνα τῶν Νεοτουρκικῶν ληστρικῶν συμμοριῶν τοῦ Ταλαάτ, Ἐμβέρ, Ραχμῆ καὶ Σ)ιάς.

πλεῖστα τῶν ἐμπορευμάτων καὶ εἰσάγονται ὅλα σχεδὸν τὰ διὰ θαλάσσης ἀποστελλόμενα.

Καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν ὑπάρχουσιν ἄφθονα καὶ ἄριστα ὕδατα πόσιμα. Πλέον τῶν 1000 πηγῶν ὕδατος ὑπολογίζονται καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν.

Βον

Η ΚΟΙΝΟΤΗΣ τῆς ΠΕΡΓΑΜΟΥ ἤρχισε νὰ ἀναφαίνηται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰῶνος. Κατὰ τὸ 1545 ἐκτίσθη καὶ ὁ πρῶτος Χριστιανικὸς ναὸς τῆς νεωτέρας πλέον Περγάμου, τῶν ἁγίων Θεοδώρων, ὅστις τότε ἦτο μὲ «δῶμα».

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Κοινότης μόλις ἠρίθμει. περὶ τὰς 100 οἰκογενείας, λείψανα τῆς πρὸ 1402 καταστροφῆς αὐτῆς. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ εὐφυοῦς καὶ ἰσχυροῦ Τοπάρχου τῆς Περγάμου Καραοσμάνογλου, αὕτη ηὐξήθη εἰς 400 καὶ πλέον οἰκογενείας.

Περὶ τοῦ Καραοσμάνογλου πολλὰ τὰ καλὰ λέγονται. Οὗτος συνέστησεν ἐν Περγάμῳ τὴν πρωτότυπον καὶ ὡραίαν πανήγυριν τοῦ ἁγ. Γεωργίου (23 Ἀπρ.) χάριν τῶν Χριστιανῶν του. Οἱ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του Ἕλληνες ἀπελάμβανον ἰδιαιτέρας εὐνοίας καὶ τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων μὲ τοὺς Τούρκους. Πανταχόθεν προσήρχοντο εἰς τὴν ἐπαρχίαν του ὁμογενεῖς, διότι εὕρισκον ἄσυλον. Ἡ φήμη κατέστησεν αὐτὸν γνωστὸν καθ' ὅλον τὸν τότε Ἑλληνισμόν τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας. Οἱ τότε προσερχόμενοι ἄποικοι ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Πελοποννήσιοι καὶ Μακεδόνες, οἱ ὁποῖοι ἕνεκα τῶν τυραννιῶν καὶ βασάνων τῶν διοικητῶν αὐτῶν, οἵτινες κατ' οὐδὲν διέφερον τῶν

σημερινῶν νεοτούρκων, ἠναγκάζοντο νὰ ἐγκαταλείπωσι τὰ πάντα καὶ νὰ φεύγωσι μακρὰν τῶν πατρίδων αὐτῶν εἰς ἄλλας πόλεις διὰ νὰ εὕρωσιν ἄσυλον. Πρὸ τοῦ 1821 ὁ πληθυσμὸς τῆς Περγάμου ηὐξήθη ἔτι περισσότερον. Κατὰ τὸ 1816-17 νέα πολυπληθὴς ἀποικία Μακεδόνων, φεύγουσα τὰς παντοίας καταπιέσεις καὶ φορολογίας τοῦ Τοπάρχου αὐτῶν, ἔφθασε διὰ Κυδωνιῶν εἰς Πέργαμον, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν νεαροῦ τινος Μακεδόνος, ὅστις προτοῦ νὰ ἀναχωρήσῃ μετὰ τῶν συμπολιτῶν του, λέγει πρὸς αὐτούς: «Διατὶ ἐπὶ πλέον νὰ μένωμεν εἰς τὸν βάρβαρον τοῦτον τόπον; Ἂς φύγωμεν, φίλοι μου· θὰ βαδίσω ἐπὶ κεφαλῆς σας· ἂς ὑπάγωμεν πλησίον τοῦ Καραοσμάνογλου· πιθανὸν εἰς εὐτυχεστέρας ἡμέρας νὰ ἐπανίδωμεν τὰς ἑστίας μας». (1) Οἱ δυστυχεῖς οὗτοι ἄποικοι καθὼς ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὰς Κυδωνίας ἐπωδύροντο διότι ἐνεθυμοῦντο τὰς ἐγκαταλειφθείσας κατοικίας καὶ περιουσίας των. Ὁ νεαρὸς ἀρχηγὸς παρηγορῶν τοὺς μέλλοντας τούτους Περγαμηνοὺς ἔλεγεν: «τὶ κλαίετε; ἐδῶ θὰ ἀποθάνωμεν, ἰδοὺ ἡ πατρίς μας» καὶ ἐδείκνυε τὰ ὄρη τῆς Περγάμου, τὰ ὁποῖα τώρα ἐπέπρωτο νὰ ἐγκαταλείψωμεν ὅλοι ὁμοῦ τόσον σκληρῶς καὶ ἀπανθρώπως καὶ νὰ τραπῶμεν, ὡσεὶ καταδιωκόμενοι ὑπὸ Ἐριννύων, μακρὰν αὐτῶν, ὑπεράνω τῶν ὁποίων τώρα πτερυγίζουν μόνον αἱ ψυχαὶ τῶν ἐνδόξων Ἀτταλιδῶν τοῦ ἱεροῦ Ἀντίπα καὶ τῶν πατέρων μας μὲ μεγάλην λύπην ἐπὶ τῇ ἀγρίᾳ καὶ βαρβάρῳ ἐκδιώξει ἡμῶν ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ἐκείνην τῆς

(1) «Κυδωνιακαὶ Μελέται» Ι. Ἀποστολάκη σελ. 85.

παλινοστήσεως εἰς τοὺς ἱεροὺς ἡμῶν τόπους.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καραοσμάνογλου (1791) ἡ Πέργαμος ἔγινεν ἕδρα δήμου (μουδουριέτ).

Κατὰ τὸ 1821 ἡ Πέργαμος θὰ κατετρέφετο, ἂν ἐγκαίρως δὲν ἐπρολάμβανον τὴν σφαγὴν μὲ ἔνοπλον σῶμα οἱ τοῦρκοι ἀγᾶδες Νιδελόγλους καὶ Χ΄΄ Χαλβατζῆς, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐφύλαττον τὰς Ἑλλην. συνοικίας.

Κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τοῦ 21 ἡ Πέργαμος μὲ ὅλην τὴν μαύρην ἐκείνην δουλείαν ἔσπευσεν ὅπως καὶ αὕτη προσφέρῃ θυσίας εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀγῶνα, ἀποστείλασα τὸν ἐκ τῆς συνοικίας ἁγ. Παρασκευῆς ἥρωα Καπετὰν Κριτσιώτην, ἐπὶ κεφαλῆς Περγαμηνοῦ σώματος καὶ τοὺς Γεώργιον Γκέραλην καὶ Ἀναστ. Ἀνδρέογλουν, οἱ ὁποῖοι μετὰ 300 ὁπλιτῶν ἐκ Περγάμου καὶ τῶν πέριξ χωρίων ἐπολέμησαν καὶ εἰς τὰ Δερβενάκια.

Μετὰ τὸ 1821 ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ηὐξήθη ἔτι περισσότερον διὰ τῆς προσελεύσεως καὶ ἄλλων μεταναστῶν ἐκ Μυτιλήνης, Χίου, (1) Ἠπείρου καὶ λοιπῆς Ἑλλάδος.

Ἱδρύθη καὶ ἑτέρα Ἐκκλησία ἡ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἥτις κατὰ τὸ 1836 ἐπισκευασθεῖσα μεγαλοπρεπῶς κατέστη καὶ ὁ Μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς Κοινότητος. Κατὰ τὴν πρώτην ἵδρυσιν αὐτῆς συνεβοήθησαν καὶ αἱ γυναῖκες ἰδίως εἰς τὴν διὰ τῆς ράχεως αὐτῶν μεταφορὰν λίθων. Κατὰ τὴν ἐπισκευὴν ταύτης προσέφερον χρηματικὰ βοηθήματα καὶ τοῦρκοι. Εἷς μάλιστα ὁ Τσετμῆ-Ἀλῆς προσέ-

(1) Ἐκ Χίου τότε ἔφθασαν καὶ ἐκτουρκισθεῖσαι Ἑλληνίδες, τῶν ὁποίων τέκνα ὑπάρχουσι μέχρι σήμερον ἐν Περγάμῳ, ὡς ὁ τέω δήμαρχος Σακιζλῆ Ἀμέτ, ὁ Χαφισελίμ κ. ἄ.

φερεν ἐκτὸς τῆς δωρεᾶς καὶ 3000 γρ. ὡς δάνειον.

Ἀπὸ τοῦ 1823 γνωρίζομεν καὶ τὸν πρῶτον κληρικὸν Ἀρχιερ. Ἐπίτροπον τὸν Οἰκονόμον Χ΄΄ Παπᾶ Σταμάτην (1) τοῦ ὁποίου ἡ δρᾶσις ὑπῆρξεν ἐθνικωτάτη, μέχρι τοῦ 1852. Ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ ἐπιρροὴ αὐτοῦ ἦτο τοσαύτη ἐπὶ τῶν ἀρχῶν, ὥστε διὰ μόνων τῶν χαιρετισμῶν ἢ καὶ διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἱερατικοῦ του κομβολογίου ἀπεφυλακίζοντο διάφοροι κατάδικοι καὶ ἐλάμβανον πέρας πάσης φύσεως ὑποθέσεις. Τὴν ἰσχὺν ταύτην ὤφειλεν ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου εἰς ἰδιαίτερόν τι φιρμάνιον συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου ἀπελάμβανεν καὶ ἰδιαιτέρου σεβασμοῦ καὶ τιμῶν παρὰ τοῖς τοῦρκοις, ἰδίως παρὰ τοῦ Μουφτῆ.

Κατόπιν τούτου ἔρχονται κατὰ σειρὰν οἱ ἑξῆς :

2) Ἀρχιμ. Στέφανος	ἀπὸ τοῦ	1852-1863
3) » Ἀγαθάγγελος	»	»	1863-1873
4) Οἰκον. Παπᾶ-Γεώργης	»	»	1873-1878
5) Παπὰ Χριστόδουλος	»	»	1878-1880
6) Ἀρχιμ. Γρηγόριος	»	»	1880-1883
7) Παπᾶ Ἀθανάσιος	»	»	1883-1884
8) Παπὰ Ἀθανάσιος (2)	»	»	1885-1886

(1) Οὗτος κατήγετο ἐκ τοῦ Καταρράκτου τῆς Χίου. Ἡ σύζυγος καὶ ἡ κόρη αὐτοῦ αἰχμαλωτισθεῖσαι ὑπὸ τῶν τούρκων μετεφέρθησαν εἰς Πέργαμον, ὅπου ἡ μὲν κόρη ἀπηλευθερώθη ἀπέναντι χρημάτων ὑπὸ τῆς οἰκογενείας Μακροπούλου, ἡ δὲ σύζυγος ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ ἐκ Ζάναζ Χ΄΄ Ρουσὴτ Ἀγᾶ. Ταῦτα καθὼς ἔμαθεν ὁ πατὴρ ἔφθασεν εἰς Πέργαμον καὶ ἀμέσως ἐξηγόρασε τὴν αἰχμάλωτον σύζυγόν του ἀντὶ 3000 γρ. Μετὰ ταῦτα ἐγκατεστάθη εἰς Πέργαμον. Ἀπέθανε κατὰ τὸ 1856.

(2) Πατὴρ τοῦ ῥέκτου Οἰκονόμου κ. Γεωργίου Παπαδοπούλου, ἐφημερίου ἐκ Περγάμου κατὰ τὸ 1909—1910 καὶ κατόπιν Ἀρχιερ. Ἐπιτρόπου διαφόρων Κοινοτήτων τῆς ἐπαρχίας Ἐφέσου. Ἤδη τυγχάνει Πρόεδρος τῆς ἐν Μυτιλήνῃ Ἐπιτροπῆς τῶν προσφύγων τῆς Ἐπαρχίας Περγάμου.

9) Ἀρχιμ. Διονύσιος » » 1886-1888
10) Ἔξαρχος Ἰωαννίκιος » » 1888-1889
11) Οἰκονόμος Λεόντιος » » 1889-1894
12) Οἰκ. Εὐάγγ. Κολυβᾶς(1) » » 1894-1904
13) » » Πετρίδης » » 1904-1905
14) » Ἀλκ. Χερουβιμίδης » » 1905-1907
15) Ἀρχ. Ἰωάν. Αὐγερινός » » 1907-1911
16) Οἰκ. Δ. Παπαϊωάννου » » 1911-1912
17) Ἀρχ. Ἄνθ. Ἀμηρᾶς » » 1912-1913
18) Πρωτοσύγκελος Βασ. Παπαδόπουλος ἀπὸ 7ριον-10μβριον 1913 καὶ
19) Οἰκονόμος Ἰγνάτιος Γουναρόπουλος, Περγαμηνός, ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰανουαρ. 1914 μέχρι τῆς ἐκδιώξεως, ὑπὸ τῆς Νεοτουρκικῆς Κυβερνήσεως, τῶν κατοίκων τῆς Ἐπαρχίας Περγάμου.

Ἡ Πέργαμος κεῖται ἐπὶ λαμπρᾶς τοποθεσίας. Στέφεται πανταχόθεν ὑπὸ πλουσίων ἐδαφικῶν καλλονῶν. Τὰ θαυμάσια αὐτῆς ἀμπέλια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπὶ 4 μῆνας (ἀπὸ Μάϊον μέχρι 7βριον) οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων παρεθέριζον, διάγοντες βίον ἁπλοῦν καὶ φυσικόν, ἦσαν ἀπαράμιλλα. Ἡ ἀγορὰ αὐτῆς ἥτις εἶναι εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως καὶ διηρημένη κατὰ τμήματα, παρουσιάζει πρωτοφανὲς φαινόμενον καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Τὴν Δευτέραν, ἡμέραν ἀγορᾶς (παζάρι) κατὰ τὴν ὁποίαν κατέρχονται οἱ πλεῖστοι χωρικοὶ τῶν πέρ:ξ χωρίων, παρουσίαζε θέαμα μεγαλοπρεπές, τὸ ὁποῖον μᾶς ὑπενθύμιζεν οὕτω τὰς πολυπληθεῖς συγεντρώσεις εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀκροπόλεως.

(1) Ὁ λόγιος καὶ εὐφραδὴς Ἀρχιερ. οὗτος Ἐπίτροπος, ὁ πνευματώδης καὶ περίνους Κολυβᾶς ἀπέθανε μετὰ 10ετῆ ἐθνωφελῆ δρᾶσιν.

Ὅλη ἡ πόλις διαχωρίζεται διὰ τοῦ ποταμοῦ Σελινοῦντος εἰς δύο μεγάλας συνοικίας τὴν Ἑλληνικὴν μὲ τὴν Ἀρμενικὴν καὶ τὴν Τουρκικὴν μὲ τὴν Ἑβραϊκήν, αἱ ὁποῖαι συγκοινωνοῦν διὰ γεφυρῶν. Ἡ Ἑλληνικὴ συνοικία κατεῖχε τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως μέχρι τοῦ ποταμοῦ.

Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς πρὸ τῆς ἐκδιώξεως τῶν Ἑλλήνων ἦτο 8 χιλ. Ἕλληνες, 11 χιλ. Τοῦρκοι, 300 Ἀρμένιοι καὶ 700 Ἑβραῖοι, ἤτοι τὸ ὅλον 20 χιλ. Ἤδη ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν βρωμερῶν καὶ κτηνανθρώπων Βοσνίων καὶ μουσουλμάνων χωρίων τινων τῆς περιφερείας Θεσσαλονίκης ἀνέρχεται εἰς 30 χιλ. Πάντες οἱ τοποθετηθέντες οὗτοι, ἐκτὸς τῶν διαφόρων καταστροφῶν τὰς ὁποίας ἐπέφερον καθ' ὅλην τὴν πόλιν, διάγουσι βίον κτηνώδη καὶ κυνικόν.

Ἡ Ἑλληνικὴ αὕτη Κοινότης, ὁ τηλαυγὴς οὗτος φάρος τῆς περιχώρου Περγάμου, ἦτο μία ἀπὸ τὰς πρώτας καὶ πλέον προοδευτικὰς Κοινότητας τῆς Ἐπαρχίας Ἐφέσου. Ἡ κοινοτικὴ αὐτῆς ἀνάπτυξις ἦτο σημαντικὴ καὶ ὁλονὲν προήγετο, παρ' ὅλας τὰς ἀντιξόους περιστάσεις, παρ' ὅλην τὴν ἔλλειψιν καὶ τῆς κατὰ ξηρὰν καὶ τῆς κατὰ θάλασσαν συγκοινωνίας.

Ἐκτὸς τῶν δύο ἀνωτέρω Ἐκκλησιῶν εἶχε καὶ τὰς ἑξῆς μικρὰς Ἐκκλησίας, τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς καὶ τοῦ Ἁγ. Ἀντίπα καὶ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τὰ ἐκτὸς τῆς πόλεως παρεκκλήσια, τῆς Ἁγ. Καστριανῆς καὶ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου (τοῦ βουνοῦ).

Τὸ κοινὸν ταμεῖον τῶν ἱερῶν Ἐκκλησιῶν ἐκτὸς τῆς κατ' ἔτους διανομῆς κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα χρηματικῶν βοηθημά-

των εἰς ἀπόρους χριστιανικὰς οἰκογενείας, συνετήρει πυροσβεστικὴν ἀντλίαν μετὰ 12 μελοῦς πυροσβεστικοῦ σώματος, τοῦ ὁποίου ἡ δρᾶσις ὑπῆρξεν εὐεργετικωτάτη εἰς στιγμὰς φοβερὰς πυρκαϊῶν, αἱ ὁποῖαι ἠπείλησαν διάφορα σημεῖα τῆς πόλεως.

Οἱ ἱερεῖς τῆς Κοινότητος ἦσαν 4 μεθ' ἑνὸς ἱεροδιακόνου.

Τὰ σχολεῖα αὐτῆς κατεῖχον μὲ τὴν μικρὰνβιβλιοθήκην(1) καὶ τὸ ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον περίβλεπτον θέσιν καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν Ἐφέσου. Ἡ πρὸς αὐτὰ στοργὴ τῶν κατοίκων ἦτο ἀξία παντὸς ἐπαίνου.

Τὸ Νηπιαγεῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο τμήματα μετὰ 200 μαθητῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ μὲ δύο διδασκαλίσσας. Τὸ Παρθεναγωγεῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἕξ τάξεις μετὰ 180 μαθητριῶν καὶ μὲ πέντε διδασκαλίσσας. Τὸ Ἀρρεναγωγεῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὀκτὼ τάξεις μετὰ 235 μαθητῶν, μέθ' ἑπτὰ διδασκάλων καὶ ἑνὸς παιδονόμου. Ἐσχάτως ἀπεφασίσθη ὅπως ἱδρυθῇ τέλειον ἡμιγυμνάσιον. Τὸ Νοσοκομεῖον, τὸ νεόδμητον καὶ ὡραῖον, εἶχε δώδεκα κλίνας μὲ νοσοκομιακὴν ὑπηρεσίαν καλήν. Οἱ κατ' ἔτος νοσηλευόμενοι ἀνήρχοντο ἀπὸ 70—80.

Ὑπῆρχον καὶ διάφοροι σύλλογοι, ἡ ὕπαρξις τῶν ὁποίων ἐτίμα τὸ προοδευτικὸν τῶν κατοίκων ἰδίως τῆς νεολαίας τῆς πόλεως ταύτης, ἥτις πάντοτε ἐπρωτοστάτει εἰς πᾶν καλὸν καὶ ἱερόν.

Ταῦτα ἦσαν τὰ ἑξῆς:

(1) Ἐκτὸς τῆς βιβλιοθήκης ταύτης ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι ἰδιωτικαὶ καθαρῶς ἐπιστημονικαί, εἰς τὰς ὁποίας εὕρισκέ τις ὅλους τοὺς Ἕλληνας καὶ Λατίνους συγγραφεῖς. Τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ αὐτῶν κατεῖχεν ἡ τοῦ κ. Γεωργ. Ράλλη ἐκ 2 1)2 χιλ. τόμων.

1) Τὸ τοῦ Ὑδραγωγείου, σωματεῖον εὐεργετικώτατον, τὸ ὁποῖον διετήρει πλέον τῶν 60 βρύσεων.

2) Τὸ τοῦ Ἀττάλου. 3) Τὸ τῆς Ὁμονοίας. (1) Τὰ δύο ταῦτα σωματεῖα ἀπὸ κοινοῦ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἵδρυσιν μεγάλου μαρμαρίνου κοινοτικοῦ λουτρῶνος, εὐεργετικωτάτου ἀπὸ ἠθικῆς ἰδίως ἀπόψεως.

4) Τὸ τῆς Ἁγ. Καστριανῆς, τὸ ὁποῖον ἐκτὸς ἄλλων κοινοφελῶν ἔργων, διωργάνωνε κατ' ἔτος καὶ ἀθλητικοὺς ἀγῶνας.

5) Τὸ τοῦ Ἁγ. Ἀντίπα, τὸ ὁποῖον ἠρίθμει καὶ περὶ τὰς 500 κυρίας ὡς μέλη αὐτοῦ μὲ εὐρὺν σκοπὸν καὶ ἀξιόλογον λόγῳ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ἐπιβολῆς.

6) Τὸ τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς, ἀποτελούμενον ἀπὸ Δδας ἰδίως καὶ τὰ σωματεῖα τῶν συντεχνιῶν ἤτοι τῶν παντοπωλῶν, τῶν ὑποδηματοποιῶν, τῶν ὑφασματοπωλῶν καὶ τῶν κτιστῶν, πάντα εὐεργετικὰ διὰ τὴν καθόλου ἀνάπτυξιν τῆς Κοινότητος.

Ὁ Κοινοτικὸς προϋπολογισμὸς τῆς Κοινότητος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνήρχετο, κατὰ μέσον ὅρον εἰς 1600 λίρ. ἤτοι Σχολείων 900 λ. τουρκ. Ἐκκλησιῶν 550 καὶ Νοσοκομείου 150.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι ἡ Κοινότης ὡρισμένους πόρους δὲν εἶχε, ἐκτὸς ἐλαχίστων τοιούτων. Οὔτε ἀφιερώσεις πλουσίων ὁμογενῶν. Τὸ δὲ ποσὸν τοῦτο, τὸ μέγα ἀληθῶς διὰ μίαν Κοι-

(1) Μεσὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως ἐπληροφορήθημεν ὅτι ἡ «Ὁμόνοια» ἀνεσυστήθη ἐν Ἀμερικῇ πρό τινος καιροῦ παρὰ τῶν ἐκεῖ Περγαμηνῶν παρὰ τοῦ ὁποίου ἤδη οἱ ἄνευ Πατρίδος Περγαμηνοὶ ἀναμένουσι πολλὰ τὰ καλά.

νότητα, οὐχὶ πλουσίαν, κατεβάλλετο διὰ τῆς πεντάρας τοῦ φιλοτίμου Περγαμηνοῦ λαοῦ.

Ἐργοστάσια εἶχε δύο ἀτμοκίνητα (ἐλαιοτριβεῖον, ἀλευροποιεῖον καὶ τοῦ βάμβακος) τῶν Θεοδ. Στεφανίδου καὶ Κομματοπούλου—Τσαμουρτζῆ, ἓν ἀτμοκίνητον ζαχαροπλαστικῆς τοῦ Νικ. Πριμικυροπούλου, ἓν μὲ κάζι (ἀλευροποιεῖον τοῦ Τσιβουκτσῆ-Βαλσάμη καὶ ἓν ὑδροκίνητον (ἀλευροποιεῖον) τοῦ Χρ. Κασκασιάδη.

Σαπωνοποιεῖα μὲ ἀρκετὴν ἐξαγωγὴν τοῦ Γεωρ. Τσαξωρίδου, Παναγ. Σάββα ~~καὶ~~ Δημ. Κουκουρίμπα.

Ὁ Περγαμηνὸς λαὸς διακρίνεται ἐπὶ εὐνομίᾳ καὶ σεβασμῷ πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς πολιτειακοὺς θεσμούς. Οὐδέποτε ἔδιδεν εἰς τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν αἰτίας παραπόνων. Μετὰ τῶν συνοίκων λαῶν ἰδίως μετὰ τῶν τούρκων διετέλουν πάντοτε ἐν ἁρμονίᾳ καὶ συνεργασίᾳ. Μικρὰ νέφη διαταράξεως τῶν σχέσεων τούτων ἀνεφάνησαν μετὰ τὴν ἵδρυσιν παραρτήματος τοῦ νεοτουρκικοῦ κομιτάτου.

Ἡ φιλεργία τῶν κατοίκων, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν φυσικὴν ζωήν, ἡ ἐμμονὴ εἰς τὰ πατροπαράδοτα ἤθη, προεφύλαξαν αὐτοὺς μέχρι τῶν διωγμῶν αὐτῶν ἀπὸ πάσης κοινωνικῆς διαφθορᾶς. Τὰ σεμνὰ ἀνατολικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα δὲν ἐπηρεάσθησαν ἀπὸ τὸν λεγόμενον πολιτισμὸν τῆς Δύσεως. Ἡ Πέργαμος μετὰ τῶν περιχώρων διετέλεσε, τύχῃ ἀγαθῇ, μέχρι τῆς χθὲς ἀμιγὴς παντὸς ξενικοῦ ἢ φυλετικοῦ στοιχείου, καθαρῶς τηροῦσα τὸν Ἐθνικὸν καὶ Ἑλληνοπρεπῆ χαρακτῆρα της, ὅστις εἰς ἄλλα κέντρα τείνει πρὸς ἐκμηδένισιν.

Ἡ Περγαμηνὴ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὰ

οἰκιακά της καθήκοντα, εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων της καὶ εἰς τὴν ἀπόλυτον καθαριότητα τῆς οἰκίας της, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα ἔργα εἰς τὴν ὑφαντικήν, εἰς τὰ χειροτεχνήματα, τὰ ὁποῖα πλειστάκις ἐθαυμάσθησαν ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους ἐπισκέπτας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὁμογενεῖς τοιούτους μεγαλουπόλεων καὶ ἰδίως εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς Ἑλληνικῆς μορφώσεώς της. Εἰς τὴν αὐτὴν σχεδὸν βαθμίδα εὑρίσκεται καὶ ἡ Κινικιώτισσα καὶ ἡ Δικελιώτισσα. Ἡ χωρικὴ εἶναι πρότυπον πιστῆς συζύγου, ἀληθὴς ἀπόγονος τῶν παλαιοτέρων Ἑλληνίδων, βοηθοῦσα τὸν ἄνδρα της εἰς τὰς γεωργικάς του ἐργασίας καὶ παρέχουσα ἑαυτὴν ὑπόδειγμα λιτότητος καὶ ἀφοσιώσεως.

Γοʹ

ΔΙΚΕΛΙ. Πόλις παράλιος ἡ ὁποία ἱδρύθη ἀκριβῶς κατὰ τὸ 1840. Οἱ πρῶτοι αὐτῆς οἰκισταὶ ἦσαν Περγαμηνοί, Μυτιληναῖοι καὶ Κυδωνιεῖς. Χάρις εἰς τὸν λιμένα αὐτοῦ προήχθη ταχέως καὶ οὕτω κατέστη ἐπίνειον τῆς Περγάμου.

Κάτοικοι: 4 χιλ. Ἕλληνες, 500 Τοῦρκοι καὶ ὀλίγοι Ἀρμένιοι, οἱ ὁποῖοι ἠσχολοῦντο εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Σήμερον μετὰ τῶν τοποθετηθέντων μουσουλμάνων ἀνέρχονται εἰς 8 χιλ. οἱ Τοῦρκοι.

Ἡ νεαρὰ καὶ φιλοπρόοδος αὕτη Κοινότης, εἶχε καλῶς κατηρτισμένον σχολεῖον (ἀνάμικτον) μὲ 7 τάξεις, μὲ 200 μαθητὰς καὶ μαθητρίας, μὲ 3 διδασκάλους καὶ 3 διδασκαλίσσας. Τὸ νηπιαγωγεῖον ἦτο διῃρημένον εἰς δύο τμήματα μὲ 120 μαθητάς.

Ἐκκλησίαι: Ἡ τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς καὶ ἡ τοῦ

Ἁγ. Δημητρίου. Παρεκκλήσια: Τῆς Παναγιούδας, τοῦ Προφ. Ἠλιοῦ, τῶν Ἁγ. Κων)τίνου καὶ Ἑλένης, τῶν Ἁγ. Ἀναργύρων καὶ τῶν Ταξιαρχῶν. Ἱερεῖς δύο. Σύλλογοι: ὁ «Ἀταρνεὺς» φιλεκπαιδευτικὸς καὶ τῶν κυριῶν «τῶν Μυροφόρων» θρησκευτικός.

Ὁ Κοινοτικὸς προϋπολογισμὸς ἀνήρχετο εἰς 500 λιρ. τουρκ. Ἐργοστάσια: 1 ἀτμοκίνητον καὶ 2 μὲ κάζι, (Ἀλευροποιεῖα καὶ ἐλαιοτριβεῖα) τῶν κ. Πανταζοπούλου, Παρ. Σεβαστέλλη καὶ Ἐμμ. Καλδῆ.

ΙΣΜΑΪΛΑΡ. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι πολὺ ἀρχαιότερον τοῦ Δικελί. Ἀπέχει 1)2 ὥραν αὐτοῦ. Κάτοικοι 400. Ἀντ' αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν 500 τοῦρκοι. Ἐκκλησία: τῆς Ἁγίας Τριάδος μεθ' ἑνὸς ἱερέως. Κοινοτικὸς προϋπολογισμὸς 50 λ. τ.

ΑΤΖΑΝΟΖ. Παράλιον χωρίον κείμενον πρὸς Ν. τοῦ Δικελὶ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας. Κάτοικοι 850, ἀσχολούμενοι μᾶλλον εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐλαίας. Ἀντ' αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν 2000 τοῦρκοι. Ἐκκλησίαι: τοῦ Ἁγ. Χαραλάμπους καὶ τὰ παρεκκλήσια ἁγ. Παρασκευὴ καὶ ἁγ. Ἀθανάσιος, μεθ' ἑνὸς ἱερέως. Τὸ σχολεῖον ἀπετελεῖτο ἐκ 4 τάξεων (ἀνάμικτον) μὲ 90 μαθητάς, ἑνὸς διδασκάλου καὶ μιᾶς διδασκαλίσσης. Αἱ Κοινοτικαὶ δαπάναι ἀνήρχοντο εἰς 130 λίρ. τουρκ. Ἡ Κοινότης ἐξ ἰδίων της συνετήρει τὸ ὑδραγωγεῖον, τοὺς δρόμους καὶ τοὺς φανοὺς τῶν συνοικιῶν.

ΚΑΠΑΚΟΥΜ. Κεῖται μεταξὺ Μακαρονίας καὶ Δικελί. Καθαρῶς Ἑλλ. χωρίον. Κάτοικοι 760. Ἀντ' αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν 1000 τοῦρκοι. Ἐκκλησίαι: τοῦ ἁγ. Γεωργίου καὶ τὸ παρεκκλήσιον

ἁγ. Παρασκευή, μεθ' ἑνὸς ἱερέως τοῦ εὐπαιδεύτου καὶ δραστηρίου ἱερομονάχου κ. Εὐαγγ. Κολυβᾶ, εἰς τὸν ζῆλον τοῦ ὁποίου ἡ κοινότης αὕτη ὄχι μόνον ὤφειλε τὴν βελτίωσιν πολλῶν κακῶς ἐχόντων, ἀλλ' ἐὰν δὲν ἐπήρχετο ὁ διωγμός, θὰ ἐπισκευάζοντο οἱ δρόμοι τοῦ χωρίου, θὰ ἐτοποθετοῦντο εἰς τὰς συνοικίας φανοί, θὰ ἐπεσκευάζετο ὁ ναὸς καὶ θὰ κατηρτίζετο τὸ σχολεῖον ὅπερ καὶ τὸ σπουδαιότερον. Τὸ σχολεῖον ἀπετελεῖτο ἐκ 4 τάξεων μὲ 78 μαθητὰς καὶ δύο διδασκάλους (μετὰ τοῦ ἱερέως). Κοινοτικαὶ δαπᾶναι 100 λ. τουρκ.

ΜΑΚΑΡΟΝΙΑ. Τὸ ὡραιότατον, κατάφυτον καί παράλιον τοῦτο χωρίον εἶναι ἰδιόκτητον τῶν ἀδελφῶν Ἡλιοπούλου. Ἡ οὕτως εἰπεῖν μικρὰ αὕτη δημοκρατία, ἡ διευθυνομένη κυρίως ὑπὸ τοῦ πατριωτικοῦ κ. Ἠλία Ἡλιοπούλου, ὑ)προξένου τῆς Ἀγγλίας ἐν Κυδωνίαις—Περγάμου ὄχι μόνον ἦτο Γεωργικὸς σταθμὸς πρώτης τάξεως ἀλλὰ καὶ ποικιλοτρόπως ἔδρασε καθ' ὅλην τὴν περιοχὴν Περγάμου—Κυδωνιῶν διὸ καὶ ἐνομίζετο ὑπὸ τῆς Τουρκ. Κυβερνήσεως ὡς κέντρον Ἑλλ. προπαγάνδας. Ὡς ἐκ τούτου ἡ Κυβέρνησις πάντοτε ἐφρόντιζε νὰ ἐκμηδενίσῃ ταύτην. Κατὰ τὸ 1893 ἠθέλησε νὰ ἐγκαταστήσῃ μετανάστας, διὸ καὶ ἀπεβίβασεν ἀρκετοὺς τοιούτους, τοὺς ὁποίους κατόπιν ἠναγκάσθη ἡ ἰδία πάλιν δι' ἐνόπλου στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως νὰ ἐκδιώξῃ ἅμα ὡς κατῆλθον πρὸ αὐτῆς δύο Ἀγγλικὰ πολεμικά. Κάτοικοι 200, ἀσχολούμενοι εἰς γεωργικὰ ἔργα. Ἐκκλησίαι: τοῦ ἁγ. Σπυρίδωνος, τοῦ ἁγ. Δημητρίου, τῆς ἁγ. Παρασκευῆς καὶ τὰ παρεκκλήσια Προφήτης Ἠλίας καὶ δύο τοῦ ἁγ. Ἰωάννου, μεθ' ἑνὸς ἱερέως. Τὸ σχολεῖον εἶχεν 25 μαθητὰς

μὲ ἕνα διδάσκαλον. Κοινοτικαὶ δαπᾶναι 80 λ. τ., αἱ ὁποῖαι κατεβάλλοντο ὑπὸ τῶν κ. ἀδελ. Ἡλιοπούλου. Ἐργοστάσιον ἀτμοκίνητον ἀλευροποιείας.

ΑΓΙΑΣΜΑΤΙ. Τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται μεταξὺ τῶν Κυδωνιῶν καὶ τῆς Μακαρονίας. Οἱ τοῦρκοι αὐτοῦ εἶνε οἱ φανατικώτεροι καὶ πλουσιώτεροι τῆς περιχώρου. Τὸ κατὰ τῶν Ἑλλήνων μῖσος αὐτῶν εὑρίσκεται εἰς μέγαν βαθμόν. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε τὸ κέντρον τῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων νεοτουρκικῶν ἐνεργειῶν. Εἰς τὴν πυρπόλησιν τῶν Κυδωνιῶν τοῦ 1821 ὄχι μόνον συνετέλεσαν ἀλλὰ καὶ συμμετέσχον. Ἀλλὰ μήπως καὶ σήμερον ἀκόμη αἱ Κυδωνίαι δὲν διατρέχουν τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων ἐκ τῶν ἀσπόνδων τούτων διωκτῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ;

Κάτοικοι 900, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐλαίας. Ἀντ' αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν 1000 τοῦρκοι. Ἐκκλησίαι: τῆς ἁ γ. Παρασκευῆς καὶ τὰ παρεκκλήσια ἅ γ. Δημήτριος καὶ ἅ γ. Ἰωάννης μεθ' ἑνὸς ἱερέως. Τὸ σχολεῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ 4 τάξεις μὲ 65 μαθητὰς ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ἑνὸς διδασκάλου. Σωματεῖον ἡ «Ὁμόνοια μὲ φιλεκπαιδευτικὸν σκοπόν. Κοινοτικαὶ δαπᾶναι λ. τουρκ. 75.

ΤΣΑΝΔΑΡΛΙ. Χωρίον παράλιον μὲ δύο λιμένας καὶ μὲ κλῖμα ὑγιές. Κάτοικοι 1500 ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἁλιείαν. Ἀντ' αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν 2500 μουσουλμᾶνοι. Ἐκκλησίαι: Ἅγ. Γεώργιος καὶ τὰ παρεκκλήσια Ἅγ. Νικόλαος καὶ Ἁγ. Παρασκευὴ μεθ' ἑνὸς ἱερέως τοῦ λογίου Γεωργ. Φραγάκη, ὅστις ἦτο καὶ Ἀρχιερ. Ἐπίτροπος. Σχολεῖα: Ἀρρεναγωγεῖον ἐκ 4 τάξεων μὲ 100 μαθητὰς καὶ δύο διδα-

σκάλους. Παρθεναγωγεῖον ἐκ 3 τάξεων μὲ 75 μαθητρίας καὶ μίαν διδασκάλισσαν. Σωματεῖον φιλεκπαιδευτικὸν ὁ «Ἀρκεσίαλος». Ἡ φιλοπρόοδος αὕτη κοινότης ἐδαπάνα διὰ τὰς κοινοτικάς της ἀνάγκας 200 λ. Τ. Ἐτησίως παράγει 20 ἑκατ. ὀκάδ. ἄλας. Ἀτμοκίνητον ἐργοστάσιον τὸ τοῦ κ. Μιχ. Ὑψηλάντου.

ΚΛΗΣΕ-ΚΙΟΙ. Ὁ Ἑλληνικὸς αὐτοῦ συνοικισμὸς ἐκ Περγαμηνῶν, Μυτιληναίων καὶ Θεσσαλομαγνήτων ἤρχισε πρὸ 60 ἐτῶν. Κάτοικοι 900, οἱ ὁποῖοι ἠσχολοῦντο ἰδίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐλαίας καὶ βαλανιδέας. Κατ' ἔτος παράγει πλέον τῶν 15 χιλ. κανταρίων βαλανίδι καὶ πλέον τῶν 300 χιλ. ὀκάδων ἐλαίου. Ἀντ' αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν 1500 μουσουλμᾶνοι.

Ἐκκλησία: Ἡ τῶν Ἁγ. Κων)τίνου καὶ Ἑλένης μεθ' ἑνὸς ἱερέως. Σχολεῖον ἐκ 4 τάξεων μὲ 80 μαθητὰς καὶ ἕνα διδάσκαλον. Κοινοτικαὶ δαπάναι λ. τουρ. 80.

Ἐργοστάσια (ἐλαιοτριβεῖα) δύο τῶν κ. Κ. Φίλιογλου, Ι. Ράλλη, (ἀτμοκίνητον) καὶ Παπλαδέλι (μὲ κάζι).

ΣΑΚΡΑΝΙ. Κεῖται πολὺ πλησίον τοῦ Κλησὲ-κιοϊ. Κάτοικοι 130. Κατὰ τὸν νεοτουρκικὸν διωγμὸν ὑπέστησαν συμφορὰς φρικώδεις, αἱ ὁποῖαι ἐνέχουν ἀφαντάστους τραγικότητας. Οὔτε αὐτὰ τὰ νήπια ἐσεβάσθησαν τὰ ἄγρια ὄργανα τῶν νοθογενῶν νεοτούρκων. Πολλὰ τούτων ἐπασάλωσαν! Οἱ Ἐθνικοὶ μάρτυρες ἀνέρχονται εἰς 30.

ΚΑΛΑΡΓΑ. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε σύγχρονον τῆς Περγάμου. Οἱ κάτοικοι αὐτοῦ εἶναι λείψανα τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς χώρας ταύτης. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας τῆς Περγάμου. Κάτοι-

κοι 500, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν. Χωρίον καθαρῶς Ἑλληνικόν.

Ἀντ' αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν 800 μουσουλμάνοι. Ἐκκλησίαι: Ἡ τοῦ Προφ. Ἠλιοῦ καὶ τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Προφ. Ἠλιοῦ, μεθ' ἑνὸς ἱερέως. Σχολεῖον ἐκ 4 τάξεων μὲ 45 μαθητὰς καὶ ἕνα διδάσκαλον. Κοινοτικαὶ δαπάναι λ. τουρ. 100. Ἡ κοινότης δι' ἰδίων ἐξόδων της διετήρει καὶ νυκτοφύλακα.

ΣΑΤΣΙΦΛΙΚΙ. Ἀπέχει τῆς Καλάργης 20 λεπτά. Κάτοικοι 100. πάντες γεωργοί. Χωρίον καθαρῶς Ἑλληνικόν.

ΚΑΤΩ-ΚΙΡΚΛΑΡ. Τὸ χωρίον τοῦτο λέγεται ὅτι εἶναι ἀρχαιότερον τῆς Καλάργης. Κάτοικοι 70. Πρὸ 30 ἐτῶν ἦσαν 160.

ΣΑΝΤΖΙΔΕΣ. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι 200 περίπου ἐτῶν. Κατ' ἀρχὰς ἠρίθμει ὀλίγας οἰκογενείας. Πρὸ τοῦ 21 ἐγκατεστάθησαν καὶ Πελοποννήσιοι. Χωρίον καθαρῶς Ἑλληνικόν. Κάτοικοι 1000 ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν, ἰδίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐλαίας. Ἀντ' αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν 1600 μουσουλμάνοι. Ἐκκλησίαι: Ἡ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ τὰ παρεκκλήσια τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου καὶ τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς μεθ' ἑνὸς ἱερέως.

Σχολεῖα: Ἀρρεναγωγεῖον ἐκ 4 τάξεων μὲ 60 μαθητὰς καὶ ἕνα διδάσκαλον. Παρθεναγωγεῖον ἐκ δύο τάξεων μὲ 35 μαθητρίας καὶ μίαν διδασκάλισσαν. Κοινοτικαὶ δαπάναι 100 λ. τουρ. Ἐργοστάσια ἀτμοκίνητα τῶν ἀδελφῶν Ἀγάλια καὶ τῶν ἀδελφῶν Ἐγγλεζοπούλου. (Ἐλαιοτριβεῖα).

ΚΙΝΙΚΙΟΝ. Πρὸ 200 ἐτῶν ὀλίγον κατωτέρω τοῦ Κινικίου ὑπῆρχε τὸ χωρίον Χάλ-κιοϊ τοῦ

ὁποίου οἱ κάτοικοι ὡς ἐκ τῶν πλημμυρῶν τοῦ παραρρέοντος χειμάρρου Καρὰ-δερέ, ἠναγκάσθησαν νὰ κτίσωσιν ἄλλο χωρίον, τὸ Κινίκιον, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τοῦ ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ, Κονάκι ὠνομαζομένου τουρκιστί, ὅπου ὑπῆρχεν εἰς τὴν θέσιν ταύτην. Μετὰ τὴν ἵδρυσίν του ἤρχισε καὶ ὁ ἐκ Περγαμηνῶν, Μυτιληναίων καὶ ἰδίως Πελοποννησίων Ἑλληνικὸς συνοικισμὸς αὐτοῦ. Κάτοικοι 3100. (Τοῦρκοι 4 χιλ. καὶ Ἀρμένιοι 500) ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν (ἰδίως ἀμπελοφυτείαν) καὶ εἰς τὸ Ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένον ἰδίως ἀπὸ ἐξαγωγικῆς ἀπόψεως. Ἀντ' αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν 4 χιλ. μουσουλμᾶνοι. Καὶ ἀπὸ κοινοτικῆς ἀπόψεως δὲν ὑστέρει ἡ Κοινότης αὕτη. Εἶχε νοσοκομεῖον καὶ πλήρη ἀστικήν σχολήν, ἐκτὸς τοῦ μικτοῦ νηπιαγωγείου ἐξ 150 μαθητῶν μετὰ μιᾶς διδασκαλίσσης καὶ μιᾶς ἐντοπίας ὡς βοηθοῦ. Ἡ ἀστικὴ σχολὴ ἦτο ἀπὸ 6 τάξεις μὲ 120 μαθητὰς καὶ μὲ 5 διδασκάλους. Τὸ Παρθεναγωγεῖον ἦτο ἐκ 4 τάξεων μὲ 80 μαθητρίας καὶ μὲ 3 διδασκαλίσσας.

Ἐκκλησίαι: Ἡ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου καὶ ἡ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, μετὰ δύο ἱερέων καὶ ἑνὸς διακόνου. Ἀρχ. Ἐπίτροπος ἀρχ. Νικόδημος Κουκουζέλης. Αἱ κοινοτ. δαπάναι ἀνέρχοντο εἰς 650 λ. τουρ.

Ἐργοστάσια ἀτμοκίνητα: Τοῦ Ἀρ. Νικολάου, τοῦ Ἀθ. Γρατᾶ καὶ Δημ. Νικήτα (ἐκκοκιστικὰ τοῦ βάμβακος καὶ ἀλευροποιεῖα.)

ΠΟΡΓΙΑΤΖΙΚ. Ἀπέχει 1)4 τῆς ὥρας τοῦ Κινικίου· Κάτοικοι 100. Ἀτμοκίνητον ἐργοστάσιον (τοῦ βάμβακος) τοῦ Ν. Μακροπούλου.

ΚΑΣΙΚΤΣΗ. Κάτοικοι 250 ἀσχολούμενοι καὶ

εἰς τὴν αἰγοτροφίαν. Ἀντ᾽ αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν 400 μουσουλμᾶνοι. Οἱ πλεῖστοι τούτων κατάγονται ἐκ Μυτιλήνης. Σχολεῖον μετὰ 30 μαθητῶν καὶ ἑνὸς διδασκάλου. Κοινοτ. δαπάναι 30 λ. τουρ.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΧΩΡΙΟΝ. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι καθαρῶς Ἑλληνικόν διὸ καὶ οἱ Τοῦρκοι ὠνόμαζον αὐτὸ Γκιαβοὺρ-κιοϊ (χωρίον ἀπίστων). Κάτοικοι 860 ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν. Οἱ πλεῖστοι σχεδὸν κατάγονται ἐκ Φίλιας τῆς Μυτιλήνης. Ἀντ᾽ αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν 1200 μουλσουλμᾶνοι. Ἐκκλησίαι: Τῶν Ἁγ. Κων)τίνου καὶ Ἑλένης μεθ᾽ ἑνὸς ἱερέως. Σχολεῖον ἐκ 4 τάξεων μὲ δύο διδασκάλους καὶ μὲ 85 μαθητάς. Ἡ κοινότης αὕτη εἶναι μόλις 80 ἐτῶν. Συντηρεῖ ἐξ ἰδίων της τοὺς δρόμους καὶ τοὺς φανοὺς τῶν συνοικιῶν. Αἱ κοινοτικαὶ δαπάναι ἀνέρχονται εἰς 175 λ. τουρκ.

ΖΑΝΑΖ. Ἀπέχει 1)2 ὥραν τοῦ Χρ)χωρίου. Κάτοικοι 100.

ΚΙΟΣΠΕΙΛΙ. Κάτοικοι 300, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν, ἰδίως εἰς τὴν καπνοφυτείαν. Ἀντ᾽ αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν 500 μουσουλμᾶνοι. Οἱ φιλόθρησκοι καὶ φιλότιμοι οὗτοι χωρικοὶ περιστοιχιζόμενοι ὑπὸ 2000 Τούρκων, ἕνα πόθον εἶχον πῶς νὰ ἀποκτήσουν Ἐκκλησίαν, ἱερέα καὶ Σχολεῖον, ἅτινα ἐστεροῦντο. Πρὸ 4 ἐτῶν ἐκτίσθη ἀνάλογος Ἐκκλησία τιμωμένη ἐπ᾽ ὀνόματι τῆς Παναγίας. Κατόπιν συνεστήθη καὶ τὸ Σχολεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἐφοίτουν 30 μαθηταί, τῶν ὁποίων διδάσκαλος ἦτο ὁ ἱερεύς. Εἰς τὴν ἵδρυσιν τῶν ἔργων τούτων τὰ μέγιστα συνετέλεσαν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ χωρίου τούτου κύριοι Ἐμμ. Χατζηγεωργίου καὶ Γεώργ. Κ. Χονδρονίκης, οἱ ὁ-

ποῖοι ἂν δὲν ἐπήρχετο ὁ διωγμός θὰ ἐφρόντιζον περὶ ὅλων τῶν κοινοτικῶν αὐτῶν ἀναγκῶν. Διὰ τὰς κοινοτικὰς δαπάνας κατ᾽ ἔτος ἐδαπανῶντο 60 λ. τουρ.

ΑΛΗ-ΒΕ·Ι·ΛΙ. Ἀπέχει ὀλίγα λεπτὰ τοῦ Κιοσπεϊλί. Κάτοικοι 40.

ΣΑΡΑΤΣΙΛΑΡ. Παρὰ τὸ Κιοσπεϊλί. Κάτοικοι 100.

ΠΟΥΡΟΥΤΖΕ-ΚΙΟ·Ι· Παρὰ τὸ Χρ)χώριον. Κάτοικοι 80.

ΑΓΙΑΣ-ΚΙΟ·Ι· Παρὰ τὸ Χρ)χώριον. Κάτοικοι 100.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ὁμογενῶν πάντων τῶν χωρίων, ὑπάρχουσι καὶ περὶ τὰς 100 οἰκογενείας, διεσκορπισμένοι εἰς τὰ διάφορα τουρκικὰ χωρία, ἐπαγγελόμενοι τὸν μυλωθρόν, τὸν κηπουρόν καὶ τὸν παντοπώλην.

Δον

ΓΕΩΡΓΙΑ—ΕΜΠΟΡΙΟΝ—ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ.

Ἡ ἀπέναντι τῆς νήσου Μυτιλήνης ἐπαρχία τῆς Περγάμου ἔχουσα 213 χωρία εἶναι μία ἀπὸ τὰς εὐφορωτέρας ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Ἀϊδινίου. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα γράφει ὁ Max Colli gnon ἡ περιοχὴ τῆς Περγάμου ἦτο τὸ πλουσιώτερον μέρος τῆς ἀρχαίας Μυσίας.

Ὁ Κάϊκος ποταμὸς (Βανάρ-τσάϊ) δύναται νὰ θεωρηθῇ διὰ τὴν Πέργαμον ὡς ὁ Νεῖλος διὰ τὴν Αἴγυπτον. Περιβρέχει τὰς περιφερείας (Κιρκ-Ἀγάτς, Σόμα καὶ ὅλην τὴν πεδιάδα τῆς Περγάμου καὶ ἐκβάλλει μεταξὺ Τσανδαρλῆ καὶ Ἀλισίκιοϊ. Ἑκατὸν χιλιόμετρα ὑπολογίζεται τὸ μῆκος τοῦ πο-

ταμοῦ, ἔνδεκα δὲ παραπόταμοι ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ Καΐκου καθιστοῦν τὰς περιβρεχομένας γαίας γονίμους. Δυστυχῶς ἕνεκεν ὀλιγωρίας τῆς κυβερνήσεως καταστρέφονται 200,000 στρέμματα ἐτησίως ἀπὸ τὴν ὑπερεκχείλισιν τοῦ ποταμοῦ ἐνῷ μὲ ὀλιγώτερον τοῦ ἑνὸς ἑκατομμ. φράγκων δύναται νὰ καταστῇ ἡ ἐπαρχία πλουσιωτάτη ἂν καθαρισθῇ ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ.

Τὰ κυριώτερα προϊόντα εἶναι τὰ ἑξῆς: Κουκιά, κριθή, σῖτος, βάμβαξ, σησάμια, ροβίθια, βαλανίδι, ἔλαια, σουλτανῖναι, ἀραβόσιτος, κουκουνάρια, κηρός, μέλι, κηκίδαι καὶ πολλὰ ἄλλα μικροτέρας παραγωγῆς, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία κυμαίνεται μεταξὺ τῶν 7—10 ἑκατομ. δραχ.

Αἱ καλλιεργούμεναι γαῖαι ἀνέρχονται εἰς 600 000 στρέμματα ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 200,000 εἶναι κτήματα ἑλλήνων. Ἡ σπορὰ ὑπολογίζεται εἰς 800 000 κοιλὰ Κων)πόλεως, ὁ δὲ μέσος ὅρος παραγωγῆς διὰ μὲν τὰ σιτηρὰ ἡ ἀπόδοσις εἶναι ἑξαπλασία, διὰ δὲ τὰ καλοκαιρινὰ δεκαπλασία.

Ὡς ἐκ τῆς ἀγνοίας τῶν χημικῶν λιπασμάτων κυρίως φωσφορικῶν καὶ τῆς καλῆς ἀροτριάσεως, οἱ γεωργοὶ σπείρουν πολὺ καὶ θερίζουν ὀλίγον. διὰ τὴν ἀροτρίασιν τῆς γῆς ταύτης γίνεται χρῆσις 7,000 ἀρότρων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα εἶναι Ἀγγλικὰ καὶ Ἀμερικανικὰ καὶ 500 περίπου ἑλληνικά. Θεριστικαὶ μηχαναὶ ὑπῆρχον πλέον τῶν 200 καὶ 6 μόνον ἁλωνιστικαί.

Ἡ ἀμπελοφυτεία εἶναι ἀνεπτυγμένη ὁπωσδήποτε εἰς τὸ Κινίκιον, ἰδίως τῆς σουλτανίνης, τῆς ὁποίας ἡ παραγωγὴ ἔφθασεν εἰς 1,000 000 ὀκ. Ὅλη ἡ ἐπαρχία ἔχει 12,000 στρέμ. ἐκ τῶν ὁποίων 5,000 μόνον εἰς Πέργαμον.

Ἡ καπνοφυτεία μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἤρχισε νὰ ἀναπτύσηται. Ἂν ἡ καλλιέργεια αὐτῆς ἦτο συστηματικὴ ἀπὸ ἐτῶν, ἡ ἐπαρχία θὰ ἠδύνατο νὰ πλουτίσῃ. Καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ εἰδικοῦ καλλιεργητοῦ κ. Ἀριστ. Μουσκέτα, ἡ παραγωγὴ τῶν καπνῶν, ἰδίως τοῦ μυρωδάτου, ηὔξανε μεγάλως. Ἡ παραγωγὴ αὐτοῦ πρὸ δεκαετίας ἀνήρχετο εἰς 300 χιλ. ὀκ. καὶ ἤδη εἰς 550 χιλ. ὀκ.

Ἡ κτηνοτροφία ἔβαινε παραλλήλως τῇ γεωργίᾳ. Ἡ ἔλλειψις τεχνικῶν βοσκῶν δὲν ἐπέτρεπε τὴν βελτίωσιν τῆς κτηνοτροφίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ κυβερνητικὴ πρόνοια ἠμπόδιζε τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς. Ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν κτηνῶν ἀνήρχετο εἰς 100 χιλ. πρόβατα, 40 χιλ. αἶγες, 15 χιλ. βόες, 6 χιλ. ἵπποι, 10 χιλ. ὄνοι, 500 ἡμίονοι, 2000 κάμηλοι καὶ 1500 βούβαλοι. Ἐκ τούτων 60 χιλ. πρόβατα, 5 χιλ. αἶγες, 6 χιλ. βόες, 2 χιλ. ἵπποι, 4 χιλ. ὄνοι καὶ 200 κάμηλοι ἀνῆκον εἰς Ἕλληνας.

Ὁ τυρὸς τῆς Περγάμου, μ' ὅλα τὰ ἐλλειπῆ μέσα τῆς παρασκευῆς αὐτοῦ ἦτο καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν πεφημισμένος λόγῳ τῆς ἀρίστης ποιότητος αὐτοῦ.

Ἐμπορικῶς, ἡ περιοχὴ Περγάμου εἶναι ἕν ἀπὸ τὰ καλήτερα κέντρα εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς τοῦ Νομοῦ Σμύρνης. Οἱ ἀριθμοὶ μόνον τῆς εἰσαγωγῆς φρ. 3,000,000 καὶ ἐξαγωγῆς φρ. 8,000,000 εἶναι ἀρκετοὶ διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις ὁποίαν σπουδαιότητα ἔχει ἐμπορικῶς τὸ διαμέρισμα Περγάμου.

Διὰ τῶν λιμένων ἡ Ἐπαρχία ἐξῆγεν 20,000 τόννους ἐμπορευμάτων. Δέκα πέντε μεγάλα ἀτμόπλοια ἐτησίως προσήγγιζον εἰς Δικελῆ διὰ φόρ-

τωσιν κατ᾽ εὐθεῖαν δι᾽ Εὐρώπην κουκκιῶν καὶ κριθῆς.Πλεῖστα ἀτμόπλοια μικρότερα καὶ ἑκατοντάδες πλοιαρίων μετέφερουν εἰς Σμύρνην, Μυτιλήνην καὶ τὰς λοιπὰς νήσους διάφορα ἐμπορεύματα.

Ἡ Πέργαμος διενήργει φορτώσεις καὶ διὰ ξηρᾶς σιδηροδρομικῶς μέσον Σόμα.

Ἡ εἰσαγωγὴ Περγάμου διενεργεῖτο διὰ τοῦ λιμένος Σμύρνης καὶ κατὰ δεύτερον λόγον διὰ τῶν τῆς Κων)πόλεως, Μυτιλήνης καὶ Θεσσαλονίκης. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διενεργεῖτο εἰσαγωγὴ καὶ ἐξ Εὐρώπης ἀπ᾽ εὐθείας ὡς σίδηρα, ὑφάσματα, σακκιὰ καὶ ἄ.

Ἡ πλείστη ἐξαγωγὴ τῆς Περγάμου εἶναι εἰς Ἀγγλίαν (κουκκιά, κριθή, βαλανίδι), Γαλλίαν (κριθὴ) καὶ Ἑλλάδα (βαμβάκια).

Τὸ ἐμπόριον τῆς Περγάμου τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο ἀποκλειστικῶς εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, καθὼς καὶ ἡ βιομηχανία, ὑπεβοήθησε καὶ ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς, ἥτις ἵδρυσε ὑ)πρακτορεῖον ἀπὸ τοῦ 1908. Πέντε ἑκατομμύρ. φρ. διέθεσεν εἰς τὰς ἀγορὰς Περγάμου καὶ Σόμα.

Ὁ Καζᾶς (ἐπαρχία) τῆς Περγάμου κατὰ τὴν τελευταίαν 25τίαν ἔκαμε τεραστίας προόδους. Τὰ παράλια ἦσαν Ἑλληνικά, οἱ Ἕλληνες ἀριθμητικῶς ηὔξανον ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι ἔμενον στάσιμοι.

Τὴν πρόοδον ταύτην ἀντιληφθεὶς ὁ πρὸ τετραετίας ἐπισκεφθεὶς τὴν Πέργαμον Ἄγγλος Πρεσβευτὴς Sir Geraed Lowther ἐξέφρασε τὸν θαυμασμόν του καὶ ἠρώτησε τὸν φιλοξενοῦντα αὐτὸν κ. Α. Σοφιανόν. «Μὰ δὲν ὑπάρχουν Τοῦρκοι εἰς Πέργαμον;» Ἡ δέουσα ἀπάντησις τῷ ἐδόθη.

Ὁ δὲ κ. Bompard Γάλλος Πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁπότε πρὸ τριετίας ἐπεσκέφθη τὴν Πέργαμον οἰκογενειακῶς διὰ τὰς ἀρχαιότητας ἐξεφράσθη κολακευτικώτατα διὰ τὴν δρᾶσιν καὶ πρόοδον τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου.

Δυστύχημα εἶναι ὅτι ὄχι μόνον οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπίσημοι δὲν ἔχουν ἰδέαν διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Οἱ ὀλιγώτερον ἐπισκεφθέντες τὴν Πέργαμον εἶναι οἱ Ἕλληνες, οἱ δὲ περισσότερον οἱ Γερμανοὶ καὶ Αὐστριακοί.

Ἡ ἐπαρχία Περγάμου ὑστερεῖ βιομηχανικῶς ὡς καὶ ὅλα τὰ μέρη τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Μικρὰ βιομηχανία δερμάτων ὑπάρχει δι' ἐπιτόπιον κατανάλωσιν καὶ ὀλίγιστοι τάπητες κατασκευαζόμενοι ὑπὸ τῶν νομαδικῶν φυλῶν (Γιουρούκιδων). Ὑπὸ βιομηχανικὴν ἔποψιν ἡ Πέργαμος δὲν ἔχει τίποτε νὰ ἐπιδείξῃ δύναται δὲ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποκλειστικῶς γεωργικὸν διαμέρισμα ἐμπορευόμενον τὰ ἐμπορεύματα τῆς ἰδίας παραγωγῆς του.

Μικρὰ βιομηχανία εἶναι τὰ στραγάλια ψήσιμον δηλ. τῶν ροβιθιῶν. Τοιαῦτα παρασκευάζονται ἕως 15 χιλ. σακκιὰ περίπου καὶ στέλλονται εἰς Βάρναν καὶ Θεσσαλονίκην. Αἱ ἐκκοκιστικαὶ μηχαναὶ ἐκκοκίζουν 4 χιλ. δέματα βάμβακος ἐτησίως, οἱ ἐλαιόμυλοι πλέον τῶν 750 χιλ. ὀκάδων ἐλαιῶν, οἱ δὲ ἀλευρόμυλοι ὑπὲρ τὰς 500 χιλ. ὀκ. ἀλεύρου.

Μεταλλεῖα πλούσια σιδήρου, ἀντιμονίου, καὶ χρυσοῦ, ἀκόμη ὑπάρχουν δάση ἀνεκμετάλλευτα, γαῖαι εὔφοροι δυνάμεναι νὰ παραγάγουν διπλὴν ἐσοδείαν, ποταμοὶ δυνάμενοι νὰ περιβρέξωσι χι-

λιάδας στρεμμάτων γαιῶν καὶ νὰ δόσουν κινητήριον δύναμιν εἰς πολλὰ ἐργοστάσια, ὑπάρχουν εἰς ὅλην τὴν περιφέρειαν καθιστῶντες τὴν ἐπαρχίαν Περγάμου τὸ εὐφορώτερον μέρος ὅλης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Α. Γ. ΣΟΦΙΑΝΟΣ
Συνδιευθυντὴς τῆς Τραπέζης Ἀνατολῆς
ἐν Περγάμῳ

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

Κατοίκων καὶ Κοινοτικῆς καταστάσεως

Πόλεις-Χωρία	Ὁμογεν. πληθυσμ.	Ἐκκλησ.	Παρεκκλ.	Ἱερεῖς	Σύλλογοι	Νοσοκομ.	Σχολεῖα	Μαθηταί	Μαθήτρ.	Διδάσκαλ.	Κοιν. δαπάν. λ. Τ.	Ἐγκαταστ. Μουσουλ.
1) Πέργαμος	8000	2	5	5	6	1	3	355	260	14	1600	18000
2) Δικελὶ	4000	2	5	2	2	—	2	185	135	6	500	7000
3) Ἰσμαϊλὰρ	400	1	—	1	—	—	—	—	—	—	50	500
4) Ἀτζανὸς	850	2	2	1	—	—	1	55	35	2	130	2000
5) Καπακοὺμ	760	1	1	1	—	—	1	50	28	1	100	1000
6) Μακαρονία	200	3	2	1	—	—	1	15	10	1	80	—
7) Ἁγιασμάτι	900	1	2	1	1	—	1	40	25	1	75	1000
8) Τσανδαρλῆ	1500	1	2	1	1	—	2	100	75	3	200	2500
9) Κλησὲ κιοϊ	900	1	—	1	—	—	1	55	25	1	80	1500
10) Σακράνι	130	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11) Κάλαργα	500	1	1	1	—	—	1	30	15	1	100	800
12) Σατσιφλίκι	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200
13) Κάτω-Κιρκλὰρ	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14) Σαντζίδες	1000	1	2	1	—	—	2	60	35	2	100	1600
15) Κινίκιον	3100	2	—	3	—	1	2	200	150	10	650	4000
16) Πυργιατζὶκ	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17) Κασικτσῆ	250	—	—	—	—	—	1	20	10	1	35	400
18) Χρ)χώριον	860	1	—	1	—	—	1	55	30	2	175	1200
19) Ζάναζ	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20) Κιοσπεϊλὶ	300	1	—	1	—	—	1	20	10	—	60	500
21) Ἀλῆ-Βεϊλὶ	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22) Σαρατζιλὰρ	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23) Ἁγιασκιοϊ	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24) Πουρουλτζεκιοϊ	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Διάφ. Χωρία Τουρ.	600											
Τὸ ὅλον	24940	20	22	21	10	2	20	1240	843	45	3935	42200

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΣΚΕΨΕΙΣ—ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ—Ο ΔΙΩΓΜΟΣ.

ΤΟΙΑΥΤΗ ἦτο ἐν ὀλίγοις ἡ θέσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἐπαρχίας Περγάμου. Τοιαύτη ἦτο ἡ κοινονικὴ καὶ κοινοτικὴ αὐτοῦ ἀνάπτυξις ἥτις ὁμολογουμένως ἦτο μεγάλη πολὺ περισσότερον ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι πάντα ταῦτα ἔπραττε ΜΟΝΟΣ του ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξωτερικῆς βοηθείας. Ὁ ἀνωτέρω πίναξ ἀνακεφαλαιῶν ὅλην σχεδὸν τὴν κοινοτικὴν τῆς ἐπαρχίας κατάστασιν μὲ ἀριθμοὺς πραγματικοὺς εἶναι εὔγλωττος ἀπόδειξις τῆς λαμπρᾶς αὐτῆς σταδιοδρομίας Καὶ ἡ κολοσσιαία ὄντως αὕτη ἐργασία ἡ παραχθεῖσα μὲ τόσα βάσανα ἀπαισίας δουλείας ἠρίθμει βίον μόλις 50 ἐτῶν. Καὶ δὲν θὰ ἐσταμάτα μέχρις ἐδῶ ἡ πρόοδος αὕτη, διότι πλειστάκις ὁ Περγαμηνὸς λαὸς καὶ ὁ τοῦ μικροτέρου ἀκόμη χωρίου τῆς ἐπαρχίας Περγάμου ἀπέδειξεν ὅτι διὰ τὰ σχολεῖα του, τοὺς ναούς του καὶ τὰ ἄλλα ἱδρύματα εἶνε ἀνεξάντλητος εἰς θυσίας.

Καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Κοινότης τῆς Περγάμου ἐσκέπτετο νὰ περιβάλῃ μὲ τὴν ἠθικήν της προστασίαν τὰς πέριξ μικρὰς Κοινότητας καὶ νὰ διοργανώσῃ τὰ σχολεῖα αὐτῶν δι' ἑνὸς ἐνιαίου προγράμματος, ἀπεφασίζετο δὲ ἡ μεταρρύθμισις τῶν σχολικῶν κτιρίων καὶ ἡ σύστασις τελείου ἡμιγυμνασίου καὶ ἡ μεταφορὰ τοῦ νεκροταφείου ἔξω τῆς πόλεως. ἡ ἵδρυσις νυκτερινῆς σχολῆς, ἡ δὲ Κοινότης ἀνέλαβε τὴν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐκπαίδευσιν ἀπόρων νέων καὶ ἀπεφασίζετο ἡ σύστασις εὐπρεποῦς λέσχης καὶ μουσικοῦ συλλόγου, ἡ ἵδρυσις τυπογραφείου μετ' ἐφημερίδος (1), ἱδρύετο δὲ ὑπὸ ἐντοπίας Ἑλλ. ἑταιρίας ἐργοστάσιον ἠλεκτροφωτισμοῦ μετὰ κινηματογράφου (2) καθ' ἣν στιγμὴν ἀπεκατεστάθη ὑπὸ Ἑλλ. ἐντοπίας ἑταιρίας (3) ἡ δι' αὐτοκινήτων συγκοινωνία τῆς Περγάμου μετὰ τῶν πέριξ χωρίων καὶ μετεβάλλετο εἰς πραγματικὸν ἄλσος ὁ πέριξ τῆς ἁγ. Καστριανῆς χῶρος χάριν περιπάτου ὑπὸ τῆς ὁμωνύμου ἀδελφότητος, καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὰ πιεστήρια ἔργον πολύτιμον διὰ τὴν σύγχρονον ἰδίως ἱστορίαν τῆς Περγάμου περιγράφον ὅλας τὰς παραδόσεις, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Περγαμηνῶν ὑπὸ τοῦ κ. Ἀρ. Σο-

(1) Τῆς ἐφημερίδος παρεχωρήθη ἡ ἄδεια ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸν Γεώργ. Κ. Χονδρονίκην ὑπὸ τὸ ὄνομα «Νεα Πέργαμος».

(2) Ἡ ἑταιρία αὕτη ἀπετελέσθη ὑπὸ τῶν κ. κ. Χρ. Κασκασιάδου καὶ Κ. Χ" Λεονταρῆ.

(3) ὑπὸ τῶν Γεωργίου Ν. Κανέλλη καὶ Στ. Λισβορίτου.

φιανοῦ, αἱ δὲ Κοινότητες ἰδίως Κινικίου, Δικελὶ καὶ Τσανδαρλί, ἐσκέπτοντο περὶ βελτιώσεως τῶν κοινοτικῶν αὐτῶν πραγμάτων, καθ' ἣν στιγμὴν τέλος ἡ Α. Σ. ὁ ἅγ. Ἐφέσου ἀπεφάσισε νὰ ἀνακηρύξῃ τὴν Ἐπαρχίαν Περγάμου εἰς Ἐπισκοπήν, λαῖλαψ πρωτοφανής, λαῖλαψ ἀγρία καὶ ἀκατάσχετος, ἐν ροπῇ ὀφθαλμοῦ, τὰ πάντα παρέσυρε, τὰ πάντα ἐξεμηδένισεν.

Καὶ ὁ ἀκμαῖος οὗτος Ἑλλην. πληθυσμὸς ἠναγκάσθη πρὸ τῆς βίας, πρὸ τῶν δολοφονιῶν καὶ παντοίων ἀτιμώσεων τῶν νοθογενῶν νεοτούρκων νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρῴαν γῆν, τοὺς ἱεροὺς ναούς, τοὺς τάφους τῶν πατέρων του εἰς τὴν διάκρισιν τῶν μαινομένων τούτων τεράτων κατὰ παντὸς Ἑλληνικοῦ καὶ νὰ τραπῇ μακρὰν αὐτῶν, μακρὰν τῆς προγονικῆς αὐτοῦ παρακαταθήκης ΤΗΝ 27 ΜΑΪΟΥ 1914.

Ἡ ἀναγκαστικὴ αὕτη καὶ βιαία ἔξοδος τῶν Περγαμηνῶν καὶ λοιπῶν κατοίκων τῆς Ἐπαρχίας εἶναι τόσον τραγική, τόσον σπαραξικάρδιος, τόσον συγκινητικὴ εἰς σκηνὰς ὥστε καθίσταται ἀπερίγραπτος.

Ἡ Πέργαμος ἐντὸς δύο ὡρῶν ἐξεκενώθη. Τὰ πέριξ αὐτῆς χωρία ἄλλα ἐνωρίτερον καὶ ἄλλα ἀργότερον ὑπέστησαν τὴν αὐτὴν τύχην. Ἡ Ἑλληνοπρεπὴς καὶ ἀρχαιοπρεπὴς Πέργαμος, αἱ ὡραῖαι κωμοπόλεις Δικελί, Τσανδαρλῆ, Σαντζίδες καὶ λοιπαὶ δὲν ὑφίστανται πλέον. Οἱ κάτοικοι αὐτῶν οἱ διεσκορπισμένοι τῇδε κἀκεῖσε ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος κινδυνεύουσι ΤΑ ΠΑΝΤΑ . . . .

Καὶ ἤδη τάφος ἀχανὴς σκεπάζει τὴν περίλαμπρον ταύτην χώραν, ἥτις διέπρεψε καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους. Καὶ μόνον εἰς ἡμᾶς ἐνταῦθα ἕνας ὑπόκωφος βόμβος τῶν σιωπηλῶν κωδώνων τῶν ἱερῶν ἡμῶν ναῶν διοχετεύεται εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν ὡς ἕνας μυστικὸς θρῆνος.

Ἡ Ἀκρόπολις, τὸ ἱερὸν τοῦτο ἔδαφος τῶν Ἀτταλιδῶν, περιβάλλεται ἤδη ὑπὸ μιᾶς νεκρικῆς καὶ πενθίμου περιβολῆς. Αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως ἐπληρώθησαν ἱερῶν εἰκόνων καὶ ἀναριθμήτων βιβλίων, προκαλοῦσαι οὕτω ἕνα πικρὸν συναίσθημα ὀδύνης καὶ σπαραγμοῦ.

***

Ἀλλὰ τίς ἡ ἀφορμή, ποῖα τὰ αἴτια τὰ προκαλέσαντα τὸν διωγμὸν τοῦτον, ὅστις ὑπενθυμίζει ἡμῖν ἐν ὅλῃ τῇ τραγικότητι αὐτοῦ καὶ τοὺς κατὰ τὸ 1685 τρομεροὺς διωγμοὺς καὶ τὰς διαβοήτους ἐπισταθμίας τῶν ἀτυχῶν Οὐγενότων;

Ἄραγε ἐξωτερικαὶ ὑποβολαί, ὡς λέγουσιν, ἕνεκα πολιτικῶν λόγων, ἢ ὁ Ἑλληνισμὸς οὗτος προσεφέρθη θῦμα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ἐλευθερίας τῶν νήσων Λέσβου καὶ Χίου ὡς λέγουσι πάλιν ἄλλοι βασιζόμενοι καὶ δικαίως εἰς τὰς ἐπισήμους δηλώσεις τοῦ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτοῦ τῆς Τουρκίας Γκαλὴπ Κεμαλῆ βέη, ὅστις εἶπεν ὅτι «ἡ ἡσυχία τῶν Ἑλλήνων τῆς Μ. Ἀσίας ἀπαιτεῖ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν δύο αὐτῶν νήσων. Ἐὰν ἡ Ἑλλὰς κρατήσῃ αὐτὰς θὰ εὑρεθῶμεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τοὺς καταδυναστεύσωμεν», εἰς τὰς τοῦ Βαλῆ Σμύρνης Ραχμῆ, ὅστις εἶπεν ὅτι «θὰ ἀναγκασθῶμεν νὰ καθαρίσωμεν τὴν Μ. Ἀσίαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἐὰν ἡ Εὐρώπη λυπηθῇ θὰ ζητήσωμεν συγγνώμην, θὰ πληρώσωμεν ἀποζημιώσεις,

ἀλλὰ θὰ ἐξακολουθήσωμεν» καὶ εἰς ἄλλας παρομοίας τοιαύτας ἄλλων Κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων ὡς τοῦ δημάρχου Περγάμου ὅστις εἶπεν εἰς ἔγκριτον Περγαμηνὸν ὅτι «αὐτὰ εἶναι ἀποτελέσματα τῆς ἑλληνικῆς (γιουνανλῆ) πολιτικῆς».

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι οὐδεὶς οὐδέποτε ἀνέμενε τοιαύτην τῶν πραγμάτων τροπήν. Οὐδεὶς οὐδέποτε, ὁμολογουμένως, ἤλπιζε κατόπιν τῆς τόσῳ περιλάμπρου τοῦ Ἕλλην. Κράτους ἀνορθώσεως, νὰ ὑποστῇ ὁ ὑπόδουλος Ἑλληνισμὸς τόσον παρὰ τῶν βαρβάρων καὶ νοθευγενῶν νεοτούρκων, ὅσον καὶ παρὰ τῶν ἀγρίων καὶ κτηνανθρώπων βουλγάρων, τοὺς ἀπηνεῖς τούτους διωγμούς, τὰς φριικιαστικὰς ἀτιμώσεις, τοὺς ἀπροκαλύπτους ἐξευτελισμοὺς καὶ τὰς ταπεινώσεις ταύτας, αἱ ὁποῖαι ἀντανακλῶσι καὶ ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

Οἱ πάντες ἐνομίζομεν καὶ εἴχομεν προσκτήσει τὴν γενικὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος ἀνδρωθέν, κραταιωθὲν καὶ λαμπρυνθὲν διὰ τῶν ἐπικῶν του ἀγώνων θὰ συνέτεινεν ὁπωσδήποτε εἰς τὴν καλλιτέρευσιν τῆς τύχης τῶν ὑπὸ τὸν ἀτιμωτικὸν ζυγὸν δούλων τέκνων του. Ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ ἐλπίδες αὗται καὶ αἱ πεποιθήσεις ἀπεδείχθησαν φροῦδαι.

***

Τοὺς προμελετηθέντας καὶ ὀργανωθέντας τούτους νεοτουρκικοὺς διωγμοὺς κατ' ἀρχὴν πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὴν βαρβαρότητα τῶν νεοτούρκων, ἥτις ἀποτελεῖ «θεμελιώδη νόμον τῶν βαρβάρων κρατῶν», εἰς τὸν φόβον αὐτῶν ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας ἂν δὲν διωργανώθη πάντως θὰ διωργανοῦτο δι' εὔθετον δῆθεν χρόνον καὶ κατόπιν εἰς ἄλλας ἀφορμὰς καὶ αἰτίας, τὰς ὁποίας βεβαίως ὁ χρόνος θὰ μᾶς καταστήσῃ γνωστάς.

Ἄλλως τε αὐτὴ ἡ νεοτουρκικὴ ἐφημερὶς «Ἰττιχάτ» Σμύρνης ἐδημοσίευσε τὸ κακοῦργον πρόγραμμα τῆς συστηματικῆς ἐξοντώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Τουρκίας.

Ἡ πραγματοποίησις αὕτη προγράμματος τόσον ποταποῦ, τὸ ὁποῖον συνετάχθη κατόπιν πολλῆς ὡς φαίνεται μελέτης ὑπὸ τῆς παράφρονος σπείρας τῆς Σταμπούλ, ἥτις διευθύνει ἀκόμη τὰς τύχας τῆς καταρρεούσης ταύτης Αὐτοκρατορίας, εἶνε συνέχεια τῆς ἱστορίας τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἰσλάμ.

Κατὰ δεύτερον λόγον δὲν ἐπιτρέπεται ἄραγε νὰ ἀποδώσωμεν τοὺς διωγμοὺς τούτους καὶ εἰς τὸ «πλήρωμα τοῦ χρόνου» ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας Ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως;

Διότι ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς ἱστορίας ποῖον τμῆμα τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος ἀπελευθερώθη ἄνευ θυσιῶν;

Αἱ θυσίαι καὶ τὰ ὁλοκαυτώματα τοῦ 1821 ἐπέφερον τὴν Ἀνάστασιν τῆς μικρᾶς ἐκείνης γωνίας.

Αἱ σφαγαὶ καὶ οἱ ἀγῶνες τῆς Σάμου κατέστησαν ταύτην ἐλευθέραν. Αἱ σφαγαὶ καὶ αἱ πολυχρόνιοι θυσίαι τῆς Κρήτης ἐπέφερον καὶ ταύτης τὴν Ἀνάστασιν. Αἱ δολοφονίαι, οἱ παντοῖοι διωγμοὶ καὶ οἱ μαρτυρικοὶ θάνατοι τόσον ἡρώων τῆς Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας ὡς τοῦ Μητροπολίτου Γρεβενῶν Αἰμιλιανοῦ, τοῦ Παύλου Μελᾶ καὶ ἄλλων προετοίμασαν τὴν Ἀνάστασιν αὐτῶν. Ἦλθεν ἤδη ἡ σει-

ίας ἥτις διὰ τῶν θυσιῶν καὶ ὁλοκαυτωμάτων τούτων
ἀνυπερθέτως τὴν Ἀνάστασιν αὐτῆς. Ὅθεν οὐδεμία
α ἐπιτρέπεται κατὰ τῶν Ἐθνικῶν ἡμῶν τούτων συμ-
ίαι θὰ ἐπιφέρωσι κατὰ φυσικὸν καὶ ἀπαράβατον νό-
εὐτυχεστέραν καὶ λαμπροτέραν εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τὰ
ίως.

τογοήτευσις ἐπιτρέπεται οὔτε εἶναι ἴδιον τοῦ χαρα-
Ἕλληνος, διότι οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἔπαθον πολὺ περισ-
ότι ἀποκαθισταμένης τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν ταχέως θὰ
ν ὅλας τὰς ζημίας ἡμῶν καὶ θὰ ἐπαναφέρωμεν τὰς
ς ἡμῶν πόλεις εἰς τὰς προτέρας αὐτῶν λαμπρὰς θέ-
παραδείγματα ἔχομεν τὰς πόλεις Χίον, Κυδωνίας
ἄλλας, αἱ ὁποῖαι διελθοῦσαι διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου
τῶν ἡ προαγωγή αὐτῶν εἶναι καταπληκτικὴ κα
ς.

θεωρήσωμεν ὑψίστην τιμὴν ἡμῶν ὅτι ἐθυσιάσθημεν
τῆς ἑδραιώσεως τῆς ἐλευθερίας τῆς νήσων
Χίου, ἥτις μέχρι τινος ἐκλονίζετο.

μαν τὸ τοιοῦτον τυγχάνει δεύτερος πολύτιμος τί-
ατος τῶν προσφύγων ὅπως κατὰ πρῶτον μὴ θεω-
εργετούμενοι καὶ κατὰ δεύτερον ὅπως ἡ μέριμνα
πολιτείας ὑπὲρ αὐτῶν ἔπρεπε καὶ πρέπει νὰ εἶναι
έρα καὶ λυσιτελεστέρα καὶ ὑπὲρ τῆς πλημ-
λψεως αὐτῶν (1) καὶ ὑπὲρ τῆς Ἐθνικῆς αὐτῶν ἀ-
ἥτις δυστυχῶς φαίνεται ὡς οὐτοπία! καὶ πα-
εἰς τινας (2), ἡ δὲ χώρα αὕτη τῆς Μ. Ἀσίας χα-
ς ΑΠΟΙΚΙΑ Ἑλληνικὴ ἐνῷ εἶναι ἀναπόσπαστον μέ-
ης Ἑλλάδος, καὶ διὰ τὸ ὁποῖον οὐδεὶς ποτὲ μέχρι
ἔστω καὶ Φαλμεράϊερ νὰ τὴν διαμφισβητήσῃ.

ρὰ πάσας τὰς ἀντιξόους ταύτας περιστάσεις, παρὰ
αταδρομὴν τῶν πολεμίων τῆς φυλῆς μας, παρὰ
α τοῦ παρελθόντος, παρ' αὐτὰ τέλος καὶ τὰ
ὀλισθήματα ἡμῶν αὐτῶν .... ἡ ΕΛΛΗΝΙΚΩ-
ΑΣΙΑ κατ' ἀναγκαῖον ἱστορικὸν νόμον θὰ ἀποτελέ-
ΣΤΟΝ μέρος τῆς ἐλευθέρας Ἑλληνικῆς πα-
ὡς ἐπιστῇ ἡ ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΗ ΩΡΑ.

ὅμως πρέπει νὰ ἐγκαρτερῶμεν ΠΡΟΘΥΜΟΙ εἰς
τῆς πατρίδος καὶ προσηλωμένοι εἰς τὴν ἀπεριόρι-
τὴν ΑΦΟΣΙΩΣΙΝ.

1 Μαΐου 1915. Γ. Κ. Χ.

τῶν ἐν Μυτιλήνῃ προσφύγων ἡ περίθαλψις ἦτο
ικῶς ἀνθρώπινος καὶ τοῦτο χάρις τῷ Γεν. Δι-
ρίῳ Μ. Πετυχάκῃ, ἐνῷ τῶν ἄλλων μερῶν καὶ ἰδίως
ας δυστυχῶς χειρίστη ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις.

ν τι ἐξέφρασε καθηγητὴς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν,
πολλὰ ἔτη τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» καὶ Ἀνατολίτης!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, Ἕλληνες-Λατῖνοι-Βυζαντινοί (οἱ παλαιότεροι αὐτῶν) Παυσανίας, Ἡρόδοτος, Πολύαινος, Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, Στράβων, Τίτος, Λίβιος, Πλίνιος, Εὐσέβιος, Γ. Παχυμέρης, Ζωναρᾶς καὶ ἄλλοι περιληφθέντες ἐν τῇ «Πατρολογίᾳ» ἐκδ. Migne.

Εὐρωπαῖοι Περιηγηταί: Spon (1675), Choiseul-Gouffier (1776), James Dallaway (1790), Charles Texier (1...

Σύγχρονοι συγγραφεῖς: Ἱστορία Παπαρηγοπούλου, Ἀσίας Ph. Le Bas.—Οἱ 7 ἀστέρες Ἀποκαλύψεως Γεωργάκη, Ἐγχειρίδιον Ἕλλην. Νομισματικῆς Ἰωάν. Σβορώνου (...ις).

Συγγράμματα καθαρῶς περὶ Περγάμου, εἰς ξένας.

(Τὰ σπουδαιότερα:)

Die Ergebnisse der Ausgrabungen zu Pergamon, τρεῖς μεγάλους τόμους ὑπὸ Conze, Humann, Bohn, Stilling, Raschdorff καὶ Frankel (1880-1881-1883-86). Βερολῖνον.

Das Südliche Stadtthor von Pergamon, ὑπὸ Dörpfeld 1901 Βερολῖνον.

Pergamos ὑπὸ Eduard Thraemer 1888 Λειψία.

Die Wasserleitungen von Pergamon Fr. Grκαὶ C. Schuchhard. Βερολῖνον 1888.

Die Münzen von Pergamon. H. von Fritze. Βερ. 1910.

Die Münzen der Dynastie von Pergamon. Imhoof.

Il Regno di pergamo. G. Cardinali. Ρώμη. 1906.

Geschicht des Königs Eumens II von Pergamon. Leipzig. Meischke. 1905.

Pergamon nuter Byzantinern und Osmanen. Gelzer. Βερολῖνον. 1903.

Pergamenisches Reich. M. H. E. Meier. 184...

De Pergamenorum Litteratura. C. Paercke.

Beschreibung der Skulpturen ans Pergamon. D...

Pro Pergamo. Conze. Βερολῖνον. 1898.

Pergamos. J. L. Ussing. 1899.

Pergame. Restauration et description des monments de l'Acropole. Em. Pontremoli καὶ Max Colligno. Παρίσιοι. 1900.

Antikes Zaubergerät aus Pergamon. R. wünsch.

Bericht über die arbeiten zu Pergamon, εἰς 7 μεγάλους εἰκονογραφημ. τόμους. Ἀπὸ τοῦ 1886-1898 καὶ ἀπὸ τοῦ 1900-1911. Conze, Dörpfeld, Kolbe, Philipson, Schuchhardt, H. von Prott,

ΠΡΟΣΕΧΩΣ

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ ΤΩΝ ΝΕΟΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΔΙΩΓΜΩΝ

Ὁ Νεοτουρκικὸς διωγμὸς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Περγάμου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος. Ἡ σημασία τῆς πόλεως Περγάμου καὶ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, ὑπὸ Ἀλ. Κολυφέτη, καθηγητοῦ.

Μέρος Αον. Προμυνήματα Διωγμοῦ.

Δηλώσεις Γκαλῆπ Κεμαλῆ—Συνκέντρωσις πολιαρίθμου στρατοῦ. καὶ πολεμεφοδίων ἐν Περγάμῳ.—Σχέδιον αἰφνιδιασμοῦ εἰς Μυτιλήνην Μποϊκοτάζ. Ζήτημα «Μικρασιατικοῦ Ἡμερολογίου.»—Τὰ ἐνοχοποιηθέντα πρόσωπα Α. Σοφιανός, Γ. Κοκκινέλης, Γ. Χονδρονίκης καὶ αἱ περιπέτειαι αὐτῶν.—Ἡ ἐπέμβασις τοῦ Κάϊζερ,—Νεότουρκοι καὶ Παλαιότουρκοι.

Μέρος Βον. Προπαρασκευαστικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Διωγμοῦ.

Διανομὴ φακέλλων.—Διανομὴ ὅπλων, βιβλιαρίων καὶ ὁδηγιῶν. Κηρύγματα εἰς τὰ Τσαμιὰ ὑπὸ ἐκτάκτων ἀπεσταλμένων. Περιοδεία διευθυντοῦ ἀστυνομίας Σμύρνης καὶ τοῦ Νομάρχου Ραχμῆ. Συμπεριφορὰ τούρκων χωρικῶν.

Μέρος Γον. Ἔναρξις τοῦ διωγμοῦ ἐν τοῖς περιχώροις.

Τὰ γεγονότα Καλάργης, Σαντζίδων καὶ Χριστιανοχωρίου.—Ἡ ἐκδίωξις τῶν Χρ)χωριτῶν.—Οἱ φόβοι τῶν ἐν Περγάμῳ.—Τὰ μέτρα τῆς Κοινότητος.—Ἡ δρᾶσις τοῦ ἐν Περγάμῳ Κομιτάτου καὶ αἱ ἀνταποκρίσεις τοῦ τουρκ. τύπου.—Ἐξώδικοι ἐνέργειαι πρὸς πρόληψιν τῆς συμφορᾶς.—Ὁ Ἀθηναϊκὸς τύπος.

Μέρος Δον. Ἡ ἔναρξις τοῦ διωγμοῦ ἐν Περγάμῳ.

Ἡ ἄφιξις ὑπόπτων προσώπων καὶ ἡ εἴσοδος τῶν προσκληθέντων Πομάκιδων καὶ Βοσνίων. Αἱ δηλώσεις τοῦ Καϊμακάμη καὶ λοιπῶν κυβερν. ὑπαλλήλων.—Ἡ συμπεριφορὰ καὶ αἱ δηλώσεις τῶν Πομάκιδων.—Συμπεριφορᾶ Μουφτῆ.— Ἀπηνὴς διωγμὸς τῶν κατοίκων. —Ἀπερίγραπτα σκηναί.—Ἡ ἔξοδος τῶν Περγαμηνῶν.—Γραγικὰ γεγονότα.—Ἡ ἄφιξις αὐτῶν εἰς Δικελί.—Τὰ ἐν Κινικίῳ. Δικελὶ Κλησὲ—κιοϊ καὶ λοιποῖς χωρίοις.—Ἡ φοβερὰ τραγῳδία τοῦ Σακράνι καὶ τὰ 30 θύματα ὑπὸ Ἀλκ. Παλαιολόγου.—Ὁ Ταλαὰτ εἰς Δικελί.—Ὁ Ἐπίσκοπος Μυρίνης εἰς Πέργαμον —Ἄγνωστοι λεπτομέρειαι.

Μέρος Εον. Ἡ ἄφιξις τῶν προσφύγων εἰς Μυτιλήνην.

Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν κατοίκων καὶ τῆς Γεν. Διοικήσεως.—Ὁ βίος τῶν προσφύγων.—Τὸ γραφεῖον τῶν προσφύγων.—Καὶ πάλιν ὁ Ἀθηναϊκὸς τύπος. Ἐπιδείνωσις θέσεως προσφύγων.

Μέρος ΣΤον. Τὰ ἐν Περγάμῳ μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν κατοίκων. Ἡ συμπεριφορὰ τῶν Ἀρμενίων καὶ Ἑβραίων κτλ. κτλ.
Ἐπίλογος. Σκέψεις καὶ συμπεράσματα. Ἡ καθόλου πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος ἀπέναντι τῶν Μικρασιατῶν ὑπὸ Λαζ. Γιαννοπούλου. Ἰατροῦ. Παράρτημα
La Destruction de Pergame.

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ
ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΠΕΡΓΑΜΟΥ
ΕΝ ΜΥΤΙΛΗΝΗ

Ἡ ἐν γένει δρᾶσις αὐτῆς, καὶ ἀπέναντι τῶν προσφύγων καὶ ἀπέναντι τοῦ ὅλου Μικρασιατικοῦ Ἐθνικοῦ ζητήματος. Ἐπίσημα ἔγγραφα. Αἱ λοιπαὶ Μικρασιατικαὶ ἐπιτροπαί.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἀφιέρωσις.
Διὰ τοὺς ἀναγνώστας.
Μικρασιατικὸς Ἑλληνισμός.

ΜΕΡΟΣ Αον.

Τὸ Κράτος τῆς Τευθρανίας.
Τὸ Πέργαμον.
Τὸ Περγαμηνὸν Κράτος.—Ἵδρυσις καὶ βασιλεῖς αὐτοῦ.—Αἱ σπουδαιότεραι μάχαι καὶ ναυμαχίαι.—Ἡ ἀκμὴ τοῦ Περγαμηνοῦ Κράτους.—Τὰ γράμματα, αἱ τέχναι καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτοῦ.
Τὸ Περγαμηνὸν Κράτος ὑπὸ τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν.—Χριστιανικὴ καὶ Τουρκικὴ ἐποχὴ μέχρι τοῦ 15ου μ. Χ. αἰῶνος.—Ἡ Ἀκρόπολις τῆς Περγάμου.

ΜΕΡΟΣ Βον

Αἰολικαὶ Ἀποικίαι.—Αἱ ἐπὶ τῆς Ἐπαρχίας Περγάμου Αἰολικαὶ πόλεις.

ΜΕΡΟΣ Γον

Σύγχρονος Ἱστορία.
Αἱ σημεριναὶ πόλεις καὶ τὰ χωρία.—Ὁμογενὴς πληθυσμός.—Κοινοτικὴ ἀνάπτυξις.—Ἐκπαίδευσις.—Ἐμπόριον.—Γεωργία.—Βιομηχανία.
Στατιστικὸς Πίναξ κατοίκων καὶ κοινοτικῆς καταστάσεως.
Ἐπίλογος. Σκέψεις. Συμπεράσματα.
Βιβλιογραφία.
Προσεχεῖς ἐκδόσεις.

ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ
ΠΡΟΠΟΝΤΙΣ
ΜΑΡΙΑΝΔΥΝΟΙ
ΠΑΦΛΑΓΟΝΙΑ
ΤΙΒΑΡΗΝΟΙ
ΜΟΣΥΝΟΙΚΟΙ
ΣΙΔΗΝΗ
ΦΡΥΓΙΑ
ΜΥΣΙΑ
ΚΑΡΙΑ
ΛΥΔΙΑ
ΠΑΜΦΥΛΙΑ
ΚΙΛΙΚΙΑ
ΤΡΑΧΕΙΑ
ΚΙΛΙΚΙΑ ΠΕΔΙΑΣ
ΚΟΜΜΑΓΗΝΗ
ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑ
ΣΩΦΗΝΗ
ΑΡΜΕΝΙΑ
ΜΕΛΙΤΗΝΗ
ΚΑΤΑΟΝΙΑ
ΜΟΡΙΜΗΝΗ
ΠΕΛΑΓΟΣ
ΑΙΓΑΙΟΝ
Σάμος
Ικαρία
Χίος
Λέσβος
Ρόδος
Κύπρος
Τένεδος
Τροία
Σμύρνη
Πέργαμος
Ἔφεσος
Μίλητος
Ἁλικαρνασσός
Ἰκόνιον
Ἀντιόχεια
Ταρσός
Ἰσσός
Ἀδανα
Μαζάκα
Ἀραβισσός
Ἀμισός
Σινώπη
Τραπεζοῦς
Ἐρμώνασσα
Ἀμάσεια
Νικόπολις
Ἀμόριον
Δορύλαιον
Σύνναδα
Ἀπάμεια
Ἀκρωτήριον Ἀθηναίων
Ἀκρωτήριον Ἀνεμούριον
Ἀκρωτήριον Κορυκαῖον
Ἀκρωτήριον Σαρπηδόνιον
Ἀκρωτήριον Ἀρσινόη
Ἀκρωτήριον Ἐλεούσης
Ὄρος Ταῦρος
Ὄρος Ἄμανος
Ὄρος Ἴδη
Ὄρος Ὄλυμπος
Ὄρος Κάσιον
Ὄρος Ἄθως
Ὄρος Ἄγγελος
Ὄρος Ἀντιλίβανος
Ὄρος Ἀντιταῦρος
Ὄρος Ἀργαῖος
Ὄρος Ἀρμένιος
Ὄρος Ἀμανικαὶ Πύλαι
Ὄρος Ἀμανικὴ Κρήνη
Ὄρος Ἀμανικὸν Ὄρος
Ὄρος Ἀμανικὸν Ὄρος
Ὄρος Ἀμανικὸν Ὄρος